

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS FAKULTETAS
EKONOMINĖS POLITIKOS KATEDRA**

KAROLINA KLUSYTĖ

Ekonominės politikos programa

Magistro darbas

JAUNIMO NEDARBAS ES ŠALYSE IR LIETUVOJE

YOUTH UNEMPLOYMENT IN EU COUNTRIES AND LITHUANIA

Leidžiama ginti _____
(parašas)

Katedros vedėjas prof. dr. A. Miškinis

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo vadovas: _____
(parašas)

Doc. dr. Agnė Laužadytė-Tutlienė

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr.
_____

TURINYS

ĮVADAS	3
1. JAUNIMO NEDARBO SAMPRATA	5
1.1. Svarbiausios sąvokos	5
1.2. Pagrindinės jaunimo nedarbo charakteristikos	7
1.3. Jaunimo nedarbas ir makroekonominiai šokai	11
1.4. Jaunimo nedarbas ir valstybinis reguliavimas	12
1.5. Jaunimo nedarbo sukeltos problemos	14
1.6. Jaunimo darbo rinkos tendencijos Europos Sąjungoje	16
2. TYRIMO METODOLOGIJA IR JOS PAGRINDIMAS	18
2.1. Analizuojamų valstybių pasirinkimas	18
2.2. Koreliacinės analizės teoriniai aspektai	21
2.3. ARIMA modelio sudarymas	22
3. JAUNIMO NEDARBO IR SU JUO SUSIJUSIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ	24
3.1. Jaunimo nedarbo lygio tendencijos nagrinėjamosiose valstybėse	24
3.2. Jaunimo nedarbo lygio ir ekonominių veiksnių koreliacinė analizė	25
3.3. Jaunimo nedarbo lygio ir socialinių veiksnių koreliacinė analizė	28
4. JAUNIMO POLITIKA EUROPOS SĄJUNGOS GEROVĖS VALSTYBĖSE	32
5. JAUNIMO NEDARBO LYGIO PROGNOZĖ	46
IŠVADOS	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
SUMMARY	60
PRIEDAI	62
1 priedas. Koreliacinės analizės duomenys	62
2 priedas. Jaunimo nedarbo lygis, proc. 1998Q1 – 2016Q2	66
3 priedas. Vokietijos jaunimo nedarbo lygio ARIMA modelio sudarymas	70
4 priedas. Švedijos jaunimo nedarbo lygio ARIMA modelio sudarymas	73
5 priedas. Jungtinės Karalystės jaunimo nedarbo lygio ARIMA modelio sudarymas	75
6 priedas. Ispanijos jaunimo nedarbo lygio ARIMA modelio sudarymas	77

ĮVADAS

Jaunimas yra kiekvienos valstybės ir visuomenės gyvavimo garantas. Dažnai jie yra viena iš aktyviausių visuomenės grupių, tuo pat metu labiausiai kenčianti nuo įvairių politinių ar ekonominių nesklaidumų ir pokyčių. Šiais laikais viena dažniausių problemų, su kuria susiduria jaunimas – nedarbas. Jaunų žmonių integracija į darbo rinką yra vienas svarbiausių tikslų visame pasaulyje, tai yra pagrindinis politinis klausimas Europos užimtumo strategijoje (angl. European Employment Strategy). Europos Komisija įvardija jaunimo nedarbą, kaip vieną iš kertinių problemų dėl dviejų priežasčių: visų pirma, jaunimo nedarbo mastai yra ypač dideli (2014 m. apie 5,5 mln. jaunų žmonių Europos Sąjungoje buvo bedarbiai), taip pat auga ilgalaikis, t. y. trunkantis daugiau kaip 1 metus, jaunimo nedarbas. Europos užimtumo gairės pabrėžia būtinybę sukurti jaunimo užimtumo modelius ir taip sumažinti jaunimo nedarbą. Vienas pagrindinių ES strategijos „Europa 2020“ tikslų yra visiškas užimtumas ir socialinė sanglauda. Jaunimo nedarbas yra įvardijamas kaip vienas iš pagrindinių jaunimo nusikalstamumo, polinkio į depresiją ir savižudybes veiksnių, dėl jo didėja valstybės išlaidos socialinėms reikmėms. Tarptautinė darbo organizacija pasisako už našų visų žmonių užimtumą ir deramą darbą visiems visuomenės nariams. Didelis dėmesys yra skiriamas jaunimui, kurių produktyvus užimtumas gali garantuoti ekonomikos plėtrą. Todėl svarbu išanalizuoti jaunimo nedarbo problemą, jos keliamus iššūkius ES valstybėms bei būdus, kuriais ši problema galėtų būti įveikta.

Tyrimo problema: Industrinėse valstybėse jaunimo nedarbas pirmą kartą tapo rimta problema 1980 m. Dabar kiekviena valstybė stengiasi orientuoti vykdomą politiką į jaunimo užimtumo didinimą, tačiau daugybė mokslininkų tvirtina, kad jaunimas yra tam tikra specifinė visuomenės grupė, ji yra labiau pažeidžiama nei suaugusieji, todėl dažnai įprastos darbo rinkos reguliavimo priemonės jaunimo tarpe yra nepakankamos. Pagrindinės problemos, kurioms, manoma, kad jaunimo nedarbas gali daryti įtaką yra jaunimo skurdas, nusikalstamumas, emigracija. Kalbant apie ekonominius veiksnius, kurie gali veikti jaunimo nedarbą, būtų galima išskirti BVP augimą, darbo našumą, nustatytą minimalią algą ir kt. Jauni žmonės yra vienas iš ES socialinės vizijos prioritetų, yra siekiama suteikti jaunimui daugiau galimybių mokytis ir didinti jų aktyvumą darbo rinkoje. Iškyla natūralūs klausimai, kokia linkme turi būti orientuota socialinė politika, kad jaunimo nedarbas mažėtų, taip pat ką kitaip daro valstybės, kuriose jaunimo nedarbas yra gerokai mažesnis nei kitose. Svarbu palyginti jaunimo situaciją atskirose pasirinktose ES valstybėse: Lietuvoje, Švedijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Ispanijoje. Toks pasirinkimas atliktas remiantis gerovės

valstybių modeliais, analizė padeda atsakyti į klausimus, kurioje gerovės valstybėje jaunimo nedarbo problema sprendžiama efektyviausiai.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti jaunimo nedarbo keliamus iššūkius, palyginti jaunimo situaciją 5 skirtingų gerovės modelių ES valstybėse, įvertinti taikomas socialinės politikos priemones, kuriomis galėtų būti sumažintas jaunimo nedarbo lygis.

Tyrimo objektas: jaunimo nedarbas, jam įtaką darantys veiksniai, keliamos problemos ir darbo rinkos politika atskirose ES valstybėse.

Tyrimo uždaviniai:

- Išnagrinėti jaunimo nedarbo problemą, jo priežastis ir pasekmes;
- Išanalizuoti jaunimo padėtį darbo rinkoje ES valstybėse;
- Išnagrinėti galimai jaunimo nedarbui įtaką darančius ekonominius ir socialinius veiksnius;
- Palyginti atskirose gerovės valstybėse vykdomas jaunimo nedarbą mažinančias politikos priemones;
- Apskaičiuoti jaunimo nedarbo lygio ateityje prognozę.

Tyrimo metodai:

- Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros analizė;
- Statistinių duomenų analizė;
- Koreliacinė analizė;
- Lyginamoji analizė;
- Grafinis vaizdavimas;
- ARIMA modeliavimas.

Tyrimo hipotezė: Jaunimo nedarbas yra aktuali problema ES valstybėse, kuri galėtų būti sprendžiama didinant švietimo sistemos efektyvumą, orientuojantis į darbo rinkoje paklausių specialistų parengimą.

1. JAUNIMO NEDARBO SAMPRATA

1.1. Svarbiausios sąvokos

Nors tai gali atrodyti akivaizdu, iš pradžių svarbu aptarti nedarbo sąvoką. Tartilas (2005) teigia, kad plačiąja prasme nedarbas gali būti suprantamas, kaip vieno iš pagrindinių gamybos veiksnių – darbo jėgos – neefektyvus panaudojimas. Tarptautinė darbo organizacija nedarbą apibrėžia kaip laikotarpį, kada asmuo atitinka tokius kriterijus: neturi darbo, t. y. neturi apmokamo darbo ir nesiverčia individualia veikla; yra pasiruošęs dirbti, t. y. su žmogumi galima sudaryti darbo sutartį be jokių išimčių ir problemų; ieško darbo, t. y. asmuo ėmėsi konkrečių veiksmų, kad susirastų darbą (<http://laborsta.ilo.org/applv8/data/c3e.html>). Konkretūs veiksmai suprantami kaip užsiregistravimas darbo biržoje, komunikacija su darbdaviais ir pan. Šis nedarbo supratimas yra šiek tiek lankstesnis lyginant jį su nacionaliniais apibrėžimais. Pavyzdžiui, Nyderlanduose yra įteisinta 12 val. taisyklė – pagal ją žmogus yra priskiriamas bedarbių grupei, jei per savaitę dirbo mažiau nei 12 valandų.

Nedarbo lygis apskaičiuojamas kaip procentinė bedarbių ir visos darbo jėgos išraiška. Tam tikros konkrečios grupės (pvz., jaunimo) nedarbo lygis skaičiuojamas kaip tos grupės bedarbių ir darbo jėgos procentinė išraiška. Čia gali iškilti klausimas, kuriai grupei yra priskiriami studentai. Daugelyje pasaulio šalių jie yra traktuojami kaip nepriklausantys darbo jėgai, tačiau yra ir išimčių, pavyzdžiui Norvegijoje, jei studentas aktyviai ieško darbo, jis gali būti priskirtas bedarbių grupei.

Kiekvienos valstybės tikslas yra pasiekti natūralų nedarbo lygį. Nors skirtingi autoriai ir interpretuoja jį šiek tiek skirtingai, šiuolaikinėje literatūroje jau daugiau mažiau sutariama dėl natūralaus nedarbo sąvokos apibūdinimo. Tai yra nedarbo lygis, kuris nedidina infliacijos lygio, t. y. atitinka stabilią infliaciją. Dabar natūralus nedarbo lygis yra viena iš plačiausiai naudojamų makroekonominės politikos priemonių, siekiant stabilizuoti infliaciją monetariniais metodais.

Darbas yra vienas iš pagrindinių būdų gaminti ekonomines gėrybes. Dirbdamas žmogus naudoja savo fizines ir protines galimybes, gauna už tai atlygį, todėl gali patenkinti savo pagrindinius fiziologinius bei savirealizacijos ir tobulėjimo poreikius. Taigi, natūralu, kad darbas yra vienas iš reikšmingiausių žmogaus gyvenimo sudedamųjų dalių. Todėl visuomenėje turi būti kovojama su nedarbo problema tiek kiekvieno žmogus asmeniškai, tiek valstybiniu lygmeniu.

Pereinant prie analizuojamos grupės – jaunimo – jų problemas gvildena daugybė sociologų, politikų ir ekonomistų. Lietuvos Respublikos Seimas 1996 m. yra patvirtinęs Jaunimo politikos koncepciją, kurioje apibrėžtos valstybinės institucijos, atsakingos už jaunimo politikos principų,

tikslų ir uždavinių įgyvendinimą. 2003 m. priimtas pagrindinis jaunimo politiką Lietuvoje reglamentuojantis teisės aktas – Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas. Šiuo teisės aktu nustatyti pagrindiniai jaunimo politikos įgyvendinimo principai, sritys, organizavimas bei valdymas. Jaunimu (arba jaunais žmonėmis) įstatyme laikomi asmenys nuo 14 iki 29 metų. Jaunimą taip pat galima suskirstyti ir į smulkesnes grupes: 14 – 18 m. amžiaus, kurie dar mokosi ir nėra pradėję savarankiško gyvenimo, 19 – 24 m., kurie tęsia mokslus arba tik pradeda aktyvų ekonominį gyvenimą, 25 – 29 m. amžiaus, kurie jau yra stabilizavę savo gyvenimą ir socialinės elgsenos būdą.

Pagal Jungtinių Tautų rekomendacijas jaunimu yra laikomi 15 – 24 m. amžiaus žmonės (United Nations, 2013), tačiau atskirose valstybėse šis traktavimas skiriasi dėl tam tikrų kultūrinių, politinių ar institucinių veiksnių. Paprastai apatinė jaunimo amžiaus riba siejama su mokyklos baigimo amžiumi, kuris yra numatytas įstatymais, tuo tarpu aukštesnioji amžiaus riba valstybėse stipriai varijuoja, kai kur siejama su įsiliejimu į darbo rinką – studijų baigimu ir pirmojo darbo susiradimu. Šiame darbe jaunimu yra laikoma 15 – 29 m. amžiaus žmonių grupė, nes galima pastebėti išaugusią išsilavinimo svarbą, jauni žmonės dažnai siekia ne tik bakalauro, bet ir aukštesnių mokslo laipsnių ir 24 m. amžiaus dar tikrai nėra pakankamai aktyviai įsitraukę į darbo rinką.

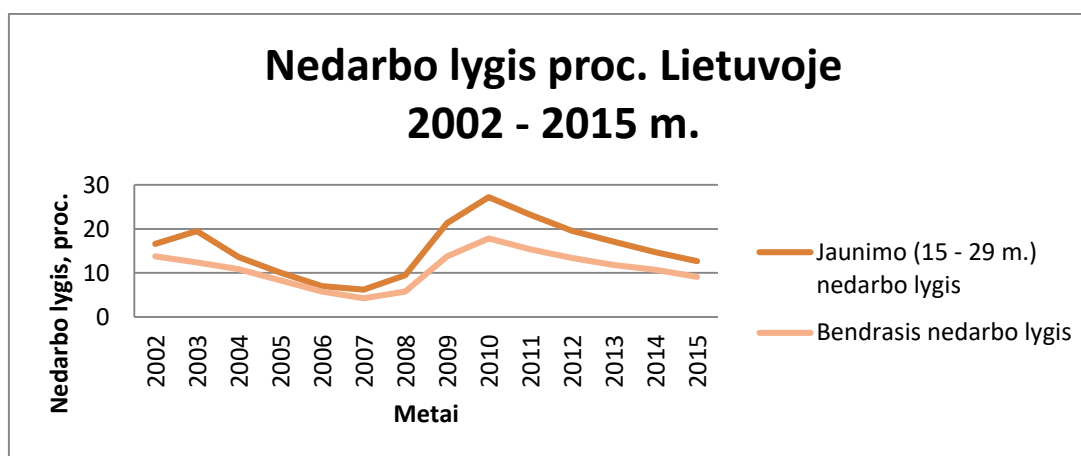
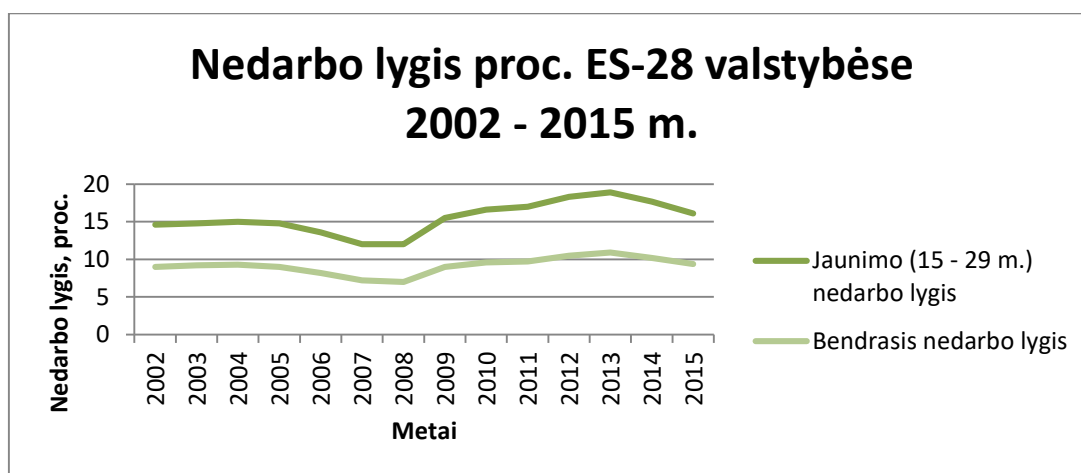
Užimtumas dažniausiai apibrėžiamas tokiais tipais: visiškas užimtumas, dalinis užimtumas (darbas ne visą darbo dieną), laikinas darbas, nedarbas. Jaunu bedarbiu yra laikomas 15 – 29 metų žmogus, kuris neturi pastovaus pajamų šaltinio ir aktyviai ieško darbo. Žvelgiant į laiko tendencijas, jaunimo nedarbas, analogiškai kaip ir bendrasis, yra skirstomas į trumpalaikį (iki 3 mėn.), ilgalaikį (nuo 3 mėn. iki 1 metų) ir chronišką (daugiau nei 1 metai).

Jaunystė yra sudėtingas, kupinas pokyčių kiekvieno asmens gyvenimo etapas. Konkrečiai šiuo laikotarpiu formuojasi žmogaus asmenybė, siekiama tapti nepriklausomu, atsakingu už savo veiksmus. Būtent įsidarbinimas yra vienas pagrindinių faktorių siekiant šių tikslų – nepriklausomumas ir savarankiškumas yra neatsiejamas nuo pajamų. Tuo tarpu nedarbas jaunam žmogui tampa barjeru ne tik dėl negaunamų pajamų, bet ir dėl sustojusios integracijos į suaugusiųjų gyvenimą. Dažnai yra išskiriami du požiūriai į jaunimo nedarbą: vieni mokslininkai mano, kad tai yra teigiamas dalykas, nes skatina jaunosios kartos aktyvumą darbo rinkoje. Kiti visgi yra įsitikinę, kad nedarbas prisideda prie nusikalstamumo išaugimo, asmenybės degradacijos, polinkio į depresiją ar net savižudybę ir kitų neigiamų veiksnių visuomenei atsiradimo. Eurostat duomenimis, nors dabartinė jaunoji karta yra labiau išsilavinusi už ankstesnes (ši taisyklė galioja visoms kartoms), tačiau jų gyvenimo kokybės standartai yra žemiausi nuo II Pasaulinio karo. Neturint darbo po studijų baigimo,

įgytas išsilavinimas nusidėvi, žmogus neįgauna praktinių įgūdžių, pamiršta, ką yra išmokęs, todėl jo situacija darbo rinkoje dar labiau prastėja, taip susidaro užburtas ratas. Schultz (1998) nuomone, jaunimo užimtumą ir nedarbą veikia dviejų rūšių veiksniai – vidaus ir išorės. Prie vidaus veiksnių yra priskiriama psichologiniai, dalinai demografiniai ir kokybinės žmogaus charakteristikos, juos gali kontroliuoti pats žmogus. Tuo tarpu išorės veiksniai yra ekonominiai, socialiniai, geografiniai, demografiniai ir politiniai elementai, kuriems atskiras individas negali daryti įtakos.

1.2. Pagrindinės jaunimo nedarbo charakteristikos

Paprastai jaunimo nedarbo lygis yra daug didesnis nei vyresniųjų žmonių. Šį faktą patvirtina ES valstybių ir Lietuvos duomenys, kurie yra pateikiami 1 paveiksle.

1 pav. Jaunimo ir bendrojo nedarbo lygio palyginimas ES-28 valstybėse ir Lietuvoje, 2002 – 2015 m.

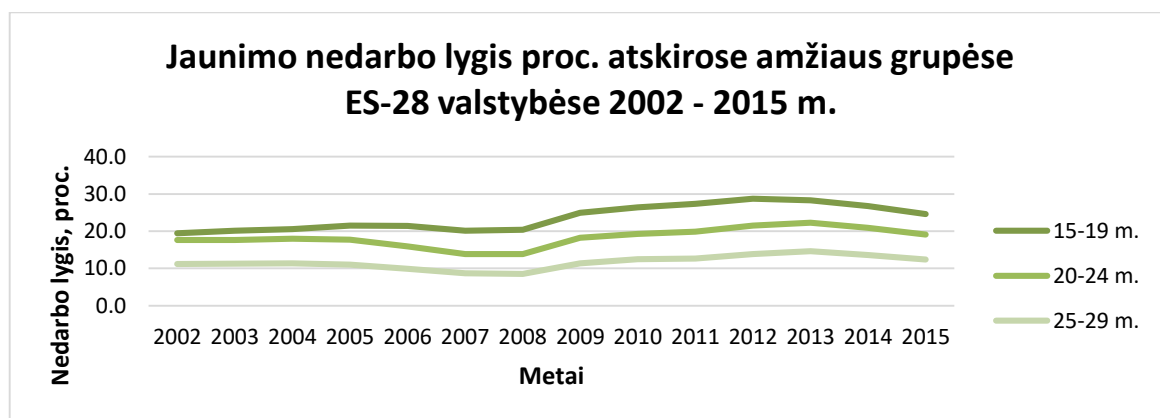
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

Kaip galima pastebėti iš 1 pav. pavaizduotų linijinių diagramų, jaunimo nedarbo lygis tiek Lietuvoje, tiek ES pasižymi tokiomis pačiomis tendencijomis kaip ir bendrasis nedarbo lygis. Tačiau visu nagrinėjamu laikotarpiu jaunimo nedarbas buvo aukštesnis nei bendrasis. ES vidutiniškai jaunimo nedarbo lygis buvo didesnis 6,3 procentinio punkto, Lietuvoje – 4,6 procentinio punkto.

Kaip viena iš pagrindinių šio fakto priežasčių yra įvardijami žmogiškojo kapitalo skirtumai. Žmogiškojo kapitalo sąvoką sudaro darbo našumas, patirtis ir įgūdžiai, išsilavinimo lygis ir kt. Natūralu, kad įvertinus visus šiuos žmogiškojo kapitalo veiksnius darbdavys pasirenka sau darbuotoją ne iš jaunimo tarpo. Taip pat pastebėta, kad jaunimo nedarbui įtakos gali turėti tai, jog jauni žmonės dažnai gyvena su tėvais, neturi galimybių keisti gyvenamą vietą, todėl yra mažiau mobilūs nei suaugusieji (Martin, 2009). Be to, didesnę skirtumą tarp jaunimo ir bendro nedarbo lemia ir mažesni darbo paieškos įgūdžiai bei darbo patirties stoka.

Aukštas jaunimo nedarbo lygis dažniausiai aiškinamas dviem gana skirtingais būdais. Tradicinis požiūris konstatuoja, kad problema yra darbo prieinamumas, bendras darbo vietų trūkumas, tai tiesiog sumažina galimybes rasti darbą, paieškos ilgai užtrunka. Tuo tarpu kitas požiūris išvelgia užimtumo nestabilumą, kaip vieną esminių nedarbo problemų (Clark, 1982). Šią nuomonę patvirtina pagrindinis problemos simptomas – aukšti nedarbo rodikliai, o ne ilga nedarbo trukmė. Taip pat yra pastebėtas teigiamas ryšys tarp jaunimo populiacijos dydžio ir jaunimo nedarbo lygio – kuo didesnė jaunų žmonių dalis gyvena šalyje, tuo toje valstybėje yra didesnė rizika tapti jaunu bedarbiu (Gomez-Salvador, 2008). Didesnis jaunimo skaičius didina išitraukusių į darbo rinką jaunuolių skaičių, tai daro įtaką konkurencijos išaugimui ir nedarbo lygio padidėjimui.

Atliktos analizės pagal amžiaus grupes rodo, kad nedarbo lygis mažėja didėjant amžiui, 15 – 19 m. amžiaus grupėje nedarbas yra didesnis nei 20 – 24 m. ir t. t. (2 pav.)

2 pav. ES – 28 jaunimo nedarbo lygis atskirose amžiaus grupėse, 2002 – 2015 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

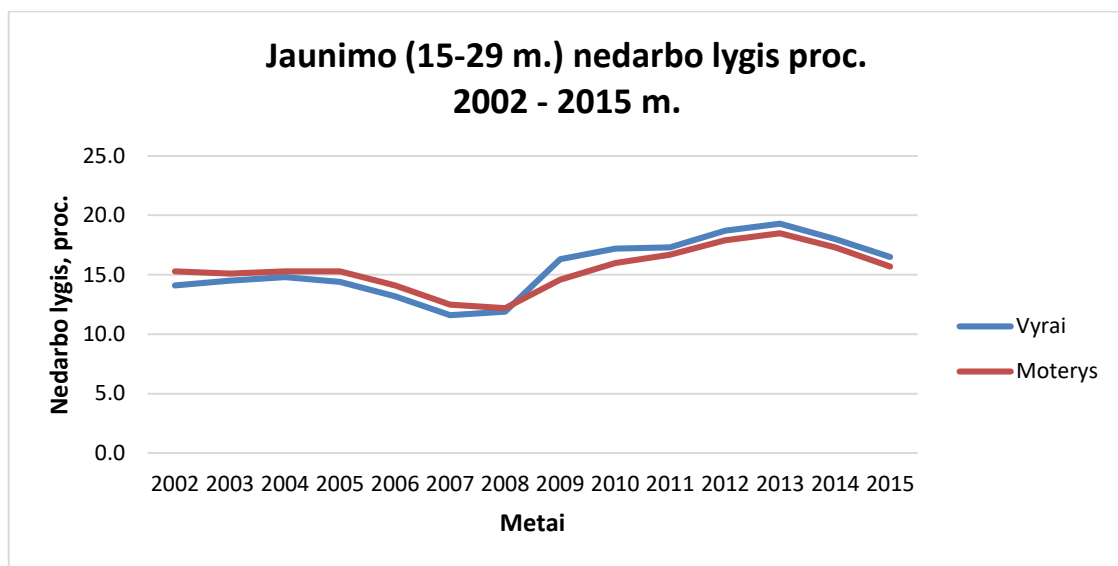

2 pav. pavaizduotas jaunimo nedarbo lygis ES – 28 valstybėse 2002 – 2015 m. Visą nagrinėjamą laikotarpį didžiausias jaunimo nedarbas buvo 15 – 19 m. amžiaus grupėje, mažiausias – 25 – 29 m. amžiaus grupėje. 2002 – 2015 m. nedarbo lygis 15 – 19 m. grupėje buvo vidutiniškai 12 procentinių punktų didesnis nei 25 – 29 m. amžiaus grupėje. 15 – 19 m. amžiaus žmonės dažniau susiduria su nedarbo problema, nes neturi įgiję išsilavinimo ar darbo rinkai reikalingų įgūdžių. Šios amžiaus grupės bedarbiai dažnai yra nebaigę mokyklos ir priklauso NEET jaunimo grupei (angl. santrumpa: Not in Education, Employment or Training) – nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas, todėl jiems įsilieti į darbo rinką yra labai sudėtinga. Tuo tarpu 25 – 29 m. amžiaus grupės jaunimas paprastai jau turi įgiję tam tikrą kvalifikaciją, todėl jų nedarbo lygis yra žemesnis, dažniausiai nulemtas noro surasti kitą, geriau apmokamą ar labiau išsilavinimą atitinkantį darbą.

Kiekvieno žmogaus socializacija prasideda nuo šeimos. Pastebima, kad socialiai pažeidžiami jauni asmenys dažnai yra kilę iš socialinės rizikos šeimų: kur tėvai turi žalingų įpročių, nereti konfliktai, nėra užtikrintos tinkamos buities sąlygos ar nėra suteikiami reikalingi socialiniai įgūdžiai. Valicko (1997) manymu, tokiose šeimose užaugę žmonės neturi tinkamo elgesio modelio: jiems trūksta pasitikėjimo savimi, jie yra linkę laikytis distancijos nuo aplinkinių, taip pat jiems sunkiau atlaikyti stresines situacijas. Tai veda prie sunkumų integruojantis visuomenėje ir darbo rinkoje. Be to, socialinės rizikos ar skurdžiau gyvenančios šeimos neturi užtekčiai lėšų, kad vaikai įgytų aukštesnio lygio išsilavinimą. Tokiu būdu jie dažniau susiduria su nedarbo problema, bei įstringa toje pačioje visuomenės terpėje kaip jų tėvai.

Kalbant apie lyties įtaką nedarbo lygiui, nėra griežtos taisyklės, kuri nusakytų, ar vyrai, ar moterys susiduria su didesniu nedarbu. Tai labai priklauso nuo valstybės. Pasaulio mastu ES ir Vakarų Azijos valstybės išsiskiria tuo, kad čia jaunų vyrų nedarbas dažniausiai viršija moterų, visuose kituose pasaulio regionuose yra atvirkščiai. Tyrimai rodo, kad vyrai darbo netenka dažniau, tačiau jie turi didesnę pasitikėjimą savo galimybėmis susirasti naują darbą. Tuo tarpu moterys yra pastovesnės ir lojalesnės, jos dirba toje pačioje vietoje ilgiau, tačiau dažnai darbdaviai nenori įdarbinti jaunų moterų, kurios ateityje planuoja sukurti šeimą ir susilaukti vaikų. Taip pat daug mažiau tikėtina, kad jaunos moterys netekus darbo grįš į darbo rinką, lyginant jas su jaunais vyrais - moterys dažnai pasirenką auginti vaikus ir būti namų šeimininkėmis (Clark, 1982). O'Higgins (1997) Vokietijos duomenų pagrindu ištyrė, kad jaunų moterų nedarbo lygis auga didėjant amžiui, tuo tarpu jaunų vyrų nedarbo lygis aukščiausias 20 - 24 m. amžiaus grupėje. Tokia tendencija buvo pastebėta ir kitose valstybėse. Šį faktą taip pat galima paaiškinti šeimos planavimu – kuo jaunesnės

moterys, tuo jos labiau siekia karjeros, tačiau 20 – 24 ir 25 – 29 metų amžiaus grupėse pradėdama kurti šeimą, darbas tampa antraeilium dalyku. Tuo tarpu vyrai iki sukurdami šeimą bando įsitvirtinti darbo rinkoje, dažnai keičia darbus, ieškodami geriausio varianto, tai padidina jų nedarbo lygį.

3 pav. ES – 28 jaunimo (15 – 29 m.) nedarbo lygis pagal lytį, 2002 – 2015 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

3 pav. linijinė diagrama rodo 15 – 29 m. amžiaus jaunų vyrų ir jaunų moterų vidutinį nedarbo lygį ES – 28 valstybėse. Iki krizės moterų nedarbas viršijo vyrų vidutiniškai apie 0,76 procentinio punkto, tuo tarpu nuo 2009 m. vyrų nedarbo lygis tapo didesnis nei moterų (apie 0,97 procentinio punkto), ši tendencija nepasikeitė net ir pasibaigus krizei.

Atsižvelgiant į šių laikų aktualijas, galima teigti, kad problemiška grupė analizuojant nedarbą yra imigrantai ir etninės mažumos. Jiems tikimybė prarasti darbą yra daug didesnė nei šalies, kurioje jie gyvena, piliečiams. Žinoma, čia didelę įtaką daro kalbos barjeras, išsilavinimo standartų skirtumai atskirose valstybėse ir pan. Kalbant apie etnines mažumas, jie susiduria su aukštesniu nedarbu nors dažnoje valstybėje šie žmonės skiria daug dėmesio išsilavinimui. Galiausiai, asmenys, turintys sveikatos problemų, taip pat atsiduria padidintos rizikos tapti bedarbiu grupėje (Bell, 2011). Ši rizika auga didėjant neįgalaus žmogaus amžiui. Todėl stiprėja valstybės vaidmuo, būtent ji turi pasirūpinti imigrantų, etninių mažumų, ligonių socialine gerove ir kiek galima greitesne bei sklandesne integracija į darbo rinką.

1.3. Jaunimo nedarbas ir makroekonominiai šokai

Jaunimo nedarbas stipriai priklauso nuo makroekonominių sąlygų ir ciklo. O'Higgins (1997) tvirtina, kad jaunimo nedarbas trunka trumpiau nei suaugusiųjų, todėl galima jį galima įvardinti kaip sąlyginai mažesnę visuomenės problemą. Be to, jo nuomone, jaunimo nedarbo lygis didėja dėl jaunuolių nuolatinio noro ieškoti geresnių darbo variantų. Tačiau kiti mokslininkai teigia, kad jaunimo nedarbas yra didelė problema, kuri turi neigiamos įtakos žmogiškajam kapitalui ateityje, tai neigiamai veikia žmogaus savijautą ir pasitenkinimą darbu. Jaunimo nedarbas yra nepalankus reiškinys ne tik pačiam asmeniui, bet ir visai ekonomikai. Neturintys darbo jaunuoliai yra nepanaudotas darbo jėgos potencialas, o tai mažina ekonomikos augimą. Taip pat neįdarbinti jaunuoliai negali pritaikyti savo kūrinių tik įgytas žinias ir novatoriškas idėjas, kas galėtų stipriai prisidėti prie teigiamų pokyčių tiek įmonių viduje, tiek visos šalies ūkyje. Dabar, kai daugelis valstybių susiduria su gyventojų senėjimo problema, ypač svarbu visapusiškai pasinaudoti jaunimo potencialu darbo rinkoje.

JAV ekonomistas A. Okunas dar 1960 m. įrodė, kad egzistuoja ryšys tarp nedarbo lygio ir BVP atsilikimo nuo potencialaus BVP. Ši teorija ekonomikoje buvo įvertinta ir iki šių dienų yra žinoma kaip Okuno dėsnis. Šis dėsnis teigia, kad ekonomikoje vyrauja reguliarus neigiamas faktinio BVP ir potencialio BVP santykio ir faktinio ir natūralaus nedarbo santykio ryšys. JAV ekonomikos pavyzdžiu buvo įrodyta, kad nedarbo lygiui pasikeitus 1 proc. BVP santykis pasikeičia 0,4 proc. priešinga linkme (Snieška, 2001). O. Hutengs ir G. Stadtmann pabandė išanalizuoti Vidurio ir Rytų Europos valstybes, ieškant ryšio tarp atskirų amžiaus grupių nedarbo ir BVP augimo. Tyrimas patvirtino neigiamą ryšį tarp BVP augimo ir nedarbo lygio visose amžiaus grupėse. Tačiau šio efekto dydis skiriasi tiek atskirose valstybėse, tiek amžiaus grupėse. Visos tyrime nagrinėtos valstybės pasižymėjo didžiausiais Okuno koeficientais būtent jaunimo tarpe. Tai rodo, kad jaunimas yra labiausiai ekonominių svyravimų pažeidžiama amžiaus grupė. Vyresnio amžiaus žmonės yra teisiškai labiau apsaugoti darbo rinkoje. Krizės atveju jie darbo vietas prarastų ne taip greitai kaip jaunimas, kuris dažnai dirba pagal trumpalaikes, laikinas ir panašias darbo sutartis. Jauni žmonės paprastai įvardijami kaip asmenys, kurie į darbą priimami paskutiniai, o atleidžiami pirmi. Tačiau nereikia pamiršti, kad jaunimas stipriau reaguoja ne tik į krizes, bet ir į ekonominius pakilimus, vadinasi jie iš BVP augimo laimi daugiau nei vyresnieji. Taigi, sukaupta patirtis ir įgūdžiai, teisinis darbo santykių reglamentavimas veda į saugesnius darbo santykius didėjant darbuotojo amžiui. Taip pat nuosmukio laikotarpiu dalis jaunimo yra linkę pasirinkti papildomą mokymąsi, tai mažina darbo jėgos dydį, kas veda prie jaunimo nedarbo sumažėjimo, kitiems veiksniais nekintant.

Jaunimo nedarbas stipriai išaugo po 2008 m. pasaulinės finansų krizės. Visos finansinės recesijos stipriau paveikia silpniausias darbo rinkos grandis. Krizės padariniai tiek gamybai, tiek pajamoms ir išlaidoms vėluoja. Tuo tarpu nuosmukio poveikis darbo rinkai ir jos atsigavimas po krizės dar labiau atsilieka laike. Per krizę sumažėja BVP, tai po kelių mėnesių veda prie darbo paklausos sumažėjimo, o tai reiškia, kad jaunimas darbo rinkoje pradeda konkuruoti su didesniu skaičiumi be darbo likusių vyresnių žmonių. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad ekonominių krizių poveikis skiriasi atskirose valstybėse, kur veikia skirtingos ekonominės struktūros, politinės sistemos, institucinė aplinka ir t. t. Arpaia ir Curci (2010) atliko plačią darbo rinkos analizę ES šalyse po 2008 m. krizės. Jų tyrimas atskleidė, kad darbuotojai, kurie dirba pagal jų interesų neginančias darbo sutartis, kurie turi mažesnę kvalifikaciją ir patirtį, susiduria su didesnėmis problemomis darbo rinkoje, lygiai taip pat kaip ir jaunimas. Choudhry, Marelli ir Signorelli tyrė ryšį tarp jaunimo nedarbo ir finansinių krizių. Jų empirinis tyrimas apėmė virš 70 valstybių 1980 - 2000 m. laikotarpiu. Atsitiktinių efektų panelinis modelis atskleidė, jog krizė jaunimo nedarbą veikia teigiamai (koeficientas prie krizės koeficiento yra teigiamas ir statistiškai reikšmingas), vadinasi, ekonominis nuosmukis veda prie didesnio jaunimo nedarbo lygio. Šios išvados nepakito į regresiją įtraukus ir kitus kintamuosius (BVP augimą, infliaciją), tai parodo, kad išvada yra patikima. Taip pat buvo lyginamas krizės poveikis jaunimo nedarbui dideles pajamas gaunančiose ir kitose valstybėse. Nuosmukio poveikis buvo vienodas abiem atvejais – jaunimo nedarbas yra didesnis esant krizei, tačiau įdomu pastebėti, kad aukštesnių pajamų valstybėse koeficientas prie krizės yra didesnis, vadinasi krizės poveikis ten yra stipresnis. Autoriai teigia, kad taip gali būti dėl to, kad žemesnių pajamų valstybėse jaunimas dažniausiai dirba žemės ūkio sektoriuje, šeimos įmonėse ar net neformaliame sektoriuje. Kalbant apie lyčių skirtumus, tyrimas atskleidė, kad moterys nuo krizės nukentčia stipriau, t. y. dėl ekonominio nuosmukio jaunų moterų nedarbas išauga labiau nei jaunų vyrų. Galiausiai, šie mokslininkai ištyrė ir kitą svarbų dalyką – krizės poveikis jaunimo nedarbui yra didžiausias antraisiais ir trečiaisiais metais po krizės, recesijos efektas nedarbui visiškai dingsta praėjus penkeriems metams po krizės. Taigi, verslo ciklų poveikiu galima paaiškinti aukštą jaunimo nedarbo lygį, tačiau tai nepaaiškina jaunimo nedarbo lygių skirtumų tarp šalių, kuriose nuosmukis pasireiškė.

1.4. Jaunimo nedarbas ir valstybinis reguliavimas

Norint paaiškinti jaunimo įsitraukimo į darbo rinką skirtumus atskirose valstybėse pirmiausiai reikia atsižvelgti į demografinę situaciją, ekonomikos augimą. Taip pat svarbu išnagrinėti institucinės aplinkos dinamiką ir sąveiką tarpusavyje, teisinę sistemą, kuri daro įtaką tiek darbo rinkai

tiek švietimo politikai. Bendrojo lavinimo mokyklose įgytos žinios ir įgūdžiai bei tolesnis įvairių formų švietimas ir mokymasis yra pagrindinis elementas norint įsidarbinti. Būtent per švietimą yra susiejami jauno žmogaus gebėjimai ir kompetencijos su darbdavio poreikiais. Daugelyje mažų ir vidutinių pajamų valstybių, švietimo politika yra orientuota į pradinių ir vidurinių mokyklų lankymą. Tačiau tai užtikrina tik žemos kvalifikacijos darbuotojų poreikio patenkinimą. Kita vertus, šalyse, kuriose didelė dalis jaunuolių turi universitetinį išsilavinimą, taip pat iškyla sunkumų ieškantiems tinkamų darbo vietų. Todėl politikos formuotojai turi pasiekti, kad būtų stiprinamos tiek bendrojo lavinimo, tiek profesinių ar aukštųjų mokyklų programos, kurias baigus jauni žmonės sklandžiau pereitų į darbo rinką. Natūralu, jog darbdaviai turėtų dalyvauti programų modifikavimo procese, kad jos atitiktų rinkos poreikius. Sėkmingas perėjimas iš mokymo įstaigos į darbo rinką apsaugo nuo neigiamų ilgalaikių jaunimo nedarbo pasekmių, pagerina individualios karjeros galimybes, galima tikėtis didesnio uždarbio, ekonominio produktyvumo ir socialinės sanglaudos.

Dauguma Europos valstybių kasmet išleidžia didžiulius išteklius kovojant su jaunimo nedarbu bei didinant jaunuolių galimybes integruojantis į darbo rinką. Aktyvios darbo rinkos programos yra viena iš pagrindinių priemonių siekiant šių tikslų. Tokių programų pagrindinis uždavinys yra greita integracija į darbo rinką ir pirmą darbo vietą, taip pat yra rūpinamasi jaunimo išsilavinimu, gali būti teikiamas profesinis mokymas mažiau išsilavinusiems jaunuoliams. Aktyvios darbo rinkos programų priemonės gali būti labai įvairios – mokymai, darbo užmokesčio subsidijos, mokesčių lengvatos, parama darbo vietų kūrimui ir pan.

Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad valstybė gali suvaidinti pagrindinį vaidmenį jaunimo nedarbo mažinimo procese, atlikti tyrimai rodo ką kitą. EBPO teigia, kad griežtas darbo rinkos reguliavimas, į kurį įeina darbo santykių apsauga, minimalus darbo užmokestis ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonės turi neigiamą poveikį užimtumui, o ypačingai jaunimo (OECD, 1998). Taip įvyksta dėl kelių priežasčių. Visų pirma, didelės išlaidos, reikalingos norint atleisti žmogų, gali atgrasyti įmones ekonomikos pakilimo metu įdarbinti papildomų žmonių. Toks kategoriškas darbo santykių reguliavimas veda darbdavius prie sprendimo laisvas darbo vietas užpildyti tik su tobulai tai vietai tinkančiais žmonėmis. Taip pat darbdaviai siekdami sumažinti išlaidas yra linkę sudaryti laikinas darbo sutartis. Valstybėse, kurios turi nustatytą minimalų darbo užmokestį, jam augant, didėja ir jaunimo nedarbas. Kalbant apie aktyvią darbo rinkos politiką (mokymo programos, valstybės subsidijos darbo užmokesčiui, įdarbinimo programos), ekonomistas Kluve (2006), apibendrinęs empirinius tyrimus, teigia, kad nėra nustatyta teigiamo ryšio tarp šios politikos priemonių ir jaunimo nedarbo mažėjimo. Tai rodo, kad jaunimas yra ta visuomenės grupė, kuriai rasti tinkamus

pagalbos būdus yra pakankamai sunku. Tačiau Neumark ir Washer (2003) tvirtina, kad neigiamas minimalios algos kilimo poveikis yra mažesnis ten, kur ji jaunam darbuotojui yra diferencijuojama (tokia sistema galioja Liuksemburge, Nyderlanduose, Airijoje ir kitose šalyse). Be to, Danijoje, Nyderlanduose jau veikia lanksčios ir saugios darbo rinkos koncepcija (angl. flexicurity), kitos ES šalys taip pat aktyviai diskutuoja dėl galimo tokios politikos įgyvendinimo. Šios politikos pagrindinis principas yra lankstumo ir saugumo darbo rinkoje sinchroniškumas - tai palengvina žmonių perėjimą iš vieno gyvenimo etapo į kitą: iš ugdymo įstaigos į darbą, iš vieno darbo į kitą, iš nedarbo į darbą, iš darbo į pensiją. Tuo pat metu yra suteikiamas atlyginimo lankstumas, tai leidžia prisitaikyti prie ekonomikos ciklų, didina konkurencingumą ir darbo našumą (Wilthagen, 2004). Danijos ir Nyderlandų pavyzdys įrodo, kad sėkmingai vykdant šią politiką, galima išlaikyti nedidelį nedarbo lygį (šiose šalyse jaunimo nedarbas yra vienas mažiausių ES).

1.5. Jaunimo nedarbo sukeltos problemos

Nedarbas yra labai įtemptas gyvenimo laikotarpis, kuris verčia žmones jaustis nelaimingais. Didėjantis nedarbo lygis mažina laimės pojūtį ne tik patiems bedarbiams, bet ir visiems jo aplinkiniams. Nedarbo poveikis žmonių laimei yra žemesnis jaunimo amžiaus grupėje nei suaugusiųjų, manoma, kad to priežastimi gali būti mažesnis įsipareigojimų skaičius (Bell, 2010). Baimė ateityje tapti bedarbiu sumažina asmens pasitenkinimą gyvenimu. Nedarbas daro įtaką streso sukeltų ligų atsiradimui. Be to, mažėja bedarbio savigarba, atsiranda bejėgiškumo jausmas, o tai veda prie depresijos ar net savižudybės. Atlikti tyrimai atskleidžia, jog nedarbas net gali sumažinti žmogaus gyvenimo trukmę. Taip pat keletas mokslininkų nagrinėjo jaunimo nedarbo ir nusikalstamumo ryšį. Teigiama, kad didėjant jaunimo nedarbo lygiui, daugėja įsilaužimų, vagysčių ir su narkotinėmis medžiagomis susijusių nusikaltimų. Muir ir kt. (2003) teigimu, galima išskirti dvi jaunimo nedarbo ir nusikalstamumo ryšio kryptis. Pirmoji: teigiama, kad nedirbant atsiradęs monotoniškumas ir nuobodulys skatina imtis nusikalstamos veiklos. Antroji: nepatenkinus poreikių teisėtomis priemonėmis, žmonės pradeda ieškoti nelegalių būdų.

Tarptautinės darbo organizacijos duomenimis, 2014 m. ES daugiau nei vienas iš trijų jaunų bedarbių (35,5 proc.) darbo ieškojo ilgiau nei vienerius metus. Ir nors ilgalaikis nedarbas pasaulyje yra didesnė problema vyresnių žmonių, o ne jaunimo tarpe, šiuo metu į šią jaunimo problemą didelį dėmesį kreipia ir ekonomistai, ir politikai. Ilgalaikis nedarbas neigiamai veikia ateities darbo užmokestį. Mroz ir Savage (2006) atliktas tyrimas atskleidė, kad jei žmogus būdamas 22 metų amžiaus šešis mėnesius bus bedarbis, jo atlyginimas būnant 23 metų amžiaus bus apie 8 proc. mažesnis, būnant 30 metų amžiaus – apie 2 - 3 proc. mažesnis, lyginant jį su atlyginimu, jei asmuo nebūtų

susidūręs su nedarbo problema. Tokias pačias nedarbo sukeltas pasekmes analizavo ir Arulampalam (2001). Jos tyrimas rodo, kad nedarbas sumažina būsimų pajamų dydį bei padidina riziką ir ateityje netekti darbo.

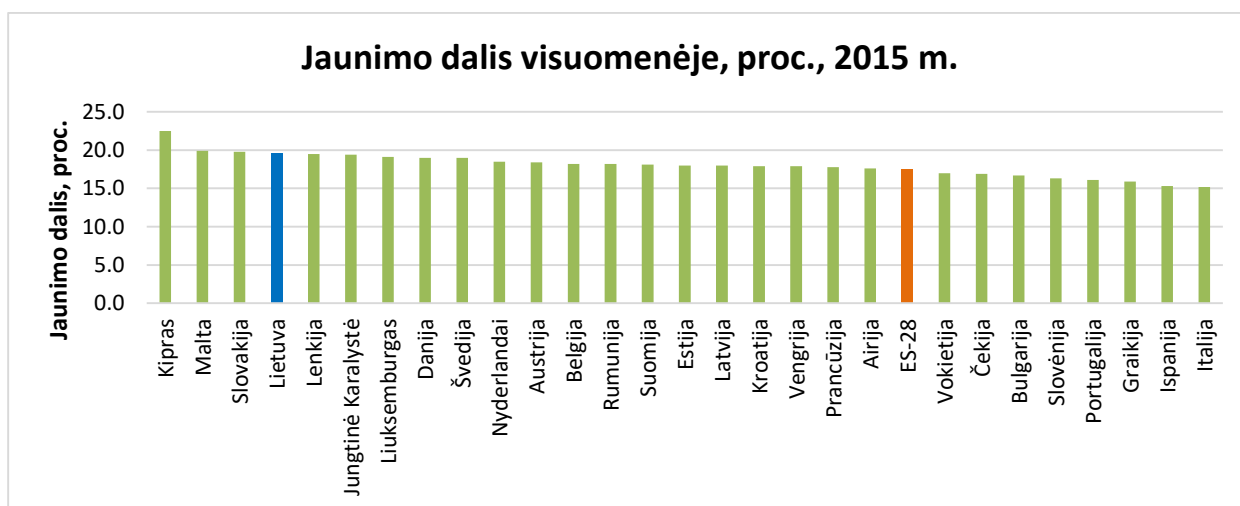
Dar viena šiuolaikinio pasaulio visuomenės problema, kuri gali būti siejama su jaunimo nedarbu, yra migracija. Pagal Jungtinių Tautų pateikiamą statistiką 2013 m. pasaulyje buvo apie 230 mln. migrantų, iš kurių apie aštuntadalį sudarė 15 – 24 m. amžiaus jaunimas (<http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-migration.pdf>). Būtent nedarbas, švietimo problemos, skurdas, politinė situacija ir t. t. yra pagrindinės jaunimo migracijos priežastys.

Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis jaunimo nedarbas visame pasaulyje sudaro 12,5 proc. Tačiau nedarbo lygis dar neparodo problemos masto. Pasirodo, apie ketvirtis visų jaunų žmonių yra pasiryžę priimti bet kokį darbo pasiūlymą, taip atsiranda savęs nerealizavimo problema (World Economic Forum Annual Meeting, 2014). Taip pat jaunimas dažnai sutinka dirbti už žemesnį darbo užmokestį, nes tai yra vienintelė galimybė įgauti darbo patirties. Dar galima pagalvoti apie jaunuolius, kurie užsiima sezoniniais ir kitais laikiniais darbais, ir jau galima teigti, kad apie pusė jaunų žmonių neturi stabilaus pajamų šaltinio ir negali planuoti savo ateities. Šiuo metu jaunimo nedarbas yra viena iš esminių grėsmių, tai patvirtina Pasaulio ekonomikos forumo inicijuota ekonomistų, verslininkų ir politikų apklausa. Šie ekspertai įspėja, kad nesiėmus veiksmų jaunimo nedarbo srityje gali kilti ekstremalių, socialinių neramumų protrūkiai, o tai gali sunaikinti visas tvaraus pasaulio augimo viltis. Pasaulio banko duomenimis daugiausiai jaunų bedarbių yra Šiaurės Afrikoje ir Artimuosiuose Rytuose (apie 27 proc.). Azijoje situacija yra kiek geresnė, tačiau šis regionas susiduria su kita problema – darbo rinkai nereikia daug absolventų, todėl ten išsilavinimas negarantuoja darbo. Tuo tarpu Europoje daugėja jaunimo be profesinio pasirengimo, kadangi dažnai tenka mokėti už mokslą, o jis neužtikrina pajamų ateityje. Taip pat yra pastebėta, kad kvalifikuotų darbo vietų skaičius neišaugo tiek pat, kiek padaugėjo kvalifikuotų darbuotojų, todėl dažnai išsilavinę žmonės turi dirbti jų kvalifikacijos nesiekiančius darbus. Tokiu būdu kvalifikuoti darbuotojai tampa nekvalifikuotų darbuotojų konkurentais (Biavaschi, 2012). Jaunimo nedarbui didžiausią įtaką daro tokie veiksniai kaip šalies išsivystymas, išsilavinimas, amžius, lytis, darbo patirtis, migracija. Dažnai jauni žmonės, susidūrę su nedarbo problema, pasirenka emigruoti į geresnes socialines sąlygas galinčias suteikti valstybes. Tai veda prie protų nutekėjimo problemos, neišvengiamų demografinių pokyčių – gyventojų senėjimo ir gimstamumo mažėjimo. Dėl demografinių

pokyčių jaunų žmonių dalis mažėja, jie tampa tam tikra mažuma, todėl silpnėja jų vaidmuo visuomenėje. Dažnai jauni žmonės emigruoja iš karto po studijų baigimo, taip yra prarandamos lėšos, kurias valstybė investavo į asmens išsilavinimą.

1.6. Jaunimo darbo rinkos tendencijos Europos Sąjungoje

Šiame skyriuje yra analizuojama jaunimo darbo rinkos statistiniai rodikliai ES ir atskirose valstybėse. Duomenys rodo, jog nepaisant to, kad jaunimo nedarbas per pastaruosius metus sumažėjo, jo lygis vis dar išlieka aukštas palyginti su kitomis amžiaus grupėmis daugelyje ES valstybių.

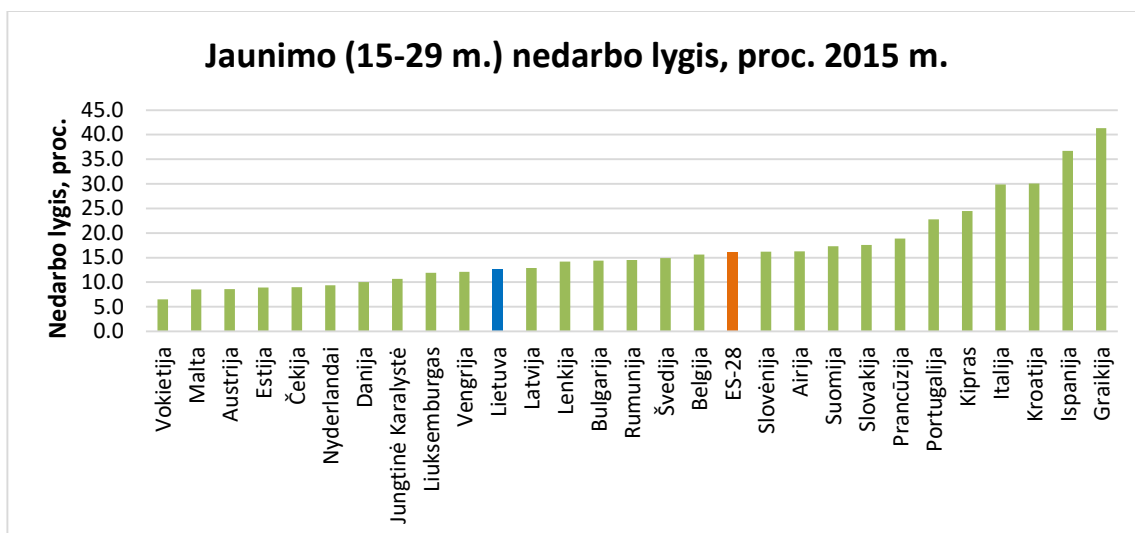

4 pav. Jaunimo (15 – 29 m.) dalis visuomenėje ES valstybėse, 2015 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

4 pav. stulpelinė diagrama rodo 2015 m. jaunimo nuo 15 iki 29 m. amžiaus dalį visuomenėje ES valstybėse. Didžiausia jaunimo dalimi gali džiaugtis Kipras, ten jaunų žmonių dalis sudaro 22,5 proc. Lietuva vertinant šį rodiklį užima 4 vietą, čia jaunimo dalis sudaro 19,6 proc., tai yra gerokai daugiau už ES – 28 vidurkį – 17,5 proc. Mažiausia jaunimo dalis 2014 m. buvo Italijoje – 15,2 proc. 2015 m. lyginant su 2005 m. daugumoje ES valstybių jaunimo dalis sumažėjo. Didžiausiu jaunimo dalies sumažėjimu pasižymėjo Airija (jaunimo dalis sumažėjo 6,1 procentinio punkto). Tuo tarpu Lietuvoje šis rodiklis sumažėjo 1,7 procentinio punkto, ES – 28 vidurkis – 2,1 procentinio punkto sumažėjimas.

5 pav. Jaunimo nedarbo lygis proc. ES valstybėse 2015 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Kaip jau buvo aptarta anksčiau, mokslininkai teigia, kad kuo didesnė jaunimo dalis šalyje, tuo jaunam žmogui yra didesnė rizika tapti bedarbiu dėl padidėjusios konkurencijos darbo rinkoje. Tačiau šio fakto nepatvirtina jaunimo nedarbo lygio duomenys, kurie yra pavaizduoti 5 pav. 2015 m. jaunimo nedarbas buvo didžiausias Graikijoje (41,3 proc.), Ispanijoje (36,7 proc.), Kroatijoje (30,1 proc.) ir Italijoje (29,9 proc.). Tačiau tiek Graikija, tiek Ispanija, tiek Italija pasižymi viena iš mažiausių jaunimo dalių visuomenėje (4 pav.). Tai rodo, kad po ekonominės krizės priimtos taupymo ir valstybės išlaidų mažinimo priemonės šiose valstybėse turėjo labai stiprią neigiamą įtaką jaunimo nedarbui. 2015 m. Vokietija, Malta ir Austrija pasižymėjo mažiausiu jaunimo nedarbo lygiu, Vokietijoje jis buvo lygus 6,5 proc., Maltoje – 8,5 proc. Austrijoje – 8,6 proc. Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis buvo lygus 12,7 proc., jis buvo net 3,4 procentinio punkto žemesnis už ES – 28 vidurkį – 16,1 proc.

2015 m. lyginant su 2005 m. daugelyje valstybių jaunimo nedarbo lygis išaugo. Ypač didelį augimą galima pastebėti Graikijoje (22 procentiniai punktai) ir Ispanijoje (21,9 procentinio punkto). Lietuvoje jaunimo nedarbas per nagrinėjamą laikotarpį išaugo 2,6 procentinio punkto. Žinoma, keletas valstybių gali pasidžiaugti per dešimtmetį sumažėjusiu jaunimo nedarbo lygiu: pvz., Lenkijoje jis sumažėjo 13,6 procentinio punkto, Vokietijoje – 7,7 procentinio punkto. Natūralu, kad 2008 m. prasidėjusi pasaulinė finansinė krizė iššaukė jaunimo nedarbo lygio kilimą visose ES valstybėse, išskyrus Liuksemburgą. Šiuo metu jaunimo nedarbo lygis stabilizavosi, jis nepasižymi staigiomis augimo ar kritimo tendencijomis, tačiau beveik visose ES valstybėse nėra pasiekęs iki 2008 m. krizės buvusio lygio.

2. TYRIMO METODOLOGIJA IR JOS PAGRINDIMAS

2.1. Analizuojamų valstybių pasirinkimas

Kiekvienoje valstybėje jaunimo nedarbas pasižymi skirtingais bruožais, todėl ir priemonės jį sumažinti yra skirtingos atskirose šalyse. Vyriausybės turi padėti jaunimui sėkmingai pereiti iš mokymosi įstaigų į darbo rinką, užtikrinant tinkamą švietimo sistemą ir darbo rinkos priežiūrą. Todėl svarbu išanalizuoti jaunimo situaciją Lietuvoje ir kitose ES valstybėse, palyginti vykdomą politiką ir jos reikšmingumą. Pasirenkant nagrinėjamas valstybes yra remiamasi gerovės ekonomikos modeliais.

Gerovės valstybės apibrėžimas dažnai suprantamas skirtingai. Vieniems tai susiję su ekonominiu valstybės klestėjimu, demokratine santvarka, valstybės įsipareigojimu garantuoti kiekvienam piliečiui orų pragyvenimą. Tuo tarpu kiti gerovę supranta kaip materialinę gausą, politinę laisvę, toleranciją ir kiekvieno žmogaus saugaus individualaus gyvenimo užtikrinimą. G. Esping-Andersen (1990) teigia, kad negalima gerovės valstybę suprasti tik kaip tam tikrus mokesčių sistemos skirtumus tarp atskirų šalių. Jo nuomone, valstybė turi prisiimti atsakomybę užtikrinant svarbiausias geroves savo piliečiams. Siaurąja prasme tai reiškia, kad, visų pirma, valstybė turi padėti vargingiausiai gyvenantiems visuomenės nariams, užtikrinti jiems minimalų pragyvenimo lygį. Plačiąja prasme turi būti atsižvelgiama į valstybės vykdomą politiką ir jos daromą įtaką visose gyvenimo srityse ir taip užtikrinti visų piliečių gerovę.

Siekiant geriau suprasti gerovės valstybės sąvoką, naudinga išanalizuoti išskiriamus gerovės valstybės modelius. Dažnai mokslininkai įvardija skirtingą skaičių gerovės modelių, tačiau šiame darbe yra nagrinėjamas klasikinis paskirstymas ir dar du neseniai išskirti modeliai. Klasikinių gerovės valstybių modelių sudarytojai yra R. Titmuss ir G. Esping-Andersen, kurie išskyrė liberalųjį, konservatyvųjį-korporatyvinį ir socialdemokratinį gerovės valstybės modelį. Kiti tyrinėtojai išskiria ir ketvirtąjį modelį – pietietiškaįjį-Viduržemio jūros (Arts, 2002). Galiausiai buvusios Sovietų Sąjungos šalys, kurių socialinė gerovė yra mišri, turinti keleto modelių apraiškų, bet nėra 100 proc. būdinga nei vienam iš klasikinių gerovės modelių, yra priskiriamos atskiram – Vidurio ir Rytų Europos gerovės modeliui (Dromantienė, 2008). Būtent tokiu valstybių klasifikavimu į penkis modelius (1 lentelė) yra remiamasi šiame darbe.

1 lentelė. ES valstybių klasifikavimas pagal gerovės modelius

	Gerovės valstybių modeliai				
	Konservatyvusis - korporatyvinis	Socialdemokratinis	Liberalusis	Pietų Europos	Vidurio ir Rytų Europos
Valstybės	Vokietija Prancūzija Austrija Belgija Nyderlandai Liuksemburgas Vengrija Slovėnija Čekija	Švedija Suomija Danija	Jungtinė Karalystė Airija Kipras	Ispanija Italija Portugalija Graikija Malta	Estija Lietuva Latvija Lenkija Rumunija Bulgarija Slovėnija

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Skuodis, 2009

Liberalusis, arba kitaip vadinamas likutiniu, modelis yra orientuotas į rinkos ekonomiką. Valstybėje dominuoja klasikinis liberalizmas, kai remiamasi rinkos savireguliacija. Taip pat yra pabrėžiamas individualizmas, kai kiekvienas žmogus yra skatinamas išitraukti į rinką ir taip susikurti savo pragyvenimo šaltinį. Šiame modelyje būtent rinką, o ne valstybę užtikrina individui gerbūvį, todėl valstybė piliečių gyvenime užima tik antraeilį vaidmenį ir padeda tik tiems gyventojų sluoksniams, kurie nesugeba patys savimi pasirūpinti. Liberaliojo modelio valstybėse nedarbo, skurdo ir nelygybės problemos dažniausiai sprendžiamos minimalia socialine pagalba, nedidelėmis išmokomis, kurios turi konkrečius adresatus – paprastai senyvo amžiaus žmones, fizinę ar psichinę negalią turinčius asmenis (Esping-Andersen, 1990) Tipiškas šio modelio pavyzdys – Didžioji Britanija, jis taip pat dominuoja ir kitose anglosaksiškose valstybėse: Airijoje, JAV, Kanadoje.

Konservatyvaus-korporatyvinio (kitaip motyvacinio) modelio esminis elementas yra socialinė politika, kuri užtikrina ekonominę ir politinę tvarką valstybėje. Socialinės politikos tikslas yra didinti darbo našumą, kelti darbuotojų kvalifikaciją, siekti pusiausvyros tarp darbo ir kapitalo naudojimo. Taip pat šiame modelyje akcentuojama tradicinė šeima, kuri yra svarbiausias gerovės suteikimo elementas. Socialinė parama teikiama tik tada, kai pati šeima nebepajėgia susidoroti su problemomis. Be to, konservatyviam modeliui būdinga skirti didelį dėmesį socialinėms klasėms ir socialiniam draudimui, kuris nereikalauja didelio pajamų perskirstymo. Atskirose klasėse esančios šeimos turi teisę gauti skirtingas socialines išmokas ir paslaugas. Taigi, šiuo atveju valstybės vaidmuo yra svarbesnis nei rinkos. Pagrindiniai socialinės politikos formuotojai yra savivaldos ir ne-

vyriausybinių organizacijų (pvz., profesinės sąjungos) taip pat svarbi rolė tenka Bažnyčiai. Socialinės išmokos yra skiriamos pagal tam tikrus kriterijus, dažniausiai darbo stažo ar pajamų dydžio, todėl ši sistema yra naudinga dirbantiems (Esping-Andersen, 1990). Toks gerovės valstybės modelis vyrauja kontinentinės Europos valstybėse: Vokietijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Nyderlanduose.

Socialdemokratiname gerovės modelyje pirmenybė teikiama valstybei, būtent ji prisiima atsakomybę užtikrinant kiekvieno žmogaus materialinį gerbūvį, taip pat yra vykdoma visiško užimtumo politika, suteikianti darbo vietas ir užmokestį, kuris patenkina kiekvieno individo poreikius. Visi piliečiai turi teisę į socialinį aprūpinimą, neatsižvelgiant į dirbamą darbą, taip pat nebūtina būti neįgalioju ar senyvo amžiaus žmogumi (kaip liberaliajame modelyje), kad galėtum gauti socialines išmokas. Šiame modelyje stipriai skatinama lygybė, todėl yra taikomas platus pajamų persikirstymas. Čia yra stengiamasi pašalinti skurdo, nedarbo ir pajamų nelygybės problemas joms dar neatsiradus, visiškas užimtumas yra pagrindinis šio modelio politikos tikslas (Esping-Andersen, 1990). Socialdemokratinis modelis gyvuoja Skandinavijos valstybėse: Švedijoje, Norvegijoje, Danijoje.

Tik praėjusio amžiaus pabaigoje prasidėjo mokslininkų diskusijos dėl atskiro Pietų Europos gerovės valstybių modelio išskyrimo (Skuodis, 2009). Buvo apibrėžti ir pagrindiniai Pietų Europos gerovės valstybės bruožai. Šis modelis dažnai įvardijamas kaip vienas iš chaotiškiausių. Visų pirma, čia yra fragmentiška pajamų kompensavimo sistema, kurioje dominuoja didelės išmokos (ypatingai pensijų atveju), taip pat yra išskirtos privilegijuotos gyventojų grupės (pvz., valstybės tarnautojai). Skiriamasis šio modelio bruožas yra labiausiai pasaulyje pasireiškiantys klientelistiniai santykiai: didelė lobistinių, pažinčių ir giminystės ryšių svarba siekiant tam tikrų tikslų. Būtent šeima šiame modelyje gali užtikrinti gerovę. Natūralu, kad tai veda prie didelės korupcijos. Socialinės išmokos skirstomos selektyviai, visuomenė yra nepilietiška, valstybėje gaji biurokratija, egzistuoja radikalioji kultūra, todėl labai sunkiai formuojasi konsensuso politika. Taip pat pastebima didelė Bažnyčios įtaka, be to, šeimos vaidmuo ir visuomenės tradicijos vis dar daro poveikį vykdomoms gerovės programoms. Valstybė santykinai mažai kišasi į darbo rinkos reguliavimą ir pajamų persikirstymą (Ferreira, 2005) Tokio modelio pavyzdžiai yra Ispanija, Graikija, Italija.

Paskutiniaisiais metais populiarėja ir penktojo modelio – Vidurio ir Rytų Europos gerovės valstybės išskyrimas. Kadangi postsovietinės valstybės pasižymėjo mišriomis gerovės valstybės sistemų savybėmis, jos buvo priskirtos atskiram modeliui. Vykdoma politika šiose valstybėse po Sovietų Sąjungos subyrėjimo buvo ne kartą pertvarkyta, todėl jos dar neturi ilgalaikės nuoseklios ir

kompleksiškos socialinės politikos sistemos (Dromantienė, 2008). Būtent šiam modeliui priskiriama Lietuva, Latvija, Estija ir kitos buvusios SSRS šalys.

Taigi, remiantis ES valstybių klasifikavimu pagal gerovės modelius, šiame darbe jaunimo nedarbas yra nagrinėjamas valstybėse iš kiekvieno modelio: konservatyvųjį-korporatyvinį atstovauja Vokietija, socialdemokratinį – Švedija, liberalųjį – Jungtinė Karalystė, Pietų Europos: Ispanija, Vidurio ir Rytų Europos – Lietuva.

2.2. Koreliacinės analizės teoriniai aspektai

Norint kovoti su jaunimo nedarbu iš esmės būtina identifikuoti veiksnius, kurie turi ryšį su jaunimo nedarbu ir stengtis paveikti juos teigiama linkme formuojant socialinę politiką. Šiam tikslui pasitarnauja koreliacinė analizė ir nors šis metodas neatskleidžia ryšių tarp veiksnių atsiradimo priežasčių, jis kiekybiškai išmatuoja tų ryšių stiprumą.

Ryšio stiprumui įvertinti yra naudojamas Pirsono koreliacijos koeficientas, kuris gali įgyti reikšmes nuo -1 (atvirkštinė priklausomybė) iki 1 (tiesioginė priklausomybė). Šio koeficiento formulė:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{(n - 1) \cdot \sigma_x \cdot \sigma_y}$$

Čia x_i , y_i - nagrinėjamų kintamųjų reikšmės, $\bar{x}$, $\bar{y}$ - kintamųjų vidurkiai, σ_x , σ_y kintamųjų standartiniai nuokrypiai, n - stebėjimų skaičius.

Pirsono koreliacijos koeficientas parodo tiesinio ryšio stiprumą, kuo reikšmės moduliui didesnės, tuo ryšys stipresnis.

2 lentelė. Pirsono koreliacijos koeficiento reikšmių vertinimas

r reikšmė	Ryšys
0,00 – 0,19	Labai silpnas
0,20 – 0,39	Silpnas
0,40 – 0,69	Vidutinis
0,70 – 0,89	Stiprus
0,90 – 1,00	Labai stiprus

Pirsono koreliacijos koeficiento statistinis reikšmingumas yra tikrinamas remiantis t kriterijumi $t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}}$. Suformuluojamos hipotezės: $H_0 - r = 0$; $H_1 - r \neq 0$. Nulinė hipotezė atmetama, jei apskaičiuota t reikšmė moduliui yra didesnė už kritinę Stjudento skirstinio reikšmę, tokiu atveju galima daryti išvadą, kad Pirsono koreliacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas.

2.3. ARIMA modelio sudarymas

Žinojimas, kas bus ateityje, leidžia imtis tam tikrų veiksmų iš anksto, todėl svarbu įvertinti jaunimo nedarbo lygį pasirinktose valstybėse ateityje, kad būtų galima pasiruošti jaunimo situacijos darbo rinkoje pokyčiams. Šiam tikslui pasiekti, pasirinkta naudoti ARIMA (autoregresinį integruoto slenkančio vidurkio) modelį, kurio esmė sudaryti prognozę panaudojant pradinių jaunimo nedarbo lygio duomenų ir modelio paklaidų pokyčių ypatumus. Modelis laiko eilutę išskaido į autoregresinį procesą AR (p), turintį p narių, kuris apibūdina praeitį, integruotą procesą, kuris stacionarizuoja duomenis, ir slenkančio vidurkio MA (q) procesą, turintį q narių, įvertinantį modelio paklaidų poveikį duomenims. Autoregresinis procesas aiškina laiko eilutės stebėjimus ankstesniais stebėjimais, o slenkančių vidurkių procesas aiškina stebėjimus modelio paklaidomis. ARIMA modelio matematinė lygtis:

$$Y_t = \alpha + \underbrace{\varphi_1 Y_{t-1} + \dots + \varphi_p Y_{t-p}}_{\text{AR procesas}} + \underbrace{\theta_1 \varepsilon_{t-1} + \dots + \theta_q \varepsilon_{t-q}}_{\text{MA procesas}} + \varepsilon_t$$

ARIMA modelį galima sudaryti tik stacionarioms arba silpno stacionarumo eilutėms. Stacionari laiko eilutė tokia, kurios vidurkis ir dispersija pastovi, kovariacija nepriklauso nuo laiko. Stacionarumą galima įvertinti taikant grafinę analizę arba atliekant vienietinės šaknies testą – ADF (Augmented Dickey Fuller). ADF testo hipotezės: H_0 - kintamasis nėra stacionarus ir yra integruotas bent pirma eile; H_1 - kintamasis yra stacionarus. Hipotezių tikrinimui naudojama t statistika, jei apskaičiuota t reikšmė moduliui yra didesnė už kritinę Stjudento skirstinio reikšmę, galima atmesti nulinę hipotezę, vadinasi kintamasis yra stacionarus ir jam galima sudaryti ARIMA modelį. Siekiant stacionarizuoti laiko eilutę, duomenys yra integruojami pirma eile, jei reikia antra eile ir t. t.

ARIMA modelis yra skaičiuojamas naudojant Eviews programinį paketą. Programa parenka tinkamiausią modelį remiantis maksimalaus tikėtino metodo – apskaičiuojami tokie parametrai įverčiai, kurie maksimizuoja sisteminės dalies ir nagrinėjamo reiškinio atitikimo tikimybę. Tinkamiausias ARIMA modelis parenkamas atsižvelgiant į modelio determinuotumo rodiklius:

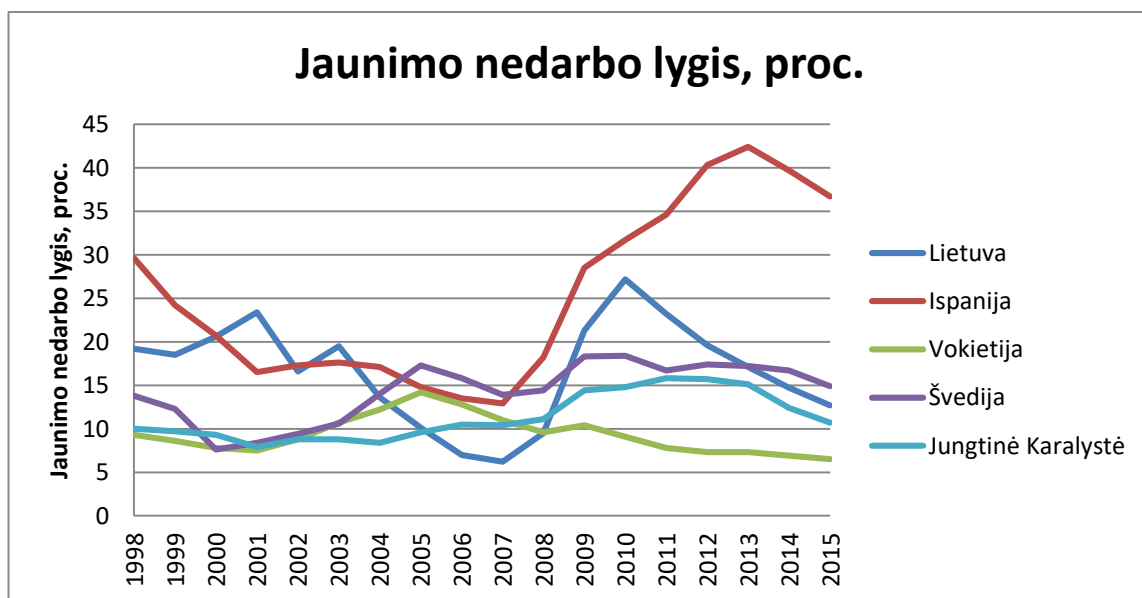
AIC (Akaike Information Criterion, įvertina informacijos praradimą), BIC (Schwarz Bayesian Criterion), tiksliausias ARIMA modelis tas, kuriam šie rodikliai mažiausi. Taip pat reikėtų atkreiptinas dėmesys į determinacijos koeficientą (R^2), kuo jis aukštesnis, tuo modelis geriau aprašo laiko eilutę.

3. JAUNIMO NEDARBO IR SU JUO SUSIJUSIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ

Šioje dalyje analizuojamas jaunimo nedarbo lygis nagrinėjamose valstybėse bei siekiant išsiaiškinti, kas stipriausiai veikia jaunimo nedarbą, kokia kryptimi turėtų būti orientuota jaunimo politika, yra tiriamas nedarbo lygio ryšys su socialiniais ir ekonominiais veiksniais. Ryšių egzistavimui ir matavimui pasirinkta naudoti porinės koreliacijos koeficientą atskirose gerovės valstybėse, skaičiavimai atlikti Excel programa.

3.1. Jaunimo nedarbo lygio tendencijos nagrinėjamose valstybėse

Analizuojant jaunimo nedarbo problematiką penkiose gerovės valstybėse – Lietuvoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Švedijoje ir Ispanijoje - tikslinga išskirti šalis, kuriose jaunimo nedarbo lygis aukščiausias, taip pat kurios sėkmingiau kovoja su šia problema nei kitos valstybės. 6 paveiksle yra pateikta jaunimo nedarbo lygio nagrinėjamose valstybėse linijinė diagrama 1998 – 2015 metų laikotarpiu.

6 pav. Jaunimo (15 - 29 m.) nedarbo lygis Europos Sąjungos gerovės valstybėse 1998 – 2015 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Jaunimo nedarbo lygis Švedijoje, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje yra gerokai pastovesnis nei Lietuvoje ir Ispanijoje (6 pav.). Prasidėjus 2008 m. pasaulinei finansų krizei jaunimo nedarbo lygis augo visose analizuojamose valstybėse, tačiau pavyzdžiui Lietuvoje jis padidėjo 11,8 procentinio punkto, Ispanijoje - 10,3, tuo tarpu Vokietijoje - 0,8, Švedijoje – 3,9, Jungtinėje Karalystėje

3,3 procentinio punkto 2009 metus lyginant su 2008 metais. Po krizės Vokietijoje ir Švedijoje jaunimo nedarbo lygis pradėjo mažėti greičiau nei Lietuvoje ir Ispanijoje. Lietuvoje maksimalus lygis buvo pasiektas 2010 m. – 27,2 proc., Ispanijoje 2013 m. 42,4 proc. (tokiam aukštam nedarbo lygiui įtakos turėjo vidinė šalies krizė), o pavyzdžiui Vokietijoje didžiausias jaunimo nedarbas buvo 2009 m., jis sudarė 10,4 proc.

2015 metais didžiausias jaunimo nedarbo lygis buvo Ispanijoje – 36,7 proc., mažiausias Vokietijoje – 6,5 proc., Lietuvoje jis siekė 12,7 proc. – čia jaunimo nedarbas buvo mažesnis nei Švedijoje (14,9 proc.), bet didesnis nei Jungtinėje Karalystėje (10,7 proc.). Skaičiuojant vidutinį jaunimo nedarbo lygį 1998 – 2015 metais, didžiausias jis yra Ispanijoje 25,4 proc., Lietuvoje jis siekia 16,7 proc., Švedijoje - 14,3 proc., Jungtinėje Karalystėje - 11,3 proc., Vokietija gali pasidžiaugti mažiausiu vidutiniu jaunimo nedarbo lygiu, čia jis sudaro 9,3 proc.

3.2. Jaunimo nedarbo lygio ir ekonominių veiksnių koreliacinė analizė

Vienas iš pagrindinių makroekonominių rodiklių yra realaus BVP metinis pokytis, būtent jis parodo šalies klestėjimą ir ekonominę plėtrą. Jei BVP auga, galima tikėtis investuotojų pritraukimo į šalį ir spartesnio darbo vietų kūrimo bei didesnių valstybės išlaidų darbo rinkos programoms, dėl ko jaunimo nedarbas galėtų sumažėti.

3 lentelė. Realus BVP metinio pokyčio ir jaunimo nedarbo lygio koreliacija.

Valstybė	Koreliacijos koef.	t-stat ($t_{0,05;11} = 2, 2$)
Lietuva	-0,49	-3,08 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Vokietija	-0,02	-0,1 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Švedija	-0,3	-1,65 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Jungtinė Karalystė	-0,34	-1,95 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Ispanija	-0,66	-5,88 (ryšys statistiškai reikšmingas)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

3 lentelėje pavaizduoti realaus BVP metinio pokyčio ir jaunimo nedarbo koreliacijos koeficientai. Atlikta analizė atskleidžia, kad 95 proc. tikimybe statistiškai reikšmingas ryšys vertinant pagal t-stat reikšmes yra tik Lietuvoje (-0,49 silpnas neigiamas ryšys) ir Ispanijoje (-0,66 vidutinio stiprumo neigiamas ryšys), čia didėjant jaunimo nedarbo lygiui, BVP pokytis mažėja. Tuo tarpu kitose valstybėse ryšiai yra statistiškai nereikšmingi. Galima daryti išvadą, kad ekonomiškai silpnesnėse

valstybėse kaip Lietuva ir Ispanija, galima reikia siekti jaunimo nedarbo lygio mažėjimo, nes tai turi įtakos visos ekonomikos augimui.

Kitas svarbus rodiklis yra valstybės skiriamos lėšos darbo rinkos programoms. Lietuva šiai sričiai skiria sąlyginai nedaug lėšų lyginant su kitomis nagrinėjamomis valstybėmis, 2014 m. buvo skirta 0,43 proc. nuo BVP, kai tuo tarpu Švedijoje 1,91 proc., Vokietijoje 1,6 proc. nuo BVP. Tačiau įdomu pastebėti, kad mažiausiai lėšų darbo rinktos programoms 2010 m. (Eurostat naujesnių duomenų nepateikia) skyrė Jungtinė Karalystė – 0,69 proc. nuo BVP, Lietuva 2010 m. paskyrė 0,78 proc. nuo BVP. Tokia situacija puikiai atitinka Jungtinėje Karalystėje gyvuojantį Liberalų gerovės valstybės modelį, kur žmonės yra patys atsakingi už savo socialinį gerbūvį, valstybė stengiasi įsikišti tik minimaliomis priemonėmis.

4 lentelė. Valstybės išlaidų aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms proc. nuo BVP ir jaunimo nedarbo lygio koreliacija.

Valstybė	Koreliacijos koef.	t-stat $(t_{0,05;12} = 2,18; t_{0,05;17} = 2,11; t_{0,05;7} = 2,36)$
Lietuva	0,28	1,54 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Vokietija	0,23	1,80 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Švedija	-0,39	-3,48 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Jungtinė Karalystė	0,57	2,09 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Ispanija	-0,30	-2,51 (ryšys statistiškai reikšmingas)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

4 lentelėje yra pavaizduoti valstybių išlaidų aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms proc. nuo BVP ir jaunimo nedarbo lygio koreliacijos koeficientai. Statistiškai reikšmingi koeficientai yra tik Švedijoje (-0,39) ir Ispanijoje (-0,30), jie rodo silpną neigiamą ryšį tarp jaunimo nedarbo ir išlaidų aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms. Tokie rezultatai atskleidžia, kad šiose valstybėse didinant išlaidas skiriamas aktyviai darbo rinkos politikai galima laukti jaunimo nedarbo lygio mažėjimo, tuo tarpu visose likusiose analizuojamose valstybėse koreliacijos koeficientai yra statistiškai nereikšmingi, todėl negalima daryti išvados, kad aktyvi darbo rinkos politika Lietuvoje, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje prisideda prie jaunimo nedarbo lygio mažėjimo.

5 lentelė. Valstybės išlaidų pasyvios darbo rinkos politikos priemonėms proc. nuo BVP ir jaunimo nedarbo lygio koreliacija.

Valstybė	Koreliacijos koef.	t-stat ($t_{0,05;12} = 2,18$; $t_{0,05;17} = 2,11$; $t_{0,05;14} = 2,14$)
Lietuva	0,74	8,16 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Vokietija	0,43	3,90 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Švedija	-0,49	-4,87 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Jungtinė Karalystė	0,26	1,68 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Ispanija	0,84	21,9 (ryšys statistiškai reikšmingas)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Išlaidų pasyvios darbo rinkos politikos priemonėms ir jaunimo nedarbo lygio koreliacijos analizė (5 lentelė) atskleidžia, kad visoje nagrinėjamose valstybėse išskyrus Jungtinę Karalystę koreliacijos koeficientai yra statistiškai reikšmingi 95 proc. tikimybe. Augant jaunimo nedarbo lygiui Lietuva, Vokietija ir Ispanija skiria daugiau lėšų pasyviai darbo rinkos politikai. Švedija išsiskiria iš kitų analizuojamų valstybių, nes jos atveju yra gautas neigiamas koreliacinis ryšys. Tokį rezultatą gali lemti tam tikri socialinės ir darbo rinkos politikos skirtumai. Švedijoje, kitaip nei daugumoje ES valstybių, nedarbo draudimas nėra socialinio draudimo dalis, jį valdo nedarbo draudimo fondai, nedarbo draudimas finansuojamas iš valstybės biudžeto ir privačių fondų, kuriuose galima draustis savanoriškai. Nedarbo draudimas susideda iš dviejų dalių: bazinio dydžio ir su gautomis pajamomis siejamų išmokų. Norint gauti bazinę išmoką reikia būti užsiregistravus įdarbinimo agentūroje, tuo tarpu norint gauti su pajamomis siejamą išmoką reikia bent 12 mėnesių būti apdraustam nedarbo draudimu. Kalbant apie jaunimą, į bedarbio išmokas gali pretenduoti tik asmenys nuo 20 metų, turint galvoje, kad jaunimo nedarbo lygis didžiausias 15 – 19 m. amžiaus grupėje, tokia nedarbo draudimo sistema skatina jaunuolius grįžti į mokymosi įstaigas, o ne naudotis paramos sistema (jaunimas gali naudotis aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis, kurios plačiau analizuojamos 4 skyriuje). Taip pat nors Švedija garsėja savo dosnia socialinės apsaugos sistema, nuo 2007 m. Švedijos vyriausybė nutarė sumažinti bedarbio išmokas, kad būtų stimuliuojama darbo rinka (Sjörger Lindquist, 2007).

Dar vienas makroekonomikos veiksnys, kuris gali turėti įtakos jaunimo nedarbo lygiui yra valstybės nustatyta minimali mėnesinė alga. Vis tik labai dažnai jaunas žmogus turi mažiau patirties, darbinių įgūdžių nei vyresnieji darbuotojai, todėl dirba už minimalų atlygį, ypač jei tai yra pirmasis

jo darbas. Iš analizuojamų gerovės valstybių Švedija neturi nustatytos minimalios algos, Vokietija ją įsivedė tik 2015 metais, Eurostat duomenimis 2016 m. būtent čia ji buvo didžiausia – siekė 1473 Eurus. Kitose šalyse minimali alga dažnai kilo keletą kartų per metus, todėl siekiant įvertinti, kokia minimali mėnesinė alga buvo konkrečiais metais buvo apskaičiuotas aritmetinis vidurkis. Jungtinėje Karalystėje minimali alga taip pat yra pakankamai aukšta – 2015 m. ji buvo 1444,89 Euro. Čia ji yra diferencijuojama pagal amžių, deja, jauni žmonės gauna mažesnę minimalų atlyginimą lyginant su vyresniais nei 25 metų amžiaus. Minimali alga Jungtinėje Karalystėje yra koreguojama kasmet. Lietuva pasižymi mažiausia minimalia alga, nuo 2016 m. liepos 1 d. čia nustatyta 380 Eurų minimali mėnesinė alga.

6 lentelė. Minimalios mėnesinės algos ir jaunimo nedarbo lygio koreliacija.

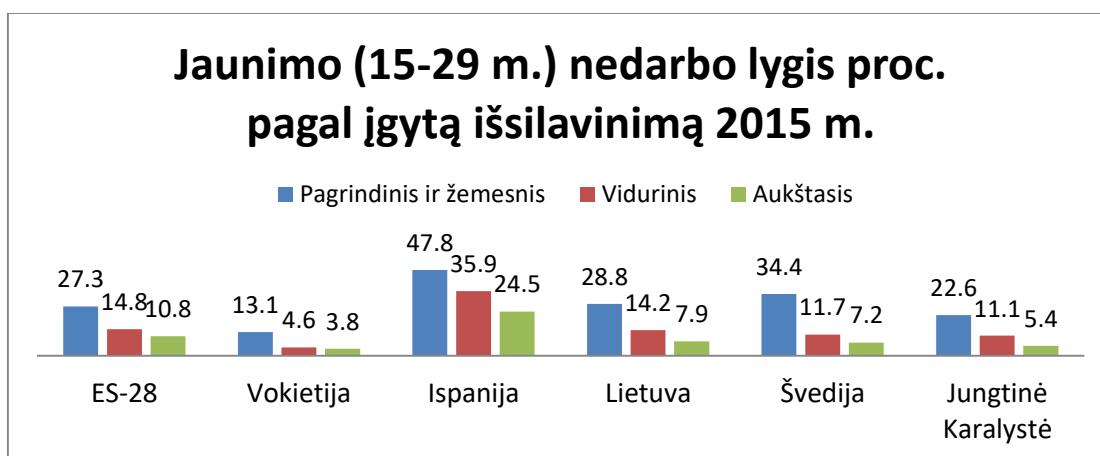
Valstybė	Koreliacijos koef.	t-stat ($t_{0,05;16} = 2, 12$)
Lietuva	-0,1	-0,77 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Jungtinė Karalystė	0,3	2,43 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Ispanija	0,72	11,04 (ryšys statistiškai reikšmingas)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

6 lentelėje pateikti minimalios mėnesinės algos šalyse, kur ji yra nustatyta, ir jaunimo nedarbo lygio koreliacinė analizė. Lietuvoje koreliacijos koeficientas rodo silpną neigiamą ryšį, tačiau jis yra statistiškai nereikšmingas 95 proc. tikimybe. Tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje pastebimas silpnas teigiamas (0,3), Ispanijoje stiprus teigiamas (0,72) koreliacinis ryšys. Šiose valstybėse ryšiai tarp minimalios mėnesinės algos ir jaunimo nedarbo yra statistiškai reikšmingi 95 proc. tikimybe. Šie rezultatai patvirtina, kad didėjant minimaliai algai, didėja ir jaunimo nedarbo lygis.

3.3. Jaunimo nedarbo lygio ir socialinių veiksnių koreliacinė analizė

Viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl darbdavys pasirenka įdarbinti vyresnį, o ne jauną žmogų, yra patirties ir įgūdžių stoka. Būtent studijos, orientuotos į darbdavių poreikius, galėtų padėti sumažinti jaunimo nedarbą. 7 pav. yra pateiktas jaunimo nedarbo lygis analizuojamose valstybėse pagal įgytą išsilavinimą.

7 pav. Jaunimo (15-29 m.) nedarbo lygis proc. pagal įgytą išsilavinimą 2015 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Kaip galima pastebėti iš pateiktos diagramos, tiek nagrinėjamosiose valstybėse, tiek visoje ES, 2015 metais didžiausias jaunimo nedarbo lygis buvo jaunuolių grupėje, kurie turi pagrindinį ar žemesnį išsilavinimą. Tuo tarpu mažiausiu jaunimo nedarbu pasižymėjo aukštąjį išsilavinimą turinčio jaunimo grupė. Tokie rezultatai rodo, kad jaunuoliai turi būti skatinami mokytis, įgyti specialybę, nes tai padeda užtikrinti įsitvirtinimą darbo rinkoje, jaunimo politikos priemonės ypač turėtų būti nukreiptos į neaktyvų jaunimą, kurie nei mokosi, nei dirba.

Iš nagrinėjamų valstybių Jungtinė Karalystė pasižymi didžiausia jaunimo dalimi, kurie turi įgiję aukštąjį išsilavinimą, 2014 metais tokių jaunuolių buvo 27,7 proc. Lietuvoje tuo tarpu tokį išsilavinimą 2014 m. turėjo 23,5 proc. jaunų žmonių, mažiausiai jų buvo Vokietijoje – 11,4 proc. Tačiau negalima pamiršti, kad sėkmę darbo rinkoje gali lemti ne tik išsilavinimo lygis, o jo kokybė ir studijų metu įgyti gebėjimai.

7 lentelė. Jaunimo su aukštesniu išsilavinimu dalies ir aukštąjį išsilavinimą turinčio jaunimo nedarbo lygio koreliacija.

Valstybė	Koreliacijos koef.	t-stat ($t_{0,05;10} = 2,23$; ($t_{0,05;6} = 2,45$))
Lietuva	-0,3	-0,82 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Vokietija	-0,84	-13,01 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Švedija	0,23	1,3 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Jungtinė Karalystė	0,78	8,86 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Ispanija	-0,68	-5,77 (ryšys statistiškai reikšmingas)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Išanalizavus jaunimo turinčio aukštąjį išsilavinimą dalies ir tokių jaunuolių nedarbo lygio koreliacijos koeficientus (7 lentelė), matyti, kad jie skiriasi atskirose gerovės valstybėse. Švedijoje buvo gautas teigiamas, Lietuvoje neigiamas 95 proc. tikimybe statistiškai nereikšmingas koreliacinis ryšys. Vokietijoje ir Ispanijoje koreliacijos koeficientai rodo statistiškai reikšmingą neigiamą ryšį, todėl čia aukštasis išsilavinimas gali sąlygoti mažesnį nedarbo lygį. Tuo tarpu Jungtinė Karalystė pasižymi statistiškai reikšmingu teigiamu koreliaciniu ryšiu, kuris rodo, kad didėjant jaunimo su aukštuoju išsilavinimu daliai, aukštąjį išsilavinimą turinčio jaunimo nedarbo lygis auga. Kaip jau minėta anksčiau, būtent Jungtinėje Karalystėje išsilavinusio jaunimo dalis yra didžiausia lyginant su kitomis nagrinėjamomis valstybėmis, dėl to čia ir jaunuolių konkurencija darbo rinkoje didesnė. Tačiau nebūtų galima atmesti ir klausimo, ar aukštasis mokslas čia yra efektyvus ir atitinka darbo rinkos tendencijas.

Nedarbo problema yra stipriai susijusi su skurdu, ne išimtis ir jauno amžiaus žmonių grupė. Natūralu, kad negaunant stabilų pajamų rizika atsidurti skurde labai padidėja.

8 lentelė. Jaunimo skurdo rizikoje dalies ir jaunimo nedarbo lygio koreliacija.

Valstybė	Koreliacijos koef.	t-stat ($t_{0,05;8} = 2,31$; $t_{0,05;9} = 2,26$)
Lietuva	0,66	4,13 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Vokietija	-0,71	-5,02 (ryšys statistiškai reikšmingas)
Švedija	0,42	2,05 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Jungtinė Karalystė	-0,42	-1,81 (ryšys statistiškai nereikšmingas)
Ispanija	0,94	34,74 (ryšys statistiškai reikšmingas)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Jaunimo, susiduriančio su skurdu, dalies ir jaunimo nedarbo koreliacinė analizė (8 lentelė) atskleidžia prieštaringas išvadas. Lietuvoje, Švedijoje ir Ispanijoje rastas teigiamas koreliacinis ryšys (Švedijoje statistiškai nereikšmingas), šis rezultatas patvirtina teiginį, kad didelis jaunimo nedarbas didina skurdo rizikoje esančių jaunų žmonių skaičių. Tačiau priešingą išvadą rodo Vokietijos ir Jungtinės Karalystės analizės rezultatai: šių šalių koreliacijos koeficientai yra neigiami (Jungtinės Karalystės statistiškai nereikšmingas), todėl čia esant dideliame nedarbo lygiui, skurdas turėtų būti mažesnis. Atrodo nelogiška, tačiau žvelgiant iš kitos pusės, esant dideliame skurdo lygiui, skurstantieji ne visada registruojasi atitinkamose valstybinėse institucijose kaip ieškantys darbo, dažnai jie yra socialiai pažeidžiami, neišsilavinę ir dėl įstatymų nežinojimo ar kitų motyvų nesi-

naudoja valstybės teikiamomis paslaugomis ir garantijomis, taip dirbtinai yra sumažinamas nedarbo lygis. Nebūtų galima paneigti, kad būtent dėl šios priežasties Vokietija ir Jungtinė Karalystė pasižymi neigiamu koreliaciniu ryšiu tarp jaunimo nedarbo ir skurstančio jaunimo dalies.

Atlikta koreliacinė analizė atskleidžia, kad nagrinėjant tiek socialinius, tiek ekonominius veiksnius labai dažnai išvados nėra vienodos atskirose ES gerovės valstybėse. Tai rodo, jog gali egzistuoti tam tikri skirtumai valstybių politinėje ar socialinėje aplinkoje, kurie yra apžvelgiami sekančiame skyriuje.

4. JAUNIMO POLITIKA EUROPOS SĄJUNGOS GEROVĖS VALSTYBĖSE

Jaunimo politika turėtų užtikrinti jaunuoliams galimybes mokytis ir tobulėti, sėkmingai įsidiarinti, sudaryti įvairaus užimtumo (sporto, meno ir pan.) sąlygas, garantuoti solidarumą visuomenėje ir atskirų kartų tarpe. Siekiant išsiaiškinti, kodėl Vokietijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje jaunimo nedarbo lygis yra stabilesnis ir dažniausiai mažesnis nei Lietuvoje ir Ispanijoje, svarbu išnagrinėti kiekvienos šalies vykdomą jaunimo politiką. Būtent politinės priemonės gali būti vienas iš pagrindinių būdų įveikti jaunimo nedarbo problemą.

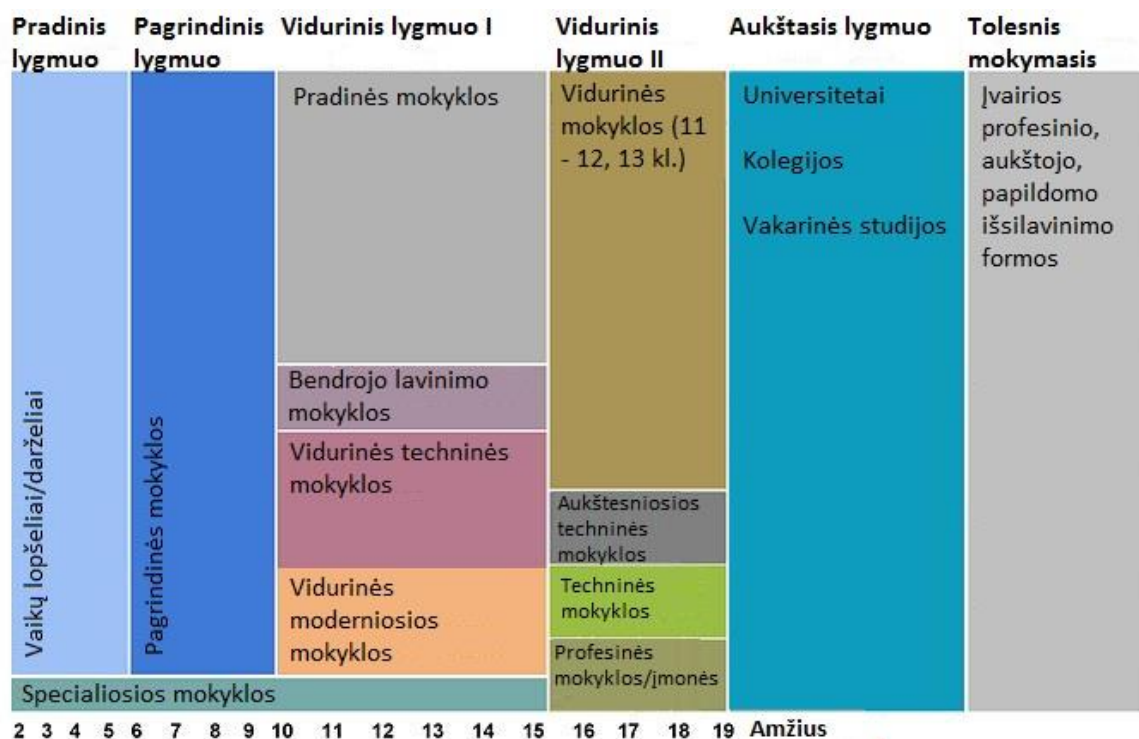
Vokietija

2015 m. Vokietijoje jaunimas (15 – 29 m.) sudarė 17 proc. visos šalies populiacijos. Vokietijos socialinis kodeksas apibrėžia, kad jaunu žmogumi laikomi 14 – 26 metų amžiaus gyventojai, Federalinis vaikų ir jaunimo planas leidžia į socialinius projektus įtraukti jaunuolius nuo 12 iki 26 metų (Factsheets Germany, 2015). Federaliniu lygmeniu už jaunimo politiką yra atsakinga Šeimos reikalų, vyresniųjų gyventojų, moterų ir jaunimo ministerija (vok. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend). Tačiau jaunimo politika yra ne tik federalinių institucijų atsakomybė, kiekviena Vokietijos žemė, savivaldybių įstaigos yra įtrauktos į jaunimo politikos formavimą ir vykdymą, apie 85 proc. finansavimo paslaugoms, kurios skirtos vaikams ir jaunimui, gaunama būtent iš vietinių institucijų.

Formuojant politiką atkreipiamas dėmesys, kad jaunimas šiuo metu susiduria su didesniais iššūkiais nei praeityje, todėl jaunimo politika turi sukurti atitinkamą erdvę spręsti individualias jaunuolio problemas ir užtikrinti lygias galimybes. Pagrindinis jaunimo politikos uždavinys yra sudaryti jauniems žmonėms sąlygas visapusiškai ugdyti savo asmenybę, atskleisti ir pasinaudoti savo talentais. Siekiama didinti jaunimo įsitraukimą į socialinį ir politinį šalies gyvenimą. Atkreipiamas dėmesys, kad šiuo metu Vokietija susiduria su ekstremizmu, ksenofobija, terorizmu, kova su šiais reiškiniais taip pat yra svarbus jaunimo politikos uždavinys (Wondratschek, 2014).

Lyginant su kitų Europos Sąjungos valstybių jaunuoliais, Vokietijos jaunimas atrodo esantis palankioje situacijoje, nedarbo lygis čia yra vienas mažiausių. Tačiau nagrinėjant šalies jaunimo situaciją atidžiau tampa aišku, kad Vokietijoje jaunam žmogui gresia atskirtis nuo darbo rinkos, jei jis neturi atitinkamo išsilavinimo (Kohlrausch, 2012).

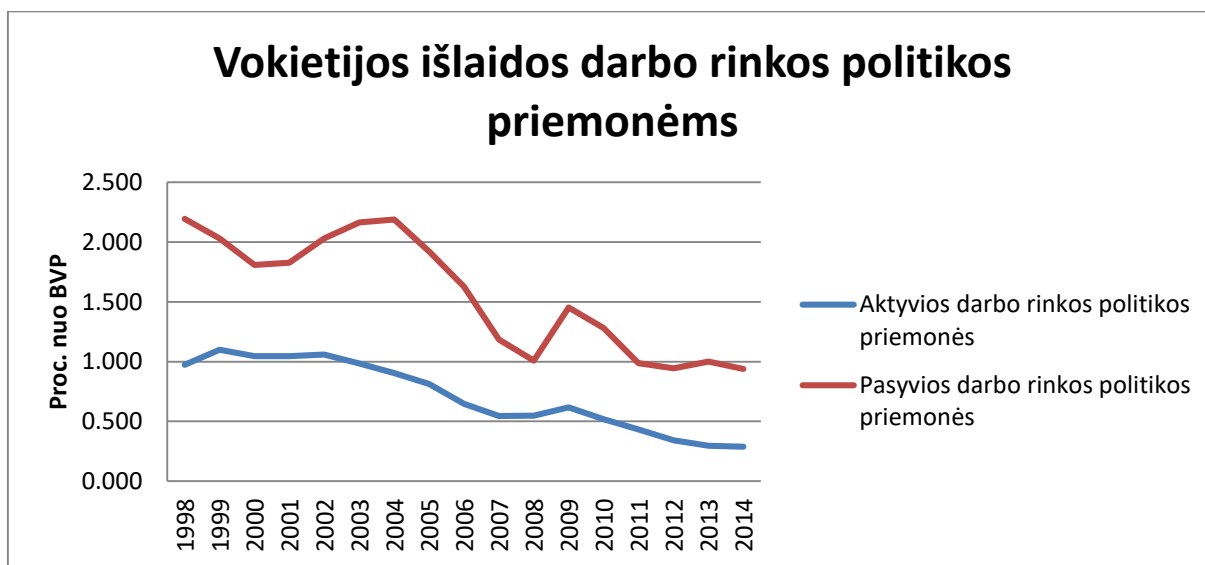

8 pav. Vokietijos švietimo sistema. Šaltinis: <http://www.kinder-jugendhilfe.info/>

8 paveiksle yra pavaizduota Vokietijos švietimo sistema, nes būtent išsilavinimas yra viena pagrindinių sąlygų sėkmingai įsidarbinti. Kaip galima pastebėti, jaunuoliai yra skatinami pasirinkti dominančią sritį pakankamai anksti – jau vidurinio mokslo lygmenyje veikia techninės mokyklos, kur galima įgyti ir tobulinti pagrindinius techninių specialybių įgūdžius. Taip pat Vokietijoje galioja gamybinės praktikos sistema, kai mokiniai ar studentai daug laiko praleidžia praktikuodamiesi įmonėse, tai užtikrina sklandesnę integraciją į darbo rinką. Profesinių mokyklų mokiniai gerokai daugiau laiko praleidžia praktikuodamiesi įmonėse, iš kurių yra gaunami atitinkami patirties sertifikatai, nei mokydami teorinių savo profesijos dalykų. Kai kurie darbdaviai tokią praktiką laiko bandomuoju laikotarpiu, po kurio jaunuolis įdarbinamas tiesiogiai. Tokia sistema padeda standartizuoti darbo rinką, jaunuoliai dirba pagal savo profesiją, o ne bet kokią pasitaikiusį darbą. Todėl natūralu, kad jauni žmonės, kurie turi įgiję tik pagrindinį išsilavinimą, daug dažniau susiduria su nedarbu. Būtent sudaryti jaunuoliams vienodą prieigą prie mokslo yra viena pagrindinių jaunimo politikos užduočių.

Kovojant su jaunimo nedarbo problema, Vokietija naudoja ir aktyvios darbo rinkos politikos priemones. Bedarbiai jaunuoliai, kurie atitinka tam tikrus kriterijus gali dalyvauti programose, kur yra padengiamos mokymosi išlaidos, subsidijuojamas darbo užmokestis ir pan. 50 proc. atlyginimo gali būti subsidijuojama iki vienerių metų laikotarpio, šis laikotarpis atskirais atvejais gali būti

ilgesnis, tačiau tada subsidijuojama mažesnė darbo užmokesčio dalis. Darbdaviai turi garantuoti darbo vietą ir tokį patį atlyginimą ir pasibaigus subsidijos laikotarpiui. Kadangi vis dar yra jaučiamas socialinių ir ekonominių sąlygų skirtumas Vakarų ir Rytų Vokietijoje, nenuostabu, kad aktyvios darbo rinkos politikos priemonių panaudojimas yra didesnis rytuose, kur darbo sąlygos yra mažiau palankios. Taip pat veikia darbo paieškos priemonės, į kurias yra įtraukta darbo rinkos monitoringas ir atskiro individo galimos karjeros perspektyvų vertinimas. Be to yra siūlomos trumpalaikės mokymo programos – įvairūs kursai, padedantys gerinti papildomus įgūdžius, pavyzdžiui, užsienio kalbos ar kompiuterinio raštingumo. Vokietijoje taip pat veikia ilgesnės trukmės (5 – 7 mėnesių) priemonės – darbo vietų kūrimo schemas ir tolesnis jaunuolių mokymas. Tokiomis programomis siekiama įveikti struktūrines nedarbo problemas (Caliendo ir kt. 2011). Jaunuoliams, kurie siekia aukštojo išsilavinimo, yra suteikiamos lengvatinės paskolos. Aukštasis išsilavinimas šalyje yra vertinamas, žmogus su aukštuoju išsilavinimu 2012 m. uždirbo maždaug 74 proc. didesnę atlyginimą, nei tokio išsilavinimo neturintis (Education at a Glance: OECD Indicators, 2014).

9 pav. Vokietijos išlaidos darbo rinkos politikos priemonėms, proc. nuo BVP.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

Kaip galima pastebėti iš 9 paveiksle pavaizduotos diagramos, visu nagrinėjamu laikotarpiu daugiau pinigų valstybė skiria pasyvios darbo rinkos politikos priemonėms, tačiau Vokietijoje šios išlaidos tendencingai mažėja, 1998 m. lyginant su 2014 m. išlaidos aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms sumažėjo 0,68 procentinio punkto, pasyvios – 1,25 procentinio punkto. Tai rodo, kad socialinė politika šalyje veikia efektyviai, valstybės skirtos išlaidos pasiekia žmones, kuriems to

labiausiai reikia. Kalbant apie 2008 m. krizę, išlaidos pasyvio darbo rinkos programoms išaugo daugiau nei aktyvios.

Mokslininkai teigiamai vertina Vokietijoje galiojančią profesinio paruošimo sistemą, kuri yra viena pagrindinių priežasčių, padedanti išlaikyti žemą jaunimo nedarbo lygį, tačiau teigiama, kad valstybė turėtų daugiau dėmesio skirti ir pradiniam bei pagrindiniam ugdymui, kuris šiuo metu yra šiek tiek apleistas (Kohlrausch, 2012).

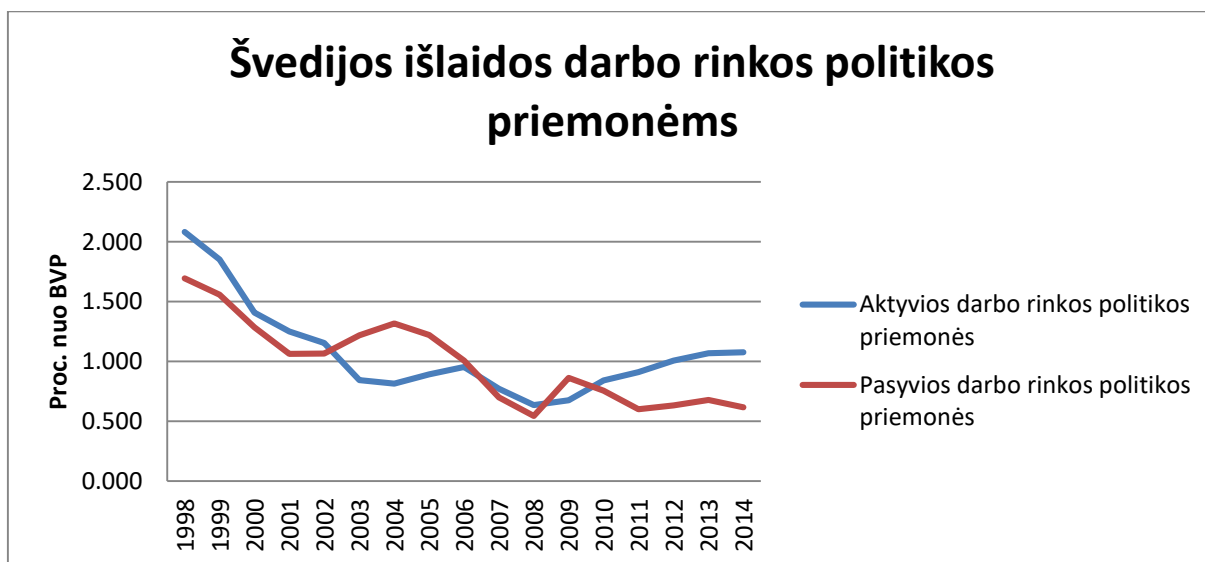
Švedija

Švedijos Jaunimo įstatymas apibrėžia, kad jaunimo politikos tikslinė grupė yra 13 – 25 metų amžiaus žmonės. Pagrindinis jaunimo politikos tikslas – suteikti jauniems žmonėms prieigą prie gerų gyvenimo sąlygų, galimybę formuoti savo ateitį ir daryti įtaką šalies socialiniam gyvenimui (Kindahl, 2014). Švedijoje jaunimo politiką reguliuoja tiek valstybinės, tiek savivaldybių institucijos. Valstybė atsakinga už teisinį reglamentavimą, darbo rinkos programas, aukštąjį išsilavinimą, tuo tarpu savivaldybės už pradinį ir vidurinį ugdymą, pagalbą bedarbiams. Taip pat siekiama, kad jaunimo politika būtų integruota į kitas sritis, tikslai būtų susiję ir neprieštarautų vieni kitiems. Šiuo metu ryškėja tendencija, kad savivaldybės daug paslaugų perka iš privačių tiekėjų, o tai gali padėti tinkamiau identifikuoti rinkos poreikius. Dauguma Švedijos universitetų yra finansuojami valstybės, todėl mokslas studentams iš Europos Sąjungos čia yra nemokamas, studentai, kurie mokosi privačiose įstaigose, turi galimybę gauti dalinį finansavimą ar dotacijas iš valstybės (Wadensjö, 2015).

Švietimo sistema Švedijoje yra panaši kaip kitose šalyse. Vaikai į pradines mokyklas pradeda eiti nuo septynerių metų, anglų kalbos pamokos Švedijoje yra privalomos, taip pat kai kurios mokyklos anglų kalba dėsto ir kitus dalykus. Vidurinį išsilavinimą jaunuoliai įgyja būdami maždaug 19 metų amžiaus, gavus vidurinio mokslo sertifikatą galima tęsti studijas profesinėse ar aukštosiose mokyklose. Vidurinėse mokyklose mokiniai jau turi galimybę specializuotis, t. y. pasirinkti ar jie sieja savo ateitį su socialiniais, gamtos, ekonomikos ir verslo, techniniais ar menų mokslais (Wadensjö, 2015).

Siekiant gerinti jaunimo gyvenimo sąlygas, Švedijoje veikia jaunų žmonių klinikos (Ungdomsmottagningar), čia jie gauna konsultacijas fizinės ar psichologinės sveikatos klausimais. Sveikatos priežiūros ir odontologijos paslaugos yra nemokamos iki 20 metų amžiaus (kai kuriose apskrityse ir ilgiau) (Kindahl, 2014).

Pagalbą bedarbiams suteikia Viešoji įdarbinimo tarnyba (AF). Ši įstaiga teikia darbo paieškos paslaugas, vykdo įvairių formų darbo rinkos programas, konsultuoja, padeda gerinti darbo paieškos įgūdžius, pavyzdžiui organizuoja gero CV paruošimo, pasirengimo darbo pokalbiui mokymus. Tačiau, kaip pabrėžia pati AF, dažniausiai bedarbiai suranda darbą kitais būdais: pasinaudoję savo ryšiais (draugai, giminės), interneto pagalba, taip pat Švedijoje veikia keletas privačių įdarbinimo agentūrų, įdomu tai, kad joms leidžiama apmokestinti tik darbdavį, o ne ieškančią darbo žmogų. Jauni bedarbiai užsiregistravę Viešojoje įdarbinimo tarnyboje turi panašias sąlygas kaip ir vyresnieji, tačiau yra ir tam tikrų taisyklių susijusių su jaunimu. Pagal AF nuostatus visi jauni bedarbiai, kurie yra užsiregistravę įstaigoje daugiau kaip 90 dienų yra įtraukiami į jaunimo darbo garantijos programą. Per pirmuosius tris programos mėnesius jaunuoliams yra suteikiamas profesinis orientavimas, gali būti skiriama stipendija. Atkreiptinas dėmesys, kad jaunuoliams kuriems yra virš 20 metų ši išmoka yra didesnė, nei tiems, kuriems yra iki 20 metų (Wadensjö, 2015).

10 pav. Švedijos išlaidos darbo rinkos politikos priemonėms, proc. nuo BVP.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

Valstybės išlaidos darbo rinkos politikos priemonėms Švedijoje nepasižymi aiškia tendencija – vienais laikotarpiais buvo skiriama daugiau lėšų aktyvios, kitais pasyvios politikos priemonėms. Per 2008 m. krizę buvo pasyvios darbo rinkos politikos priemonėms buvo skiriama daugiau pinigų, šiuo metu akcentuojama aktyvių priemonių svarba ir joms suteikiamas didesnis finansavimas nei pasyvioms. 2014 m. aktyvioms priemonėms buvo skirta 0,46 procentinio punkto daugiau lėšų nei pasyvioms.

Daugelis Švedijos savivaldybių kuria darbo vietas jaunimui, ypač vasaros sezonu, tačiau savivaldybės taip pat turi teisę nebeskirti finansinės paramos jaunam bedarbiui, jei jis atsisako pasiūlyto darbo. Natūralu, kad Švedijoje yra daug specialių darbo rinkos programų skirtų neįgaliems ar pabėgėlio statusą turintiems jaunuoliams. Vienas svarbiausių darbo rinkos įstatymų Švedijoje yra darbo apsaugos įstatymas, galiojantis tiek jaunimui, tiek vyresniesiems, kuris draudžia atleisti darbuotoją be abejoms pusėms priimtinių objektyvių priežasčių. Jei įmonė turi mažinti darbuotojų skaičių dėl sumažėjusios produktų paklausos, ekonomikos sąstingio, ji turi vadovautis taisykle paskutinis atėjęs pirmas išeina (angl. last in, first out). Išėtinės kompensacijos Švedijos įstatymai nenumato, ji gali būti nustatyta tik kolektyvinėse sutartyse. Galioja keletas teisės aktų, reglamentuojančių jaunimo iki 18 metų darbo laiką: jie negali dirbti naktimis (nuo 20:00 iki 6:00), mokiniams leidžiama dirbti iki 2 val. per dieną pirmadieniais – penktadieniais ir iki 7 val. savaitgalį. Dar vienas šios šalies bruožas – nėra nustatytos minimalios algos, ją reguliuoja tik kolektyvinės sutartys, skaičiuojama, kad apie 90 proc. dirbančiųjų dirba pagal kolektyvines sutartis. Minimalus užmokestis jaunimui ir naujai įdarbintiems žmonėms yra mažesnis nei vyresniųjų ir ilgiau įmonėje dirbančių kolegų. Pajamų mokesčių Švedijoje sudaro trys mokesčiai: savivaldybei, apskričiai, valstybei, jų dydis priklauso nuo atskiros savivaldybės ar apskrities, tačiau dauguma žmonių moka tik pirmus du, nes jų pajamos mažesnės už nustatytą valstybės mokesčio ribą. Jauni žmonės (iki 26 metų amžiaus) moka mažesnius mokesčius nei vyresnieji. Siekiant sumažinti jaunimo nedarbo lygį, 2015 m. buvo sumažintas pridėtinės vertės mokestis (PVM) restoranų verslui, nes buvo pastebėta, kad šiame sektoriuje dirbančių jaunų žmonių dalis yra gerokai didesnė lyginant su kitais verslo sektoriais. Tikimasi, kad sumažinus PVM restoranų verslas galės įdarbinti dar daugiau jaunuolių. Tačiau vyriausybėje dažnai kyla diskusijos dėl mokesčių mažinimo poveikio ir daug politikų vis dėlto pasisako už pajamų mokesčio jaunimui ir PVM restoranams padidinimą (Wadensjö, 2015).

Siekiant sumažinti jaunimo nedarbą Švedijoje, visų pirma siūloma vidurinį išsilavinimą padaryti privalomu, reformuoti profesinį mokymą, kad jis taptų patrauklesnis jaunimui. Taip pat šalis susiduria su išaugusiu jaunų pabėgėlių ir neįgaliųjų skaičiumi, jiems irgi turi būti užtikrintos integracijos į darbo rinką sąlygos, o tai reikalauja didelių finansinių išteklių.

Jungtinė Karalystė

Jaunimo politika Jungtinėje Karalystėje yra decentralizuota, t. y. atsakomybė yra išskaidyta, už kai kurias sritis yra atsakinga Jungtinė Karalystė, už kitas Škotija ar Velsas, taip pat veikia vietinio lygmens institucijos.

Švietimo sistema Jungtinėje Karalystėje yra suskirstyta į 4 etapus: ikimokyklinį, pradinį (nuo 4-5 iki 11 metų), vidurinį ugdymą (nuo 11-12 iki 16 metų) ir šeštosios formos išsilavinimą (nuo 16 iki 18 metų, studijos čia yra griežtai specializuotos, jos paruošia mokinius vidurinės mokyklos baigimo A – aukštesniojo – lygmens egzaminams). Dauguma vidurinių mokyklų nedaro mokinių atrankos pagal akademinį gebėjimą. Mokyklos lankymas yra privalomas iki 11 metų amžiaus (Šiaurės Airijoje iki 12 metų), tačiau didžioji dalis mokinių tęsia mokslus iki 16 metų amžiaus. Po to jie turi teisę pasirinkti ar toliau pilną dieną mokytis, ar mokytis darbo ar praktikos vietoje, ar mokytis pusę dienos, jei jie yra dirbantys žmonės. Šiuo metu jaunuoliai yra labiau linkę ilgiau mokytis, nei pradėti anksti dirbti. Jungtinė Karalystė ilgą laiką buvo kritikuojama už per mažą dėmesį profesiniam ugdymui, kur dažnai jaunimui suteikiami nepakankami ar darbo rinkos neatitinkantys įgūdžiai. Šiuo metu yra stiprinami švietimo ir darbdavių ryšiai – mokiniams nuo 16 metų yra privaloma praktika. Dauguma universitetų Jungtinėje Karalystėje yra valstybiniai, tačiau studijos juose kainuoja (išskyrus Škotiją). Mokslams galima gauti valstybės dotacijas, tačiau valstybinis finansavimas palaipsniui mažėja. Paramos dydis susijęs su studento tėvų pajamomis – studentai, kurie gyvena skurdžiau, pretenduoja gauti didesnes išmokas. Universitetai Jungtinėje Karalystėje yra autonomiški ir kiekvienas turi atskirą priėmimo politiką, dažniausiai susietą su išlaidų egzaminų balais, tam tikrų mokykloje studijuotų dalykų pažymiais. Įvairios stažuotės yra sudėtinis studijų dalykas JK, tai palengvina perėjimą iš mokslo įstaigų į darbo rinką, nes darbdaviai stažuotes vertina kaip darbo patirtį. Deja, Jungtinėje Karalystėje praktikantai dažnai vertinami kaip pigi darbo jėga, jaunuoliai neretai skundžiasi ilgomis darbo valandomis, mažu atlygiu, prastomis darbo saugos sąlygomis, todėl stažuotėjų nauda visgi yra nevienareikšmė (Hadjivassiliou, 2015).

Profesinio mokymo sistema Jungtinėje Karalystėje yra panaši kaip Vokietijoje: derinama teorinis parengimas su mokymusi darbo vietoje. Laiko paskirstymas tarp teorinio ir praktinio pasiruošimo priklauso nuo konkrečios profesijos. Darbdaviai gali kreiptis į valstybines institucijas dėl praktikanto mokymo išlaidų kompensavimo – finansavimas priklauso nuo mokinio amžiaus: 16 – 18 metų padengiama 100 proc., 19 – 24 metų 50 proc. išlaidų. Be to, darbdavys nėra įpareigotas pasiūlyti darbo vietą jaunuoliui pasibaigus jo praktikos laikotarpiui (Hadjivassiliou, 2015). Tačiau profesinio švietimo politika yra kritikuojama kaip orientuota tik į bazinius įgūdžius ir gana žemo lygio kvalifikaciją, o tai nukreipia jaunimą į prastai apmokamus darbus be didelių karjeros perspektyvų. Todėl dabar vienas iš svarbiausių vyriausybės reikalavimų švietimo sistemai – kad jaunuoliai įgytų savo gebėjimus ir darbo rinkos poreikius atitinkantį išsilavinimą (Gove, 2011).

Jungtinėje Karalystėje yra suteikiama įvairių rūšių socialinė parama: bedarbių pašalpos, parama mažai uždirbantiems, būsto, neįgalumo ir kt. išmokos. Ieškantys darbo bedarbiai kas dvi savaites turi registruotis darbo centruose (angl. Jobcentre Plus), tik taip galima pretenduoti gauti bedarbio išmokas. Jaunas žmogus gali gauti bedarbio pašalpą nuo 18 metų, jei nėra dieninių studijų studentas ir aktyviai ieško darbo. 18 – 21 metų amžiaus bedarbis, kuris gauna bedarbio išmoką ir nėra pasiekęs matematikos ar anglų kalbos žinių II lygio (Level 2), yra įpareigojamas lankyti mokymus (Hadjivassiliou, 2015).

Vienas pagrindinių Jungtinės Karalystės darbo rinkos požymių jos lankstumas, pakankamai mažas valstybinis reguliavimas ir silpna darbo vietų apsauga – tai yra tipiškas liberaliojo gerovės valstybės modelio bruožas. Jaunimui iki 18 metų amžiaus draudžiama dirbti daugiau kaip 8 val. per dieną, 40 val. per savaitę, taip pat dažniausiai jiems neleidžiama dirbti naktį (nuo 22 iki 6 val.) (Hadjivassiliou, 2015). Jungtinėje Karalystėje yra nustatytas minimalus mėnesinis darbo užmokeskis, kaip minėta anksčiau jis skiriasi priklausomai nuo darbuotojo amžiaus (9 lentelė).

9 lentelė. Minimalus valandinis atlyginimas Jungtinėje Karalystėje 2016 m. balandžio mėn.

Amžius	25 m. ir daugiau	21 – 24 m.	18 – 20 m.	Iki 18 m.	Mokiniai, atliekantys praktiką
Minimalus valandinis atlyginimas 2016 m. balandžio mėn.	7,20 GBP	6,70 GBP	5,30 GBP	3,87 GBP	3,30 GBP

Šaltinis: <https://www.gov.uk/national-minimum-wage-rates> (žiūrėta 2016-08-06)

Pagal 9 lentelėje pateiktus duomenis galima pastebėti, kad mažiausią minimalią algą gauna mokiniai, kurie atlieka gamybinę praktiką įmonėse. Minimali valandinė alga auga, didėjant dirbančiojo amžiui, todėl jaunimas Jungtinėje Karalystėje šiuo klausimu yra diskriminuojamas, tokiu būdu jis tarsi skatinamas kuo daugiau laiko praleisti studijuojant ir į darbo rinką įsitraukti kuo vėliau.

Šalyje pastebimas finansavimo nevyriausybinėms jaunimo organizacijoms smukimas, o tai prisideda prie jaunuolių socialinio aktyvumo mažėjimo. Liberali darbo rinka sukuria nesaugumo jausmą dirbantiesiems, o jaunimui ypatingai, kurie uždirba mažiausiai, bei dažnai renkasi bet koki

darbą norėdami greičiau įsitraukti į darbo rinką. Siekiant palaikyti nedidelį jaunimo nedarbo lygį Jungtinė Karalystė turėtų skatinti darbdavių įsitraukimą į švietimo sistemą per gamybinę praktiką, daryti ją efektyvesnę. Tačiau pokyčiai švietimo sistemoje niekada nebūna greiti, todėl tikėtina, kad darbo rinkos poliarizacija ir jaunų žmonių įgūdžių neatitikimas darbdavių poreikiams Jungtinėje Karalystėje dar išliks pagrindine jaunimo politikos problema.

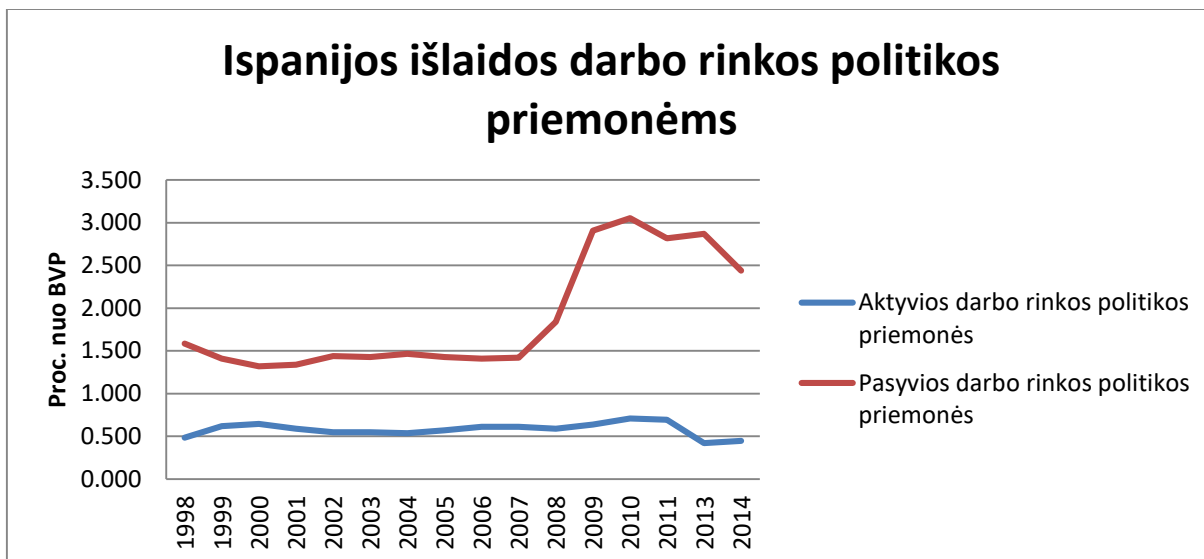
Ispanija

Ispanijos jaunimas labiausiai kenčia nuo nedarbo lyginant su kitomis ES gerovės valstybėmis, ši tendencija ypač išryškėjo šalies krizės laikotarpiu. Nedarbo augimą skatina ir tai, kad Ispanijoje populiarios laikinos darbo sutartys, būtent sudarant tokias sutartis yra įdarbinami jauni žmonės. Krizės akivaizdoje vienas pagrindinių viešosios politikos tikslų yra užtikrinti išsilavinimą ir užimtumą. Pastebima, kad Ispanijoje vyrauja glaudūs šeimos ryšiai, todėl labai dažnai jaunimas atsidūręs sunkioje padėtyje pagrinde remiasi artimųjų pagalba, kai tuo tarpu kitose Europos valstybėse jaunuoliai pasikliauja valstybinėmis institucijomis ir jų siūlomomis priemonėmis (Youth Partnership, 2009).

Ispanijoje, kaip ir kitose valstybėse, jaunam žmogui tuo lengviau susirasti pirmąjį darbą, kuomet aukštesnį išsilavinimo lygį jis yra įgijęs. Šalyje veikia Jaunimo emancipacijos paslaugų (angl. Youth Emancipation Services) valstybinė įstaiga, kurios veikla yra orientuota į sėkmingą jaunimo integraciją į darbo rinką. Čia jaunuoliams yra siūlomos konsultacijos, mokymai, skatinama imtis savo verslo, taip pat teikiama pagalba būsto nuomos ar pirkimo klausimais (Youth Partnership, 2009). 2013 metais remiantis Europos Komisijos rekomendacijomis Ispanijoje buvo priimtas Jaunimo garantijų planas, kurio tikslai yra garantuoti žmonėms iki 25 metų amžiaus gauti darbo pasiūlymą, mokymus ar praktiką per 4 mėnesius po to kai jie baigia savo mokslus ar tampa bedarbiais.

Siekiant sumažinti jaunimo nedarbo lygį Ispanija ėmėsi vykdyti aktyvios darbo rinkos politikos priemones. Visų pirma verslas yra skatinamas įdarbinti jaunus bedarbius: jei kompanija sudaro neterminuotą darbo sutartį su žmogumi, kuris gavo bedarbio išmokas bent tris mėnesius, jai suteikiamas vienkartinis mokesčių sumažinimas iki 3000 Eurų. Taip pat, jei įmonė nusamdo jauną (16 – 30 metų amžiaus) bedarbį, jai suteikiama socialinio draudimo lengvata: pirmaisiais darbo metais iki 1000 Eurų per metus, antraisiais – iki 1100 Eurų per metus, trečiaisiais – iki 1200 Eurų per metus (Wölfl, 2013).

11 pav. Ispanijos išlaidos darbo rinkos politikos priemonėms, proc. nuo BVP.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

11 paveiksle pavaizduota Ispanijos išlaidos darbo rinkos programoms, kaip galima pastebėti visu nagrinėjamu laikotarpiu šalis skyrė daugiau lėšų pasyvios politikos priemonėms, skirtumas su aktyvios politikos priemonių finansavimu ypač išaugo prasidėjus 2008 m. ekonominei krizei. 2014 m. pasyvioms priemonėms lėšų buvo skirta beveik 2 procentiniais punktais daugiau nei aktyvioms.

Ispanija, lyginant su kitomis valstybėmis, pasižymi didele dalimi jaunų bedarbių, kurie turi žemą kvalifikaciją (Wölfl, 2013). Tai rodo tam tikras švietimo sistemos spragas. Daug jaunuolių kartoja kursą ar net nebaigia mokyklos, tai ne tik sukelia problemas valstybei dėl neefektyvaus viešųjų finansų panaudojimo, bet ir turi neigiamos įtakos jaunuoliui, kuris dažnai praranda motyvą mokytis, o neturint jokio išsilavinimo įsitraukti į darbo rinką yra labai sudėtinga. Taigi vienas pagrindinių vyriausybės uždavinių yra reformuoti švietimo sistemą taip, kad kuo daugiau mokinų baigtų mokyklą, kad būtų kuo mažesnis kursų kartojimas mokymosi įstaigose. Planuojama daugiau dėmesio skirti pagrindinėms disciplinoms, kaip matematika, kalbos ir gamtos mokslai, sumažinant bendrą skaičių papildomų dalykų. Be to, siekiama, kad paskutiniaisiais pagrindinio ugdymo metais mokinys jau galėtų rinktis tam tikrą profesinį mokymą, taip jis kartu įgytų ir pagrindinį išsilavinimą ir profesiją, natūralu, kad tai galėtų padidinti jo galimybes įsidarbinti. Profesinio parengimo sistema Ispanijoje nėra taip gerai išvystyta kaip pavyzdžiui Vokietijoje. Čia trūksta mokymosi mokykloje ir darbo vietoje kombinacijos, taip pat labai dažnai programos neatitinka darbo rinkos poreikių, nėra reikalavimų, kad mokytojas būtų dirbęs mokomos profesijos srityje, todėl dažnai mokiniai gauna tik teorinį pasirengimą. Profesinis mokymas yra finansuojamas valstybės,

tikėtina, kad mokslas būtų efektyvesnis, jei šias išlaidas pasidalintų valstybė, verslas ir mokiniai. Ispanijoje parama aukštajam mokslui yra nedidelė lyginant su kitomis ES valstybėmis, galioja valstybės remiamos paskolos, taip pat vyriausybė remia sunkiai besiverčiančius studentus, tačiau parama yra pakankamai maža, todėl aukštasis mokslas yra prieinamas tik turtingesniems jaunuoliams (Wöfl, 2013).

Ispanijoje nedarbo pašalpos mokamos žmogui, kuris registruojasi valstybinėje darbo paieškos institucijoje ir kuris neišėjo iš buvusio darbo savo noru. Išmokų dydis priklauso nuo žmogaus prieš tai gautų pajamų (Ministerio De Empleo y Seguridad Social, 2016).

Apibendrinant, galima teigti, jog siekiant Ispanijoje išspręsti aukšto jaunimo nedarbo lygio problemą, valstybė turi imtis tikslingų aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, kurios padėtų ieškantiems darbo jaunuoliams greičiau jį surasti. Taip pat labai svarbu spręsti struktūrinius Ispanijos darbo rinkos trūkumus – užtikrinti, kad jauni žmonės nepaliktų mokslo įstaigų per anksti, kad kuo didesnė jų dalis įgytų išsilavinimą ir turėtų geresnes ilgalaikes karjeros perspektyvas.

Lietuva

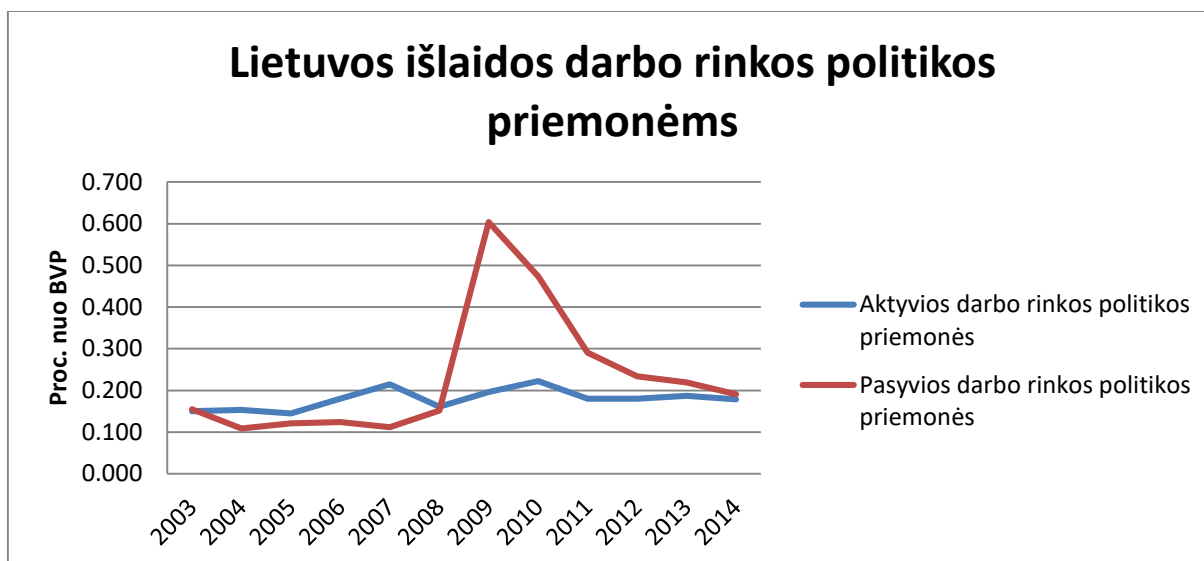
Lietuvoje jaunimo politiką kuruoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, už jos įgyvendinimą atsakingas Jaunimo reikalų departamentas. Jaunimo pagrindų įstatymas apibrėžia, kad jaunimu yra laikomi 14 – 29 metų amžiaus žmonės. Lietuvos jaunimo politika turi dvi pagrindines kryptis: jaunimo interesų užtikrinimas atskirose viešosios politikos srityse, pvz. švietimo, kultūros, sveikatos, užimtumo ir kt., bei jaunimo veiklos plėtra – siekiama sudaryti sąlygas naudotis neformaliojo ugdymo paslaugomis. Vietos lygmeniu už jaunimo politiką yra atsakingos savivaldybių institucijos ir įvairios jaunimo organizacijos (Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2010).

Nacionalinė jaunimo politikos 2011 – 2019 metams plėtros programa yra vienas iš pagrindinių šalies dokumentų, kuriame nusakoma dabartinė ir ateities jaunimo politika. Programoje teigiama, kad jaunimo užimtumas yra aktuali Lietuvos problema, pripažįstama, kad neužtektinai ugdomi jaunimo profesiniai, verslumo gebėjimai taip pat nėra užtikrinamas kokybiškas profesinis jaunuolių orientavimas. Natūralu, kad nuo užimtumo problemų negalima atsieti ir švietimo sistemos, kuri suteikia jaunimui įgūdžius, reikalingus įsitraukiant į darbo rinką. Programoje siekiama daugiau dėmesio skirti neformaliajam ugdymui, kad jis būtų pripažįstamas kaip lygiavertis formaliajam (Nacionalinė Jaunimo Politikos 2011–2019 Metų Plėtros Programa). Pagal ES rekomendacijas nuo 2014 metų Lietuvoje įgyvendinama Jaunimo garantijų iniciatyva, kurios tikslas padėti jaunimui

išlaikyti ryšį su darbo rinka, užtikrinti tolesnio mokymosi sąlygas, taip siekiama sumažinti jaunimo nedarbą, pagerinti jaunų žmonių, kurie nei mokosi, nei dirba padėti šalyje, padėti jiems baigti mokslus ir susirasti darbą.

Didžiąją dalį jaunimo užimtumo priemonių Lietuvoje įgyvendina Darbo birža, kur yra teikiamos informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo įdarbinant ir kt. paslaugos. Čia suteikiama informacija apie laisvas darbo vietas, padėti darbo rinkoje, profesinio mokymosi sąlygas ir galimybes, teikiamos konsultacijos keičiant darbą, renkantis profesiją ar planuojant įsidarbinti vasaros sezonui, kas yra labai aktualu jaunimui. Bedarbiai jaunuoliai iš esmės gali pasinaudoti tokiomis pačiomis Darbo biržos teikiamomis paslaugomis ar gauti valstybės paramą kaip ir vyresnieji. Lietuvoje veikia darbo įgūdžių įgijimo programa – darbdaviui, kuris įdarbina bedarbį žmogų darbo įgūdžiams įgyti, yra suteikiama darbo užmokesčio ir socialinio draudimo įmokų subsidija, tokia subsidija mokama ir įdarbinusiems ilgalaikį bedarbį darbdaviams. Be to, Darbo birža vykdo darbo rotacijos programą, kuri suteikia galimybę ieškantiems darbo, laikinai įsidarbinti pakeičiant atostogaujantį žmogų, jaunimui tai yra puiki galimybė įgauti darbinės patirties. Taip pat yra remiamas bedarbių teritorinis judrumas – įsidarbinus kitame rajone, kuris nuo namų yra nutolęs daugiau nei 30 km, gali būti dalinai kompensuojamos kelionės ar apgyvendinimo išlaidos, tokia parama gali būti skiriama laikotarpiui iki 3 mėn. Valstybė taip pat skatina savarankišką užimtumą, todėl yra skiriamos subsidijos darbo vietai sau steigti, taip pat gali būti kompensuojama dalis darbo vietos įrengimo išlaidų. Šalyje yra organizuojami viešieji darbai – tai suteikia galimybę laikinai įsidarbinti ir užsidirbti pragyvenimui būtinų lėšų. Darbo biržos duomenimis, 2015 metais aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis pasinaudojo apie 22 proc. jaunų bedarbių, maždaug pusė jų pasinaudojo paramos įdarbinimui priemone (Jaunimo situacija darbo rinkoje 2015). Registruotiems bedarbiams taip pat gali būti skiriama nedarbo išmoka. Šiai išmokai gauti galioja reikalavimas, kad žmogus per paskutinius 36 mėnesius iki įsiregistravimo Darbo biržoje būtų buvęs draustas nedarbo draudimu mažiausiai 18 mėnesių, todėl dažnai jaunuoliai ypač ieškantys pirmojo darbo šios paramos negauna.

Lietuva yra pasinaudojusi ES Struktūrine parama 2007 – 2013 m. priemone „Parama pirmajam darbui“, kuri buvo skirta skatinti būtent jaunimo užimtumą. Darbdaviams buvo suteikiamos socialinio draudimo įmokų lengvatos sumažinant tarifą iki 7,7 proc. Kita vykdyta priemonė - neilgesnį nei 12 mėn. laikotarpį dalies darbo užmokesčio kompensavimas.

12 pav. Lietuvos išlaidos darbo rinkos politikos priemonėms, proc. nuo BVP.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

Analizuojant Lietuvos išlaidų darbo rinkos politikos priemonėms struktūrą, galima išvelgti, jog valstybės skiriamos lėšos aktyvios politikos programoms visu laikotarpiu yra pakankamai stabilios ir vidutiniškai sudaro 0,18 proc. nuo BVP. Tuo tarpu išlaidos pasyvios politikos priemonėms stipriai išaugo prasidėjus 2008 m. krizei, iki tol buvusios mažesnės už aktyvios politikos finansavimą, 2009 m. sudarė net 0,6 proc. nuo BVP. 2014 m. abiejų darbo rinkos politikos priemonių finansavimas tapo beveik lygus, pasyvios politikos priemonėms buvo skirta tik 0,01 procentinio punkto daugiau nei aktyvios.

Kalbant apie švietimo sistemą Lietuvoje, kas yra vienas pagrindinių sėkmingo jaunuolių įsidarbinimo garantų, valstybė sudaro pakankamai geras sąlygas mokytis. Lietuvos Respublikos Konstitucija numato, kad mokslas yra privalomas iki 16 metų amžiaus. Lietuvoje veikia tiek valstybinės, tiek privačios mokymo įstaigos. Mokinių ugdymas valstybinėse ar savivaldybių valdomose mokyklose yra nemokamas, finansuojamas mokinio krepšelio principu, tokiu pat būdu finansuojamas ir pirminis profesinis mokymas. Valstybė taip pat suteikia aukštojo mokslo finansavimą gerai besimokantiems studentams remiantis principu „pinigai paskui studentą“, be to studentams gali būti skiriamos socialinės ir skatinamosios stipendijos (Švietimo ir mokslo ministerija, <https://www.smm.lt>). Taigi, motyvuotas, savo tikslų siekiantis jaunuolis turi visas galimybes Lietuvoje įgyti išsilavinimą. Tačiau, Darbo biržos duomenimis, 2016 metų sausio 1 d. apie ketvirtadalis registruotų jaunų bedarbių turėjo aukštąjį išsilavinimą (Jaunimo situacija darbo rinkoje 2015

m.). Toks faktas byloja apie tam tikras švietimo sistemos struktūrines problemas, kuomet yra paruošiami darbo rinkos poreikių neatitinkantys specialistai.

Lietuvoje vykdomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės turi teigiamą poveikį užimtumo didėjimui, tačiau jos yra labiau orientuotos ne į jaunimą, o kitų amžiaus grupių bedarbius, todėl svarstant ir formuojant naujų priemonių paketus reikėtų atkreipti dėmesį ir būtent į jaunimo poreikius. Nors išsilavinimas Lietuvoje yra prieinamas kiekvienam norinčiam, tačiau nemaža dalis jaunuolių įgyja darbo rinkoje nepaklausią specialybę, todėl valstybei reikėtų tirti darbo rinkos paklausą ir pasiūlą, skatinti poreikį atitinkančių specialistų ruošimą.

Jaunimo politikos ES gerovės valstybėse palyginimas

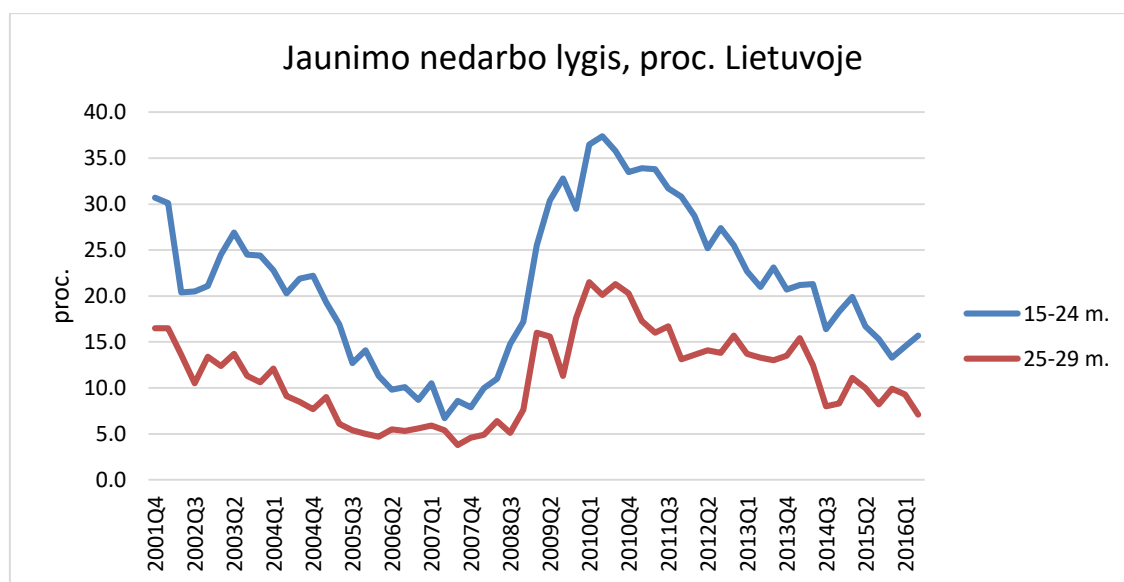
Apžvelgus vykdomą jaunimo politiką 5 analizuojamose valstybėse, galima teigti, kad dideliais skirtumais šalys nepasižymi. Visose valstybėse jaunimas gali pasinaudoti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis, sulaukti pagalbos ieškant darbo ar įgaunant naujus įgūdžius. Tačiau galima pastebėti, jog jaunimo nedarbo lygis yra mažesnis bei pastovesnis tose valstybėse, kur daugiau dėmesio yra skiriama profesiniam ugdymui, kur mokiniai turi galimybę įgauti darbinės patirties gamybinės praktikos metu. Tokia sistema labiausiai yra išvystyta Vokietijoje, ten jaunimo nedarbas yra vienas mažiausių Europoje. Todėl galima daryti išvadą, kad būtent čia yra sėkmingiausiai atstovaujama jaunimo interesams, valstybė įsikiša į jaunimo reikalus, daugeliui sričių galioja valstybinis reguliavimas, taigi jauni žmonės nėra paliekami vieni spręsti savo problemų.

Europos Komisija, suprasdama, kad jaunimas yra labai svarbi visuomenės dalis susidurianti su didelėmis problemomis, yra priėmusi ES Jaunimo strategiją 2010 – 2018 m. Šios strategijos pagrindinis tikslas yra suteikti jaunimui lygias galimybes įgyti išsilavinimą ir įsitraukti į darbo rinką, taip pat skatinti jaunimą aktyviai įsitraukti į visuomeninį gyvenimą. Įgyvendinant strategiją bus siekiama glaudesnės jaunimo politikos ir kitų politinių sričių sąveikos, taip pat skatinama valstybes nares bendradarbiauti formuojant jaunimo politiką. Todėl yra tikimybė, kad Ispanija, Lietuva ir kitos ES šalys, kuriose jaunimo situacija yra kiek sudėtingesnė, turės galimybę pasimokyti ir perimti patirtį iš gerųjų pavyzdžių kaip Vokietijos. Siekiant įvertinti, ar Vokietija ir ateityje gali būti sektinu pavyzdžiu mažinant jaunimo nedarbo lygį kitose analizuojamose valstybėse, galima apskaičiuoti jaunimo nedarbo lygio ateityje prognozę.

5. JAUNIMO NEDARBO LYGIO PROGNOZĖ

Norint dar tiksliau įvertinti jaunimo politikos veiksmingumą ir ar neturėtų būti svarstomi tam tikri jos pakeitimai, galima remtis jaunimo nedarbo lygio prognoze – ar jis neturi tendencijos ateityje augti. Šiam tikslui pasiekti yra sudaryti visų analizuojamų valstybių – Lietuvos, Vokietijos, Švedijos, Jungtinės Karalystės ir Ispanijos – ARIMA modeliai. Prognozė yra paremta jaunimo nedarbo lygio pradine laiko eilute ir modelio paklaidų pokyčių ypatumais. Modeliavimui bus naudojami ketvirtiniai jaunimo nedarbo lygio duomenys, kuriuos pateikia Eurostat. Duomenys yra skaidomi į dvi dalis pagal amžiaus grupes: pirma grupė 15 – 24 m. amžiaus, antra 25 – 29 m. amžiaus. Nagrinėjamas laikotarpis: 1998 m. pirmasis ketvirtis – 2016 m. antrasis ketvirtis, modelio sudarymui naudojamas Eviews programinis paketas.

Analizuojant Lietuvos jaunimo nedarbo lygio laiko eilutes, iš linijinės diagramos (13 pav.) galima pastebėti, kad duomenys nėra stacionarūs.

13 pav. Jaunimo nedarbo lygis proc. Lietuvoje, 2001Q1 – 2016Q2.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Norint sudaryti ARIMA modelį laiko eilutė turi būti transformuojama į stacionarią, šiam tikslui atliekama duomenų integravimo procedūra. Integravus Lietuvos jaunimo nedarbo lygio laiko eilutę pirma eile, buvo atliktas ADF (vienetinės šaknies) testai abejoms analizuojamoms amžiaus grupėms (14, 15 pav.), kurie parodo ar eilutė yra stacionari, ar ji turi būti integruota aukštesne eile.

Null Hypothesis: LT1 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-6.608812	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.550396	
5% level	-2.913549	
10% level	-2.594521	

*Mackinnon (1996) one-sided p-values.

14 pav. Jaunimo (15 – 24 m.) nedarbo lygio Lietuvoje pirmos eilės skirtumo ADF testas.

Null Hypothesis: LT2 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 2 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-4.125835	0.0019
Test critical values: 1% level	-3.555023	
5% level	-2.915522	
10% level	-2.595565	

*Mackinnon (1996) one-sided p-values.

15 pav. Jaunimo (25 – 29 m.) nedarbo lygio Lietuvoje pirmos eilės skirtumo ADF testas.

ADF testas pirma eile integruotiems Lietuvos jaunimo nedarbo lygio duomenims parodė, jog pirmasis skirtumas yra pakankamas abejų eilučių stacionarizavimui, taigi modelis bus sudaromas pirma eile integruotiems duomenims. Eviews programa paskaičiavus visas galimas ARIMA lygtis, pagal determinacijos koeficiento, AIC, BIC ir HQ reikšmes pasirinktos lygtys (15 – 24 m. amžiaus eilutei AR (6) MA (6), kurios $R^2=0,29$, AIC= 5,25, BIC=5,75, HQ=5,45; 25 – 29 m. amžiaus eilutei AR (7) MA (1), kurios $R^2=0,33$, AIC= 4,51, BIC=4,87, HQ=4,65):

15 – 24 m.: $D(U_t)$

$$\begin{aligned}
 &= -0,33 + 0,61D(U_{t-1}) + 0,35D(U_{t-2}) - 0,68D(U_{t-3}) + 0,62D(U_{t-4}) \\
 &+ 0,32D(U_{t-5}) - 0,78D(U_{t-6}) - 1,55\varepsilon_{t-1} - 0,45\varepsilon_{t-2} + 0,83\varepsilon_{t-3} - 0,45\varepsilon_{t-4} \\
 &- 0,55\varepsilon_{t-5} + 0,1\varepsilon_{t-6} + \varepsilon_t
 \end{aligned}$$

25 – 29 m.: $D(U_t)$

$$\begin{aligned}
 &= -0,9 - 0,81D(U_{t-1}) - 0,32D(U_{t-2}) + 0,01D(U_{t-3}) + 0,28D(U_{t-4}) \\
 &+ 0,24D(U_{t-5}) + 0,07D(U_{t-6}) + 0,14D(U_{t-7}) + \varepsilon_{t-1} + \varepsilon_t
 \end{aligned}$$

ARIMA modelio sudarymo etapai Vokietijos atveju yra pateikti 3 priede. Pradiniai Vokietijos nedarbo lygio duomenys taip pat buvo nestacionarūs, todėl jie buvo integruoti pirma eile. Pirmo skirtumo ADF testas parodė, kad eilutės vis dar nėra stacionarios, todėl buvo atliktas antros eilės integravimas. Šį kartą ADF testas atskleidė, kad eilutės yra stacionarios ir joms galima sudaryti ARIMA modelį. Eviews apskaičiavo ARIMA modelius, iš kurių pagal determinacijos koeficientą (0,87), AIC (2,77), BIC (3,05) ir HQ (2,88) kriterijus buvo pasirinktas AR (2) MA (3) modelis 15 – 24 m. amžiaus grupei ir AR (5) MA (2) modelis ($R^2=0,75$, AIC= 2,32, BIC=2,68, HQ=2,45) 25 – 29 m. amžiaus grupei. Vokietijos lygtys:

$$15 - 24 \text{ m. : } DD(U_t)$$

$$= 0,008 - 1,37DD(U_{t-1}) - 0,42DD(U_{t-2}) + 0,66\varepsilon_{t-1} - 0,66\varepsilon_{t-2} - 0,1\varepsilon_{t-3} + \varepsilon_t$$

$$25 - 29 \text{ m. : } DD(U_t)$$

$$= 0,005 - 0,95DD(U_{t-1}) - 0,41DD(U_{t-2}) - 0,27DD(U_{t-3}) + 0,32DD(U_{t-4}) + 0,23DD(U_{t-5}) - 0,31\varepsilon_{t-1} - 0,69\varepsilon_{t-2} + \varepsilon_t$$

4 priede pateiktas ARIMA modelio sudarymas Švedijos atveju. Nagrinėjant Švedijos jaunimo nedarbo lygio duomenis, pradinė laiko eilutė nebuvo stacionari, integravus ją pirma eile, ADF testas nepatvirtino stacionarumo, todėl buvo atliktas antros eilės integravimas. ADF testas antra eile diferencijuotiems duomenims patvirtino, kad abiejų amžiaus grupių eilutės yra stacionarios ir joms galima sudaryti modelius. Atlikus skaičiavimus 15 – 24 m. amžiaus grupei buvo pasirinktas modelis AR (2), MA (3), kurio determinacijos koeficientas lygus 0,9, AIC=4,89, BIC=5,14, HQ=4,99, tuo tarpu 25 – 29 metų amžiaus grupės eilutę geriausiai aprašo AR (2) MA (3) modelis ($R^2=0,74$, AIC= 2,86, BIC=3,11, HQ=2,96). Jaunimo nedarbo lygio Švedijoje ARIMA lygtys:

$$15 - 24 \text{ m. : } DD(U_t)$$

$$= -0,016 + 0,03DD(U_{t-1}) - 0,97DD(U_{t-2}) - 1,49\varepsilon_{t-1} + 1,44\varepsilon_{t-2} - 0,95\varepsilon_{t-3} + \varepsilon_t$$

$$25 - 29 \text{ m. : } DD(U_t)$$

$$= -0,008 + 0,004DD(U_{t-1}) - 0,1DD(U_{t-2}) - 1,08\varepsilon_{t-1} + 1,08\varepsilon_{t-2} - 0,1\varepsilon_{t-3} + \varepsilon_t$$

Jungtinės Karalystės ARIMA modelio sudarymas pateiktas 5 priede. Ši šalis taip pat neišsiskiria iš jau aptartų Europos gerovės valstybių, jos jaunimo nedarbo lygio laiko eilutės nėra stacionarios, todėl duomenys buvo integruoti pirma eile. ADF testas parodė, kad pirmos eilės integravimas 25 – 29 m. amžiaus grupės nedarbo lygio eilutei yra pakankamas, tuo tarpu 15 – 24 m. amžiaus grupei reikėjo atlikti antros eilės integravimą, kad eilutė taptų stacionari. Apskaičiavus visus galimus modelių variantus 15 – 24 m. amžiaus grupei buvo pasirinktas AR (3), MA (4), kurio determinacijos koeficientas 0,89, AIC=2,66, BIC=2,96, HQ=2,78, 25 – 29 metų amžiaus grupei - AR (8), MA (9) modelis, kurio determinacijos koeficientas 0,4, AIC=1,62, BIC=2,24, HQ=1,87. Gautos lygtys:

15 – 24 m.: $DD(U_t)$

$$= -0,005 - 1,02DD(U_{t-1}) - 1,01DD(U_{t-2}) - DD(U_{t-2}) + 0,1\varepsilon_{t-1} + 0,17\varepsilon_{t-2} + 0,19\varepsilon_{t-3} - 0,82\varepsilon_{t-4} + \varepsilon_t$$

25 – 29 m.: $D(U_t)$

$$= -0,06 + 0,37D(U_{t-1}) - 0,29D(U_{t-2}) + 0,23D(U_{t-3}) - 0,14D(U_{t-4}) - 0,19D(U_{t-5}) - 0,01D(U_{t-6}) - 0,45D(U_{t-7}) + 0,82D(U_{t-8}) - 0,31\varepsilon_{t-1} + 0,54\varepsilon_{t-2} - 0,24\varepsilon_{t-3} + 0,38\varepsilon_{t-4} + 0,12\varepsilon_{t-5} + 0,19\varepsilon_{t-6} + 0,38\varepsilon_{t-7} - 0,63\varepsilon_{t-8} + 0,01\varepsilon_{t-9} + \varepsilon_t$$

Paskutinės analizuojamos valstybės, Ispanijos ARIMA modelio sudarymas pateiktas 6 priede. Šios valstybės jaunimo nedarbo lygio duomenys taip pat nėra stacionarūs, todėl jiems buvo atliktas pirmos ir antros eilės integravimas. ADF testas antra eile integruotiems duomenis parodė, kad abi eilutės yra stacionarios. Iš visų alternatyvų 15 – 24 m. amžiaus grupei buvo išrinktas modelis AR(3), MA(3), kurio determinacijos koeficientas yra 0,64, AIC=3,33, BIC=3,58, HQ=3,43, o 25 – 29 m. amžiaus grupei AR (3) MA (4) modelis ($R^2=0,68$, AIC= 2,97, BIC=3,26, HQ=3,09). Taigi Ispanijos jaunimo nedarbo lygio ARIMA lygtys:

15 – 24 m.: $DD(U_t)$

$$= 0,02 + 0,82DD(U_{t-1}) - DD(U_{t-2}) + 0,73DD(U_{t-3}) - 1,37\varepsilon_{t-1} + 1,37\varepsilon_{t-2} - \varepsilon_{t-3} + \varepsilon_t$$

25 – 29 m.: $DD(U_t)$

$$= -0,005 - 0,95DD(U_{t-1}) - 0,97DD(U_{t-2}) - 0,98DD(U_{t-3}) + 0,33\varepsilon_{t-1} + 0,5\varepsilon_{t-2} + 0,52\varepsilon_{t-3} - 0,43\varepsilon_{t-4} + \varepsilon_t$$

Pasinaudojus gautais ARIMA modeliais buvo grįžta prie neintegruotų jaunimo nedarbo lygio duomenų eilučių ir apskaičiuotos prognozės 10 laikotarpių į priekį, t. y. iki 2018 metų ketvirtojo ketvirčio visoms nagrinėjamoms ES gerovės valstybėms (10 lentelė).

10 lentelė. Jaunimo nedarbo lygio (proc.) prognozė

Valstybė Laikotarpis	Lietuva		Vokietija		Švedija		Jungtinė Ka- ralystė		Ispanija	
	15 – 24 m.	25 – 29 m.	15 – 24 m.	25 – 29 m.	15 – 24 m.	25 – 29 m.	15 – 24 m.	25 – 29 m.	15 – 24 m.	25 – 29 m.
2016 Q2	<u>15,7</u>	<u>7,1</u>	<u>7,3</u>	<u>5,3</u>	<u>22,9</u>	<u>7,5</u>	<u>12,9</u>	<u>4,9</u>	<u>46,5</u>	<u>26,0</u>
2016 Q3	13,1	7,3	8,9	5,3	15,4	6,2	14,1	4,5	46,4	24,9
2016 Q4	11,5	7,9	7,6	5,7	15,2	6,4	12,2	4,0	47,8	25,1
2017 Q1	10,9	7,0	8,9	5,6	21,7	7,2	11,6	3,6	49,6	25,4
2017 Q2	11,6	6,4	7,8	5,2	21,4	6,7	11,1	3,6	49,9	23,3
2017 Q3	11,4	6,7	8,9	5,3	14,3	5,4	12,2	3,8	49,9	22,1
2017 Q4	10,5	6,4	8,0	5,5	13,6	5,5	10,2	4,3	51,4	22,2
2018 Q1	10,4	5,9	9,0	5,4	19,6	6,3	9,7	4,6	53,2	22,5
2018 Q2	11,4	5,8	8,3	5,2	19,5	5,7	9,1	4,8	53,8	20,4
2018 Q3	13,0	5,7	9,1	5,3	12,9	4,4	10,2	4,7	53,9	19,1
2018 Q4	13,0	5,3	8,6	5,4	11,8	4,5	8,2	4,5	55,3	19,2

Pagal apskaičiuotą prognozę galima palyginti 2016 antrojo ketvirčio faktinius jaunimo nedarbo duomenis su 2018 m. antrojo ketvirčio prognozuojamais duomenimis. Lietuvoje tiek 15 – 24 m., tiek 25 – 29 m. amžiaus grupių jaunimo nedarbo lygis turėtų sumažėti. Lyginant 2016 antrąjį ketvirtį su 2018 antruoju ketvirčiu, 15 – 24 m. jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje turėtų būti mažesnis 4,3 procentinio punkto, 25 – 29 m. amžiaus – 1,3 procentinio punkto mažesnis. Vokietijoje jaunimo nedarbo lygis 15 – 24 m. amžiaus grupėje gali išaugti 1 procentiniu punktu, iki 8,3 proc., o 25 – 29 m. amžiaus grupėje 0,1 procentinio punkto sumažėti – iki 5,2 proc. Švedijos atveju prognozė teigia, kad abiejų amžiaus grupių nedarbo lygis taip pat turėtų mažėti – 15 – 24 m. iki 19,5 proc. (3,4 procentinio punkto mažesnis), 25 – 29 m. amžiaus grupėje galima tikėtis 1,8 procentinio punkto mažėjimo - iki 5,7 proc. Jungtinėje Karalystėje 2018 m. antrąjį ketvirtį 25 -29 m. amžiaus grupės

nedarbas turėtų būti mažiausias iš visų nagrinėjamų valstybių – 4,8 proc. (sumažėjęs 0,1 procentiniu punktu), 15 – 24 m. jaunimo nedarbo lygis čia turėtų būti lygus 9,1 proc. (sumažėjęs 3,8 procentinio punkto). Prasčiausia jaunimo situacija turėtų išlikti Ispanijoje, 15 – 24 m. jaunimo nedarbo lygis 2018 m. antrąjį ketvirtį lyginant su 2016 m. antruoju ketvirčiu turėtų išaugti 7,3 procentinio punkto, iki 53,8 procentų, o 25 – 29 metų amžiaus grupės nedarbo lygis turėtų sumažėti 5,6 procentiniais punktais ir būti lygus 20,4 proc., tačiau tai yra aukščiausias lygis iš visų nagrinėjamų valstybių, Ispanijoje jis yra beveik 4 kartus didesnis nei kitose šalyse.

Vokietija gali pasidžiaugti mažiausiu prognozuojamu 15 -24 m. jaunimo nedarbu 2018 m. antrąjį ketvirtį lyginant su kitomis valstybėmis. Pakankamai gera šios amžiaus grupės jaunimo situacija prognozuojama ir Jungtinėje Karalystėje, kuri švietimo sistemoje taip pat yra pradėjusi daugiau dėmesio skirti gamybinei praktikai ir pagal prognozę 2018 m. ketvirtąjį ketvirtį Jungtinėje Karalystėje 15 – 24 m. jaunimo nedarbas turėtų būti mažiausias (8,2 proc.) lyginant su visomis nagrinėjamomis valstybėmis. Tokie rezultatai rodo, kad tinkamai įdiegta gamybinės praktikos sistema gali duoti gerų rezultatų kovojant su jaunimo nedarbo problema. 24 – 29 m. amžiaus nedarbo lygis 2018 m. antrąjį ketvirtį turėtų būti panašus visose analizuojamose valstybėse (apie 5 – 6 proc.) išskyrus Ispaniją, tai rodo, kad jaunesni jaunuoliai ir ateityje kentės nuo nedarbo problemos labiau, kaip jau buvo aptarta anksčiau, greičiausiai dėl išsilavinimo stokos.

Prognozės rezultatai dar kartą patvirtina, kad Vokietija vykdo efektyvią jaunimo politiką, čia tiek faktinis, tiek prognozuojamas jaunimo nedarbo lygis yra stabiliai žemas, šalys, kurios jau pradėjo perimti joje gyvuojančią švietimo sistemą, taip pat gali tikėtis pakankamai sparčiai mažėjančio jaunimo nedarbu, todėl Vokietijoje jaunimo atžvilgiu vykdoma politika galėtų būti sektinu pavyzdžiu visoms kitoms valstybėms.

IŠVADOS

1. Jaunimo užimtumo didinimas yra vienas iš esminių Europos Komisijos ir atskirų valstybių vyriausybių vykdomos politikos tikslų, nes daugelis valstybių susiduria su jaunimo nedarbo problema, kuri stabdo potencialų ekonomikos augimą, jauni žmonės nepanaudoja savo įgytų žinių ir inovatyvių idėjų, ilgainiui įgytas išsilavinimas nusidėvi. Jaunam asmeniui nedarbas sukelia psichologinių ir sveikatos problemų, visuomenėje didėja nusikalstamumas.
2. Dažniausiai jaunimo nedarbo lygis yra daug didesnis nei bendrasis. Teigiama, kad tai lemia žmogiškojo kapitalo skirtumai. Lyginant amžiaus grupes, jaunimo nedarbas yra mažiausias vyriausio jaunimo tarpe (25 – 29 m.). Tam didžiausią įtaką turi tai, jog tokio amžiaus žmonės jau turi įgiję jų gebėjimus atitinkantį išsilavinimą ir gali darbo rinkai pasiūlyti reikalingas žinias ir įgūdžius.
3. Jaunimas yra labiausiai makroekonominių šokų (ir nuosmukių, ir pakilimų) paveikiama visuomenės grupė. Krizės atveju jauni žmonės darbo vietas praranda greičiau nei vyresnieji. Tyrimai atskleidė, kad recesija didina jaunimo nedarbą, jos poveikis ekonomiškai stipresnėse valstybėse yra didesnis. Krizės įtaka jaunimo nedarbui visiškai dingsta tik praėjus 5 metams po nuosmukio.
4. Griežtas darbo rinkos reguliavimas dažnai nemažina jaunimo nedarbo, o atvirkščiai – sudaro sąlygas jo padidėjimui. Tai rodo, kad jaunimas yra tokia visuomenės grupė, kuriai padėti valstybės sunkiai randa tinkamus metodus.
5. Statistiniai duomenys rodo, kad ES 2015 m. didžiausias jaunimo nedarbas buvo Graikijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Italijoje – valstybėse, kurios susiduria su vidinėmis finansinėmis problemomis. Mažiausiu jaunimo nedarbu galėjo džiaugtis Vokietija, Malta ir Austrija. Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis buvo lygus 12,7 proc., tai yra mažiau už ES vidurkį.
6. Iš penkių nagrinėjamų valstybių – Lietuvos, Vokietijos, Švedijos, Jungtinės Karalystės ir Ispanijos – didžiausias jaunimo (15 – 29 m.) nedarbo lygis 2015 m. buvo Ispanijoje (36,7 proc.), mažiausias Vokietijoje (6,5 proc.). Lietuvoje 2015 m. jaunimo nedarbo lygis sudarė 12,7 proc. Tai rodo, kad daugelyje valstybių jaunimo nedarbas net ir po 2008 m. pasaulinės krizės yra rimta problema, kuriai spręsti reikia imtis tam tikrų politikos priemonių.
7. Atlikta jaunimo nedarbo ir ekonominių veiksnių analizė parodė, kad realaus BVP pokytis turi statistiškai reikšmingą neigiamą koreliaciją su jaunimo nedarbo lygiu, tik ekonomiškai silpnesnėse valstybėse, kaip Lietuva ar Ispanija, todėl čia ekonominė politika turėtų būti orientuota į jaunimo nedarbo mažinimą, o tai turėtų prisidėti prie BVP augimo.

8. Ištyrus jaunimo nedarbo lygio ir minimalios mėnesinės algos koreliaciją, pastebėtas teigiamas statistiškai reikšmingas ryšys Ispanijos ir Jungtinės Karalystės atvejais. Tokie rezultatai tik patvirtina faktą, kad didėjant MMA jaunimo nedarbas auga, todėl būtų galima pasiūlyti įvesti diferencijuotą minimalią algą jauniems žmonėms, kad darbdaviai nebūtų priversti jų atleisti.
9. Atlikus jaunimo turinčio aukštąjį išsilavinimą nedarbo lygio ir jaunimo su aukštuoju išsilavinimu dalies koreliacinę analizę buvo gauti nevienareikšmiai rezultatai. Vokietijoje ir Ispanijoje buvo rastas neigiamas statistiškai reikšmingas ryšys, kuris rodo, kad aukštasis išsilavinimas daro įtaką nedarbo lygio mažėjimui. Tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje buvo gautas teigiamas statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys. Šioje šalyje išvada būtų priešinga: didėjant aukštąjį išsilavinimą turinčių jaunuolių, jų nedarbas didėja. Šį faktą galima paaiškinti augančia konkurencija darbo rinkoje, tačiau tokie rezultatai gali reikšti ir aukštojo mokslo programų neatitikimą darbo rinkos poreikiams. Todėl Jungtinė Karalystė turėtų kritiškai įvertinti savo švietimo sistemą ir ją reformuoti taip, kad jaunas, aukštąjį išsilavinimą įgijęs žmogus kuo rečiau susidurtų su nedarbo problema.
10. Išnagrinėjus Europos Sąjungos gerovės valstybių vykdomą jaunimo politiką matyti, kad visos šalys jaunimui taiko aktyvios darbo rinkos politikos priemones. Tačiau pastebima, kad norint sumažinti jaunimo nedarbo lygį, didelis dėmesys turi būti skiriamas švietimo sistemai. Palyginus penkias analizuotas valstybes, galima daryti išvadą, kad jaunimo nedarbo lygis mažesnis ten, kur populiarinamas profesinis ugdymas, kai mokiniai dar mokykloje įsitraukia į darbo rinką. Tipiškas tokios sistemos pavyzdys yra konservatyvaus gerovės modelio atstovė Vokietija.
11. Siekiant įvertinti jaunimo nedarbo lygį ateityje buvo sudaryti ARIMA modeliai kiekvienai analizuojamai valstybei. 2018 m. antrąjį ketvirtį didžiausias 15 – 24 m. amžiaus jaunimo nedarbo lygis išliks Ispanijoje (53,8 proc.), mažiausias Vokietijoje (8,3 proc.). 25 – 29 m. amžiaus grupės prognozuojamas panašus nedarbo lygis Lietuvoje, Vokietijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje (apie 5 – 6 proc.), tuo tarpu Ispanijoje jis turėtų būti lygus 20,4 proc. Prognozės rezultatai patvirtina faktą, kad Vokietija yra sektinas jaunimo politikos pavyzdys, o kitos šalys galėtų pasinaudoti gerąja jos praktika.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Arpaia, A., Curci, N., *The EU Labour Market Behaviour During the Great Recession*, 2010, doi 10.2765/39957 Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2010/pdf/ecp405_en.pdf (žiūrėta 2015-11-03)
2. Arts, W. A.; John, G. 2002. "Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report", *Journal of European Social Policy* 12(2)
3. Arulampalam, W., *Is unemployment really scarring? Effects of unemployment experiences on wages*, 2001, *Economic Journal*, (111), November, pp: F585-F606. Prieiga per internetą: <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/21032/1/dp189.pdf> (žiūrėta 2015-11-17)
4. Bell, D. N. F., Blanchflower, D. G., *Youth Unemployment: Déjà Vu?*, 2010, IZA Discussion Paper No. 4705, prieiga per internetą: <http://ftp.iza.org/dp4705.pdf> (žiūrėta 2015-11-17)
5. Bell, D. N. F., Blanchflower, D. G., *Youth unemployment in Europe and the United States*, *Nordic Economic Policy Review*, Number 1/2011, ISBN 978-92-893-2251-5, p. 11- 39, prieiga per internetą: <http://www.dartmouth.edu/~blnchflr/papers/YouthEmpTNpages.pdf> (žiūrėta 2015-11-12)
6. Biavaschi, C., ir kt. *Youth Unemployment and Vocational Training*, 2012, prieiga per internetą <http://ftp.iza.org/dp6890.pdf> (žiūrėta 2015-11-17)
7. Caliendo, M., Künn, S., Schmidl, R., *Fighting Youth Unemployment: The Effects of Active Labor Market Policies*, 2011, Discussion Paper No. 6222, Prieiga per internetą: <http://ftp.iza.org/dp6222.pdf> (žiūrėta 2015-11-19)
8. Choudhry, M. T., Marelli, E., Signorelli, M., *Youth unemployment rate and impact of financial crises*, (2012) *International Journal of Manpower*, Vol. 33 Iss: 1, pp.76 – 95, ISN 1 825-0211 Prieiga per internetą: http://www.researchgate.net/publication/228736773_The_Impact_of_Financial_Crises_on_Youth_Unemployment_Rate (Žiūrėta 2015-11-03)
9. Clark, K. B., Summers L. H., *The Dynamics of Youth Unemployment*, *University of Chicago Press*, 1982, <http://www.nber.org/chapters/c7875>, (žiūrėta 2015-11-18)
10. Dietrich, H., *Youth unemployment in Europe. Theoretical considerations and empirical findings*, 2012, prieiga per internetą: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/09227.pdf> (žiūrėta 2015-11-12)
11. Dromantienė, L., *Socialinės Europos kūrimas*. 2008, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, ISBN 978-9955-19-080-6

12. *Education at a Glance: OECD Indicators. Germany*, 2014, prieiga per internetą <https://www.oecd.org/edu/Germany-EAG2014-Country-Note.pdf> (žiūrėta 2016-08-03)
13. Esping-Andersen, G. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press prieiga per internetą: <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1134169.files/Readings%20on%20Social%20Democracy/Esping%20Anderson%20-%20The%20Three%20Worlds%20of%20Welfare%20Capitalism.pdf> (žiūrėta 2015-11-20)
14. European Commission, *Europe 2020: A European Strategy for Smart, Sustainable and inclusive growth*, 2010, prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMP-LET%20EN%20BARROSO%20%20%200007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (žiūrėta 2015-11-10)
15. *Factsheets Germany*, Youth Policy Press & Youth Policy Labs, 2015, prieiga per internetą <http://www.youthpolicy.org/factsheets/country/germany/> (žiūrėta 2016-08-03)
16. *Factsheets Sweden*, 2014, prieiga per internetą: <http://www.youthpolicy.org/pdfs/factsheets/sweden.pdf> (žiūrėta 2016-08-06)
17. Ferreira, L. V., Adelaide, F., *Welfare Regimes in the EU 15 and in the Enlarged Europe: An Explanatory Analysis*, 2005, in FEP (Faculdade de Economia, Universidade do Porto) Working Papers, prieiga per internetą: http://fep.up.pt/investigacao/workingpapers/_old_WP_Fev09/05.06.15_WP176_Leonor.pdf (žiūrėta 2015-11-20)
18. Gomez-Salvador, R., Leiner-Killinger, N., *An Analysis of Youth Unemployment in the Euro Area*, 2008, ECB Occasional Paper Series No. 89, prieiga per internetą: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecbocp89.pdf> (žiūrėta 2015-10-21)
19. Gove, H. M., *Positive for Youth A new approach to cross-government policy for young people aged 13 to 19*, 2011, prieiga per internetą: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/175496/DFE-00133-2011.pdf (žiūrėta 2016-08-06)
20. Guogis, A., *Pietų Europos gerovės modelis: Ispanijos atvejo problemos*, 2012, ISSN 2029-2872, prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/600/004_Guogis.pdf (žiūrėta 2015-12-07)
21. Hadjivassiliou, K. P. ir kt., *Policy Performance and Evaluation: United Kingdom*, 2015, prieiga per internetą: <http://www.style-research.eu/wordpress/wp-content/uploads/2015/03/STYLE-Working-Paper-WP3.3-Performance-UK.pdf> (žiūrėta 2016-08-06)

22. Hutengs, O., M. Stadtmann, *Don't trust anybody over 30: youth unemployment and Okun's law in CEE countries*, 2013, European University Viadrina Frankfurt (Oder) Department of Business Administration and Economics Discussion Paper No. 333, ISSN 1860 0921 Prieiga per internetą: <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/71110/1/738597740.pdf> (žiūrėta 2015-11-03)
23. *Youth Partnership, Country Sheet On Youth Policy Spain*, 2009, prieiga per internetą <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668133/Spain.pdf/f9f54ba2-c5af-408d-ad00-f881a6d98b13> (žiūrėta 2016-08-20)
24. *Youth Partnership, Country Sheet On Youth Policy United Kingdom*, 2010, prieiga per internetą <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668133/UK.pdf/1f87e391-6049-4838-862d-c38c76bb43dd> (žiūrėta 2016-08-06)
25. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, *Jaunimo politika Lietuvoje*, 2010, prieiga per internetą <http://www.jrd.lt/uploads/dokumentai/Jaunimo%20re...a%20Lietuvoje.pdf> (žiūrėta 2016-08-20)
26. *Jaunimo situacija darbo rinkoje 2015 m.*, Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, prieiga per internetą: <https://www.ldb.lt/jaunimui/statistika/Documents/Jaunimo-situacija.pdf> (žiūrėta 2016-08-20)
27. Kėdaitis, V., *Koreliacinės ir regresinės analizės pagrindai*, Vilniaus universiteto leidykla, 2009, ISBN 978-9955-33-385-2
28. Kindahl, S., *Country Sheet On Youth Policy In Sweden*, 2014, prieiga per internetą: http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/7110688/Country_sheet_Sweden_2014.pdf/d041be2a-b579-4fc7-b02c-6c1284caacd0 (žiūrėta 2016-08-06)
29. Kluge, J., *The effectiveness of European Active Labour Market Policy*, 2006, RWI Discussion Paper No. 37, Essen. Prieiga per internetą: <http://ftp.iza.org/dp2018.pdf> (žiūrėta 2015-11-05)
30. Kohlrausch, B., *Youth Unemployment in Germany. Skill Biased Patterns of Labour Market Integration*, 2012, prieiga per internetą http://fesbp.hu/common/pdf/BettinaKohlrausch_Studie.pdf (žiūrėta 2016-08-03)
31. Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, Nr. IX-1871, 2003, prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267613 (žiūrėta 2015-11-20)
32. Ministerio De Empleo y Seguridad Social, *Contributory unemployment benefit. Unemployment protection*, 2016, prieiga per internetą https://www.sepe.es/contenidos/que_es_el_sepe/publicaciones/pdf/pdf_prestaciones/folleto_pres_desemp_ing.pdf (žiūrėta 2016-08-20)

33. Ministerio De Empleo y Seguridad Social, *Spanish Youth Guarantee Implementation Plan*, 2013, prieiga per internetā http://www.empleo.gob.es/ficheros/garantiajuvenil/documentos/plannacionalgarantiajuvenil_en.pdf (žiūrēta 2016-08-20)
34. Ministry of Employment Sweden, *Youth employment policies in Sweden – the Swedish response to the Council recommendation on establishing a Youth Guarantee*, 2014, prieiga per internetā: <http://www.garanziaiovani.gov.it/Documentazione/Documents/piano%20di%20implementazione%20Svezia.pdf> (žiūrēta 2016-08-06)
35. Mroz, T.A., Savage, T.H., *The long-term effects of youth unemployment*, 2006, Journal of Human Resources, Spring, 41(2), pp. 259-293. Prieiga per internetā: http://www.researchgate.net/publication/227637196_The_Long-Term_Effects_of_Youth_Unemployment (žiūrēta 2015-11-17)
36. Muir K. ir kt., *Youth Unemployment in Australia*, 2003, prieiga per internetā: <http://www.apyouthnet.ilo.org/resources/youth-unemployment-in-australia-a-contextual-governmental-and-organisational-perspective> (žiūrēta 2015-12-04)
37. *Nacionalinė Jaunimo Politikos 2011–2019 Metų Plėtros Programa*, 2010, prieiga per internetā http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387971 (žiūrēta 2016-08-20)
38. *National report: First cooperation cycle of the EU Youth Strategy 2010-2012*, prieiga per internetā: <http://ec.europa.eu/youth/policy/documents/united-kingdom.pdf> (žiūrēta 2016-08-06)
39. *National Report for the implementation of the second cycle of the EU Youth Strategy 2013 – 2015 Germany*, prieiga per internetā http://ec.europa.eu/youth/policy/documents/germany-2015_en.pdf (žiūrēta 2016-08-03)
40. Neumark, D. and Wascher, W., *Minimum wages, labour market institutions and youth employment: a cross-national analysis*, 2003, prieiga per internetā: <http://www.federalreserve.gov/pubs/feds/2003/200323/200323pap.pdf> (žiūrēta 2015-11-05)
41. OECD, *Employment Outlook: Minimum Wages, Youth Labour Market*, 1998, prieiga per internetā: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/employment/oecd-employment-outlook-1998_empl_outlook-1998-en#page1 (žiūrēta 2015-11-10)
42. O'Higgins, N., *Youth unemployment and employment policy: a global perspective*, ILO 2001, prieiga per internetā https://mpira.ub.uni-muenchen.de/23698/1/MPRA_paper_23698.pdf (žiūrēta 2016-08-03)
43. O'Higgins, N., *The challenge of youth unemployment*, 1997, International Social Security Review, 50(4), 63–93. ISSN 1020-532 Prieiga per internetā:

- http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_120239.pdf (žiūrėta 2015-11-03)
44. Persson, A., *Youth And Youth Policy – A Swedish Perspective*, The Swedish National Board for Youth Affairs, 2010, prieiga per internetą: http://www.mucof.se/sites/default/files/publikationer_uploads/youth-and-youth-policy.pdf (žiūrėta 2016-08-06)
45. Pocius, A., Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., *Jaunimo (bedarbių) konkurencijos darbo rinkoje galimybės*, Filosofija sociologija, 2001, Nr. 4, ISSN 0235-7186, prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2001/4/F-25.pdf> (žiūrėta 2015-11-10)
46. Schizzerotto, A., Gasperoni, G., *Study on the State of Young People and Youth Policy in Europe*, 2001, prieiga per internetą http://try.iprase.tn.it/attivita%20C3%A0/studio_e_ricerca/OGI/download/eurogiovani_17.pdf (žiūrėta 2016-08-03)
47. Schultz, T.W., *Investavimas į žmones : gyventojų kokybės ekonomika*, 1998, Eugrimas, ISBN: 9789986752356
48. Sjörgen Lindquist, G., Wadensjö, E., *Social and Occupational Security and Labour Market Flexibility in Sweden: The Case of Unemployment Compensation*, 2007, IZA DP No. 2943, prieiga per internetą: <http://ftp.iza.org/dp2943.pdf> (žiūrėta 2016-12-17)
49. Skuodis, M., *Naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių gerovės režimų vieta tradicinių Europos socialinių modelių tipologijoje*, Filosofija. Sociologija. 2009. T. 20. Nr. 2, p. 130–143, Prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2009/2/130-143.pdf> (žiūrėta 2015-12-07)
50. Smalskys, V., „Gerovės valstybės“ ir socialinės viešosios politikos krypties teoriniai aspektai, 2005, Viešoji politika ir administravimas, 11, ISSN 1648-2603, pp.86-94.
51. Snieška, V., ir kt., *Makroekonomika*, vadovėlis, 2001, Kaunas: Technologija, 615 p., ISBN 9955-09-826-0
52. Solera, P. ir kt., *Young people and youth policies in Spain in times of austerity: between juggling and the trapeze*, 2014, prieiga per internetą: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02673843.2013.823552> (žiūrėta 2016-08-20)
53. Tartilas, J. *Nedarbo problema*, Jurisprudencija, 2005, t. 74 (66), p. 30 – 38. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/0b7/4_tartilas.pdf (žiūrėta 2015-12-03)
54. United Nations, *Definition of Youth*, 2013, prieiga per internetą: <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf> (žiūrėta 2015-12-03)

55. Valentinavičius, S., *Užimtumą ir nedarbą lemiantys veiksniai*, Ekonomika, 2001, 156 – 171 p., ISSN 1392-1258, prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367180551291/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (žiūrėta 2015-12-08)
56. Valickas, G., *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*, 1997, Vilnius: LTA, ISBN 9986518539
57. Wadensjö, E., *Policy Performance and Evaluation: Sweden*, 2015, prieiga per internetą: <http://www.style-research.eu/wordpress/wp-content/uploads/2015/03/STYLE-Working-Paper-WP3.3-Performance-Sweden.pdf> (žiūrėta 2016-08-06)
58. Wölfl, A., *Improving Employment Prospects for Young Workers in Spain*, 2013, OECD Economics Department Working Papers, No. 1040, OECD Publishing, prieiga per internetą: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k487n7hg08s.pdf?expires=1470494646&id=id&accname=guest&checksum=4926CA8443491E81528AD7A5CE296038> (žiūrėta 2016-08-20)
59. Wondratschek, K., *Country sheet on youth policy in Germany*, 2014, prieiga per internetą http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/7110688/Germany_2014.pdf/94b0deaa-a8a0-44d3-b7f2-5f19497f2daf (žiūrėta 2016-08-03)
60. Wilthagen, T., Tros, F., *The Concept of “Flexicuity”: A new approach to regulating employment and labour markets*, 2004, prieiga per internetą: http://www.bollettinoadapt.it/old/files/document/19250wilthagen_tros_0.pdf (žiūrėta 2016-01-09)

YOUTH UNEMPLOYMENT IN EU COUNTRIES AND LITHUANIA

Karolina KLUSYTĖ

Paper of the Master's degree

Economic Policy Master's Program

Vilnius University, Faculty of Economics, Economic Policy Department

Supervisor – doc. dr. Agnė Laužadytė-Tutlienė

Vilnius, 2017

SUMMARY

59 pages, 10 tables, 15 pictures, 60 references.

Youth is the life guarantor of each state because young people are one of the most active groups in society, at the same time, they suffer the most from various political and economic changes. Nowadays, one of the most common problems faced by youth is unemployment. Young people integration in the labor market is one of the main objectives in the world. Youth unemployment is named as a factor of youth crime, depression and other illnesses or even suicides. Moreover, due to it, government spending on social needs are increasing. Therefore, it is important to analyze youth unemployment and the ways to cope with this problem. Research hypothesis: youth unemployment is a relevant problem in EU countries, which could be solved by increasing efficiency of the education system, focusing on specialists training who are demanded in the labor market.

Research aim: to compare the youth situation in selected EU welfare countries: Lithuania, Sweden, Germany, United Kingdom and Spain and to find out in which country youth unemployment problem is solved effectively and what kind of political measures are used there.

Research goals:

- To examine the problems of youth unemployment, it's causes and consequences.
- To analyze youth situation in the labor market in the EU countries.
- To examine potential social and economic factors influencing youth unemployment.
- To compare politic measures in EU welfare states, which can reduce youth unemployment.
- To forecast youth unemployment rate in the future in selected EU countries.

Research methods:

- Analysis of Lithuanian and foreign scientific literature;
- Analysis of statistical data;
- Correlation analysis;
- Comparative analysis;
- Graphical representation;
- ARIMA modeling.

Analysis of youth unemployment shows that the highest youth (15 – 29 y.) unemployment in 2015 was in Spain (36.7 %), lowest in Germany (6.5 %). Youth unemployment in Lithuania in 2015 was 12.7 %. It shows that in the most countries youth unemployment remains high and governments should apply special political measures for young people. In order to evaluate youth unemployment rate, ARIMA models are created for the each analyzed country. Forecast shows that in 2018 Q2 youth unemployment rate is lowest in Germany, these results confirm that the education system and apprenticeship schemes which are valid in Germany helps to maintain stably low youth unemployment rate and other countries can take it as example implementing youth policy.

PRIEDAI

1 priedas. Koreliacinės analizės duomenys

1 lentelė. Jaunimo (15 - 29 m.) nedarbo lygis, proc. Šaltinis: Eurostat.

Metai	Lietuva	Ispanija	Vokietija	Švedija	Jungtinė Karalystė
1998	19,2	29,6	9,3	13,8	10
1999	18,5	24,2	8,6	12,3	9,7
2000	20,6	20,7	7,8	7,6	9,3
2001	23,4	16,5	7,5	8,4	7,9
2002	16,6	17,3	8,8	9,4	8,8
2003	19,5	17,6	10,7	10,6	8,8
2004	13,6	17,1	12,2	14	8,4
2005	10,1	14,8	14,2	17,3	9,6
2006	7	13,5	12,8	15,8	10,5
2007	6,2	12,9	11	13,9	10,4
2008	9,5	18,2	9,6	14,4	11,1
2009	21,3	28,5	10,4	18,3	14,4
2010	27,2	31,7	9,1	18,4	14,8
2011	23,2	34,6	7,8	16,7	15,8
2012	19,6	40,3	7,3	17,4	15,7
2013	17,1	42,4	7,3	17,2	15,1
2014	14,7	39,7	6,9	16,7	12,4
2015	12,7	36,7	6,5	14,9	10,7

2 lentelė. Jaunimo dalis skurdo rizikoje, proc.. Šaltinis: Eurostat.

Metai	Lietuva	Vokietija	Ispanija	Švedija	Jungtinė Karalystė
2005	21,4	14,6	16,6	19,3	20,6
2006	19,3	15,3	17,4	22,7	19,6
2007	17,1	20,3	18,4	20,8	18,7
2008	17,7	20,1	19,1	21,2	18,1
2009	18,4	21,3	19,3	22,2	17,8
2010	23,5	18,6	22	23,1	18,3
2011	23,3	19,2	22,9	22,1	18,4
2012	19,6	20,5	25,7	22,4	19,8
2013	19,4	19,3	24,9	23,9	18,4

3 lentelė. Jaunimo, turinčio aukštąjį išsilavinimą, dalis, proc. Šaltinis: Eurostat.

Metai	Lietuva	Vokietija	Ispanija	Švedija	Jungtinė Karalystė
2004	18,2	7,5	25,0	17,4	20,7
2005	16,2	7,4	25,8	16,9	21,3
2006	16,4	7,5	25,7	16,8	21,9
2007	17,6	7,7	24,5	16,4	22,3
2008	18,6	8,5	24,1	16,6	22,6
2009	18,9	9,3	23,3	16,9	23,5
2010	19,6	9,7	23,6	16,6	24,7
2011	19,5	12,1	23,7	16,8	25,6
2012	20,0	13,1	23,7	18,1	26,3
2013	21,1	13,5	23,7	19,9	26,7
2014	23,5	11,4	23,4	20,5	27,7

4 lentelė. Realus BVP metinis pokytis, proc. Šaltinis: Eurostat.

Metai	Vokietija	Ispanija	Lietuva	Švedija	Jungtinė Karalystė
2004	1,2	3,2	6,6	4,3	2,5
2005	0,7	3,7	7,7	2,8	3
2006	3,7	4,2	7,4	4,7	2,7
2007	3,3	3,8	11,1	3,4	2,6
2008	1,1	1,1	2,6	-0,6	-0,5
2009	-5,6	-3,6	-14,8	-5,2	-4,2
2010	4,1	0	1,6	6	1,5
2011	3,7	-1	6	2,7	2
2012	0,4	-2,6	3,8	-0,3	1,2
2013	0,3	-1,7	3,5	1,2	2,2
2014	1,6	1,4	3	2,3	2,9
2015	1,7	3,2	1,6	4,2	2,3

5 lentelė. Valstybės išlaidos aktyvios (ALMP) ir pasyvios (PLMP) darbo rinkos politikos priemonėms, proc. nuo BVP. Šaltinis: Eurostat.

Metai	Lietuva		Vokietija		Ispanija		Švedija		Jungtinė Karalystė	
	ALMP	PLMP	ALMP	PLMP	ALMP	PLMP	ALMP	PLMP	ALMP	PLMP
1998	N/A	N/A	0.972	2.193	0.485	1.584	2.082	1.695	N/A	0.402
1999	N/A	N/A	1.098	2.031	0.617	1.410	1.853	1.559	N/A	0.352
2000	N/A	N/A	1.046	1.808	0.643	1.319	1.409	1.284	N/A	0.292
2001	N/A	N/A	1.045	1.827	0.590	1.339	1.251	1.063	N/A	0.255
2002	N/A	N/A	1.058	2.030	0.549	1.439	1.154	1.065	N/A	0.243
2003	0.150	0.155	0.985	2.163	0.546	1.426	0.844	1.219	N/A	0.223
2004	0.153	0.109	0.904	2.187	0.536	1.465	0.813	1.317	0.055	0.182
2005	0.145	0.121	0.812	1.920	0.568	1.429	0.893	1.220	0.047	0.180
2006	0.180	0.124	0.646	1.626	0.612	1.409	0.952	1.008	0.035	0.179
2007	0.215	0.112	0.545	1.186	0.611	1.422	0.770	0.699	0.043	0.156
2008	0.161	0.152	0.549	1.009	0.590	1.840	0.635	0.545	0.037	0.194
2009	0.196	0.604	0.618	1.453	0.637	2.908	0.674	0.863	0.054	0.326
2010	0.222	0.473	0.518	1.280	0.707	3.053	0.840	0.756	0.075	0.293
2011	0.180	0.291	0.432	0.987	0.692	2.816	0.911	0.601	N/A	N/A
2012	0.180	0.234	0.342	0.944	0.548	3.027	1.007	0.632	N/A	N/A
2013	0.187	0.219	0.297	1.000	0.420	2.871	1.068	0.678	N/A	N/A
2014	0.179	0.191	0.289	0.939	0.447	2.439	1.077	0.617	N/A	N/A

6 lentelė. Minimali mėnesinė alga, EUR. Šaltinis: Eurostat.

Metai	Lietuva	Vokietija	Ispanija	Jungtinė Karalystė
1999	98,1	N/A	485,71	902,03
2000	109,83	N/A	495,6	944,25
2001	121,13	N/A	505,69	994,43
2002	123,31	N/A	515,9	1074,04
2003	124,55	N/A	526,4	1031,04
2004	137,58	N/A	554,93	1080,96
2005	152,05	N/A	598,5	1160,63
2006	166,53	N/A	631,05	1206,65
2007	217,22	N/A	665,7	1312,53
2008	231,7	N/A	700	1196,07
2009	231,7	N/A	728	1053,92
2010	231,7	N/A	738,85	1122,98
2011	231,7	N/A	748,3	1109,91
2012	231,7	N/A	748,3	1223,19
2013	289,62	N/A	752,85	1219,88
2014	289,62	N/A	752,85	1276,18
2015	312,5	1473	756,7	1444,29

7 lentelė. Jaunimo (15-29 m.) turinčio aukštąjį išsilavinimą nedarbo lygis proc. Šaltinis: Eurostat.

Metai	Vokietija	Ispanija	Lietuva	Švedija	Jungtinė Karalystė
2004	5,6	14,5	8,6	7,9	3,1
2005	7,6	12,2	N/A	9,8	4,5
2006	6,2	10,7	N/A	8,0	5,2
2007	5,1	8,8	N/A	6,7	4,2
2008	4,4	11,2	6,4	6,6	5,0
2009	4,9	17,4	11,0	8,2	7,2
2010	4,4	20,4	13,8	8,8	7,5
2011	3,1	23,4	12,3	7,5	7,7
2012	3,4	27,6	11,4	8,5	7,7
2013	3,5	30,3	10,0	8,6	7,3
2014	4,0	28,1	7,5	8,2	6,0
2015	3,8	24,5	7,9	7,2	5,4

2 priedas. Jaunimo nedarbo lygis, proc. 1998Q1 – 2016Q2. Šaltinis: Eurostat.

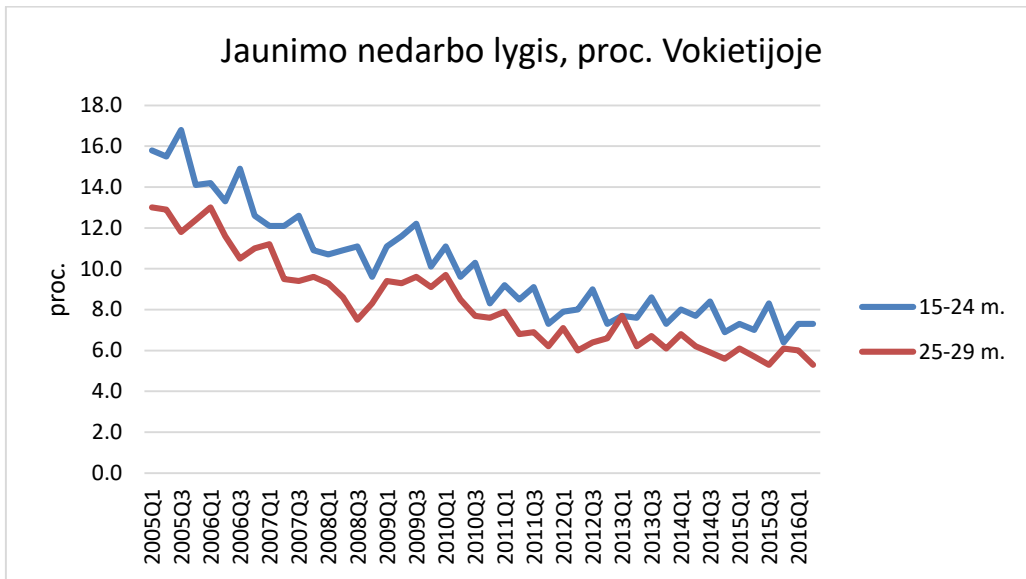
	Lietuva		Vokietija		Švedija		Jungtinė Karalystė		Ispanija	
	15 - 24 m.	25 - 29 m.	15 - 24 m.	25 - 29 m.	15 - 24 m.	25 - 29 m.	15 - 24 m.	25 - 29 m.	15 - 24 m.	25 - 29 m.
1998 Q1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	37,0	24,5
1998 Q2	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	35,4	24,1
1998 Q3	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	34,4	23,4
1998 Q4	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	33,9	23,5
1999 Q1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	31,8	21,7
1999 Q2	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	12,4	6,4	29,1	19,7
1999 Q3	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	14,6	6,1	28,3	19,5
1999 Q4	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	12,6	6,3	28,3	19,2
2000 Q1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	12,3	6,3	27,8	18,5
2000 Q2	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	12,0	5,8	25,3	16,6
2000 Q3	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	13,6	5,2	25,3	16,8
2000 Q4	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	12,6	5,4	25,6	17,1
2001 Q1	N/A	N/A	N/A	N/A	13,0	5,2	11,7	4,8	21,6	13,6
2001 Q2	N/A	N/A	N/A	N/A	11,7	4,9	10,3	4,7	20,7	12,8
2001 Q3	N/A	N/A	N/A	N/A	10,3	5,4	12,9	5,1	20,7	12,8
2001 Q4	30,7	16,5	N/A	N/A	12,0	5,7	12,2	5,9	21,3	13,3
2002 Q1	30,1	16,5	N/A	N/A	14,7	6,1	11,5	5,7	22,1	14,4
2002 Q2	20,4	13,6	N/A	N/A	12,9	5,5	10,9	5,8	21,5	13,9
2002 Q3	20,5	10,5	N/A	N/A	11,1	6,1	13,3	5,5	22,0	14,1
2002 Q4	21,1	13,4	N/A	N/A	12,8	5,7	12,2	5,6	23,2	14,6
2003 Q1	24,5	12,4	N/A	N/A	14,4	7,7	11,9	5,5	23,4	15,0

2003 Q2	26,9	13,7	N/A	N/A	14,3	6,5	11,4	5,1	22,3	13,8
2003 Q3	24,5	11,3	N/A	N/A	11,8	7,4	13,8	5,6	22,2	13,9
2003 Q4	24,4	10,6	N/A	N/A	14,4	7,6	11,8	5,5	22,9	13,9
2004 Q1	22,8	12,1	N/A	N/A	18,3	9,6	11,2	5,3	22,6	14,2
2004 Q2	20,3	9,1	N/A	N/A	18,5	8,9	10,7	5,1	22,5	12,9
2004 Q3	21,9	8,5	N/A	N/A	14,8	8,2	13,5	5,2	21,6	12,5
2004 Q4	22,2	7,7	N/A	N/A	16,7	8,1	12,4	5,3	21,3	11,9
2005 Q1	19,3	9,0	15,8	13,0	19,4	8,6	11,9	5,0	21,7	11,9
2005 Q2	16,9	6,1	15,5	12,9	28,0	11,5	11,6	5,0	20,3	11,2
2005 Q3	12,7	5,4	16,8	11,8	19,0	10,1	13,7	4,7	18,0	10,3
2005 Q4	14,1	5,0	14,1	12,4	20,3	9,1	13,7	5,2	18,6	10,6
2006 Q1	11,3	4,7	14,2	13,0	24,4	9,8	12,9	5,3	18,7	11,3
2006 Q2	9,8	5,5	13,3	11,6	26,8	9,1	13,6	5,7	18,2	9,9
2006 Q3	10,1	5,3	14,9	10,5	16,9	8,6	15,5	5,6	16,9	9,4
2006 Q4	8,7	5,6	12,6	11,0	18,0	7,4	13,5	5,5	17,8	9,7
2007 Q1	10,5	5,9	12,1	11,2	21,3	8,4	14,0	5,8	17,7	9,2
2007 Q2	6,7	5,4	12,1	9,5	23,5	7,3	14,1	5,0	18,1	8,1
2007 Q3	8,6	3,8	12,6	9,4	15,1	6,7	15,6	4,4	17,9	8,7
2007 Q4	7,9	4,6	10,9	9,6	17,4	5,7	13,3	4,7	18,7	9,8
2008 Q1	10,0	4,9	10,7	9,3	20,5	7,1	13,3	5,1	21,1	11,1
2008 Q2	11,0	6,4	10,9	8,6	25,1	6,5	13,9	5,1	23,6	11,8
2008 Q3	14,8	5,1	11,1	7,5	16,2	6,2	16,7	6,1	24,2	13,9
2008 Q4	17,2	7,6	9,6	8,3	18,8	6,8	16,0	6,5	29,0	16,6

2009											
Q1	25,5	16,0	11,1	9,4	24,3	9,0	17,5	7,9	35,5	21,0	
2009											
Q2	30,4	15,6	11,6	9,3	29,1	10,6	18,8	8,9	38,1	20,7	
2009											
Q3	32,8	11,3	12,2	9,6	22,2	9,1	21,0	8,3	38,6	21,7	
2009											
Q4	29,5	17,6	10,1	9,1	24,0	9,5	19,1	8,1	38,8	23,3	
2010											
Q1	36,5	21,5	11,1	9,7	28,4	10,9	19,7	9,0	40,7	25,0	
2010											
Q2	37,4	20,1	9,6	8,5	29,3	10,6	19,2	8,2	42,0	24,0	
2010											
Q3	35,8	21,3	10,3	7,7	20,3	9,5	20,3	8,1	40,6	24,4	
2010											
Q4	33,5	20,3	8,3	7,6	21,1	8,9	20,3	7,6	42,7	25,4	
2011											
Q1	33,9	17,3	9,2	7,9	24,9	9,3	19,8	8,3	45,3	26,7	
2011											
Q2	33,8	16,0	8,5	6,8	27,1	9,1	20,2	9,1	45,9	25,5	
2011											
Q3	31,7	16,7	9,1	6,9	18,4	8,0	23,1	9,3	45,6	25,8	
2011											
Q4	30,8	13,1	7,3	6,2	20,6	8,2	21,9	8,9	48,1	27,3	
2012											
Q1	28,7	13,6	7,9	7,1	24,8	9,9	21,6	9,3	51,7	30,4	
2012											
Q2	25,2	14,1	8,0	6,0	27,4	9,5	20,9	8,5	53,0	30,4	
2012											
Q3	27,4	13,8	9,0	6,4	20,1	9,0	21,7	8,8	52,0	31,6	
2012											
Q4	25,5	15,7	7,3	6,6	22,1	9,4	20,6	8,1	54,8	33,7	
2013											
Q1	22,7	13,7	7,7	7,7	26,6	9,8	20,2	8,4	56,9	35,1	
2013											
Q2	21,0	13,3	7,6	6,2	27,9	9,9	20,9	8,4	56,0	33,8	
2013											
Q3	23,1	13,0	8,6	6,7	19,1	8,4	21,9	8,2	54,1	31,8	
2013											
Q4	20,7	13,5	7,3	6,1	20,5	9,0	19,6	7,5	54,9	32,4	
2014											
Q1	21,2	15,4	8,0	6,8	25,6	10,3	18,4	7,7	55,5	32,8	
2014											
Q2	21,3	12,5	7,7	6,2	27,6	9,5	16,1	7,5	53,1	30,0	
2014											
Q3	16,4	8,0	8,4	5,9	18,1	8,5	17,3	6,6	52,4	28,7	

2014 Q4	18,3	8,3	6,9	5,6	20,2	8,0	16,0	6,0	51,8	29,8
2015 Q1	19,9	11,1	7,3	6,1	23,7	10,3	15,2	6,1	51,4	30,2
2015 Q2	16,7	10,0	7,0	5,7	25,2	10,0	15,0	6,0	49,2	28,4
2015 Q3	15,3	8,2	8,3	5,3	15,9	7,5	15,2	6,0	46,6	27,8
2015 Q4	13,3	9,9	6,4	6,1	16,5	7,0	13,1	5,8	46,2	27,6
2016 Q1	14,5	9,3	7,3	6,0	21,9	7,9	13,0	5,3	46,5	28,4
2016 Q2	15,7	7,1	7,3	5,3	22,9	7,5	12,9	4,9	46,5	26,0

3 priedas. Vokietijos jaunimo nedarbo lygio ARIMA modelio sudarymas

1 pav. Jaunimo nedarbo lygis Vokietijoje, proc, 2005Q1 – 2016Q2. Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

Null Hypothesis: DE1 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 5 (Automatic - based on AIC, maxlag=9)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-2.605107	0.1006
Test critical values:		
1% level	-3.610453	
5% level	-2.938987	
10% level	-2.607932	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

2 pav. Vokietijos jaunimo (15-24 m.) nedarbo lygio laiko eilutės, integruotos pirma eile, ADF testas.

Null Hypothesis: D(DE1) has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 2 (Automatic - based on AIC, maxlag=9)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-17.93642	0.0001
Test critical values:		
1% level	-3.600987	
5% level	-2.935001	
10% level	-2.605836	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

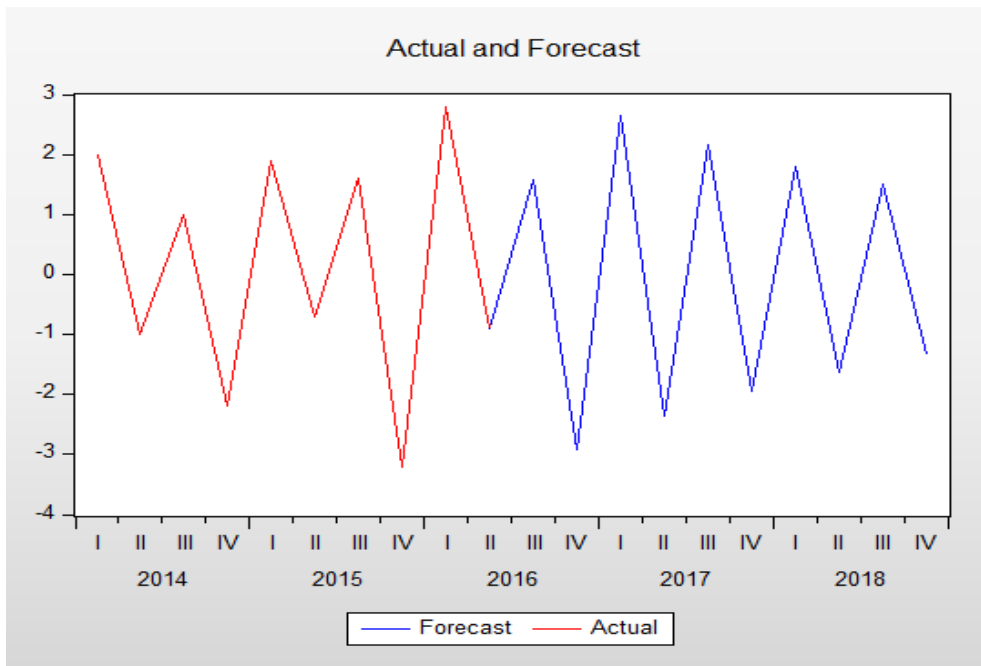
3 pav. Vokietijos jaunimo (15-24 m.) nedarbo lygio laiko eilutės, integruotos antra eile, ADF testas.

Null Hypothesis: D(DE2) has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 6 (Automatic - based on AIC, maxlag=9)

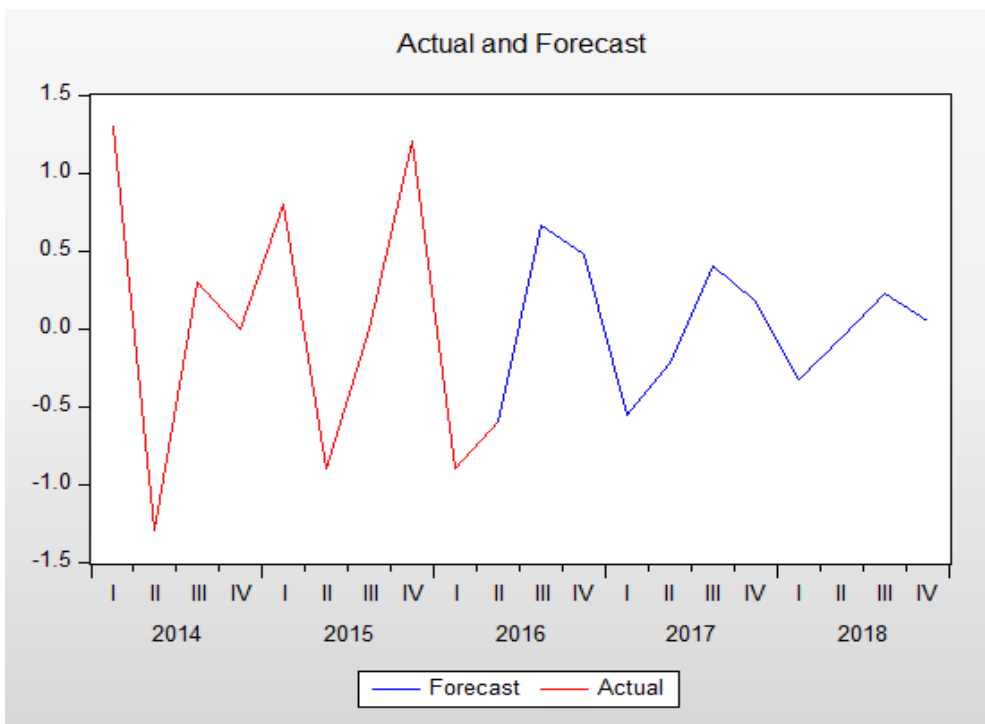
	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-3.818970	0.0060
Test critical values: 1% level	-3.621023	
5% level	-2.943427	
10% level	-2.610263	

*Mackinnon (1996) one-sided p-values.

4 pav. Vokietijos jaunimo (25-29 m.) nedarbo lygio laiko eilutės, integruotos antra eile, ADF testas.

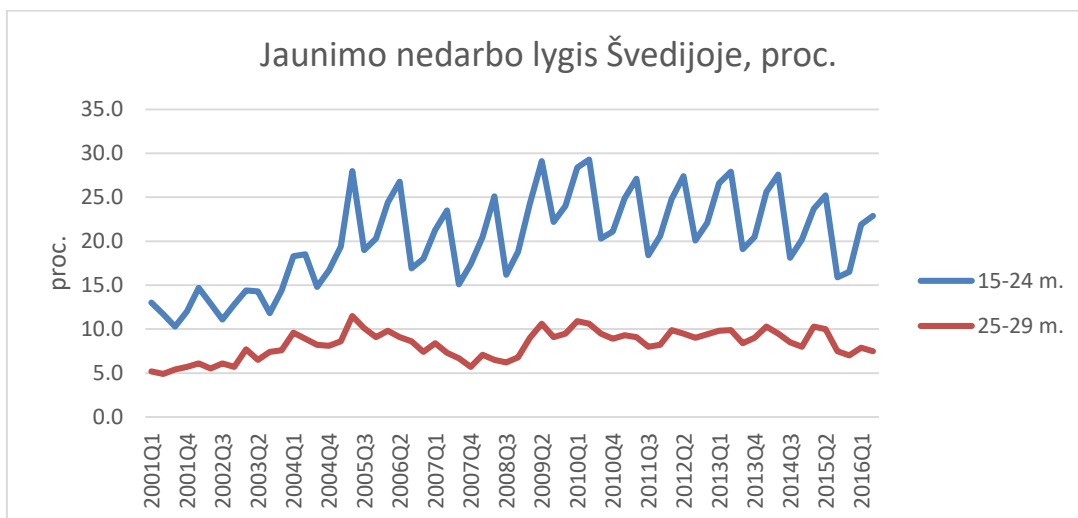
5 pav. Vokietijos jaunimo (15-24 m.) nedarbo lygio laiko eilutės integruotos antra eile prognozė.

6 pav. Vokietijos jaunimo (25-29 m.) nedarbo lygio laiko eilutės integruotos antra eile prognozė.

4 priedas. Švedijos jaunimo nedarbo lygio ARIMA modelio sudarymas

1 pav. Jaunimo nedarbo lygis Švedijoje 2001Q1 – 2016Q2, proc. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Null Hypothesis: SE12 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 2 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-35.29274	0.0001
Test critical values:		
1% level	-3.550396	
5% level	-2.913549	
10% level	-2.594521	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

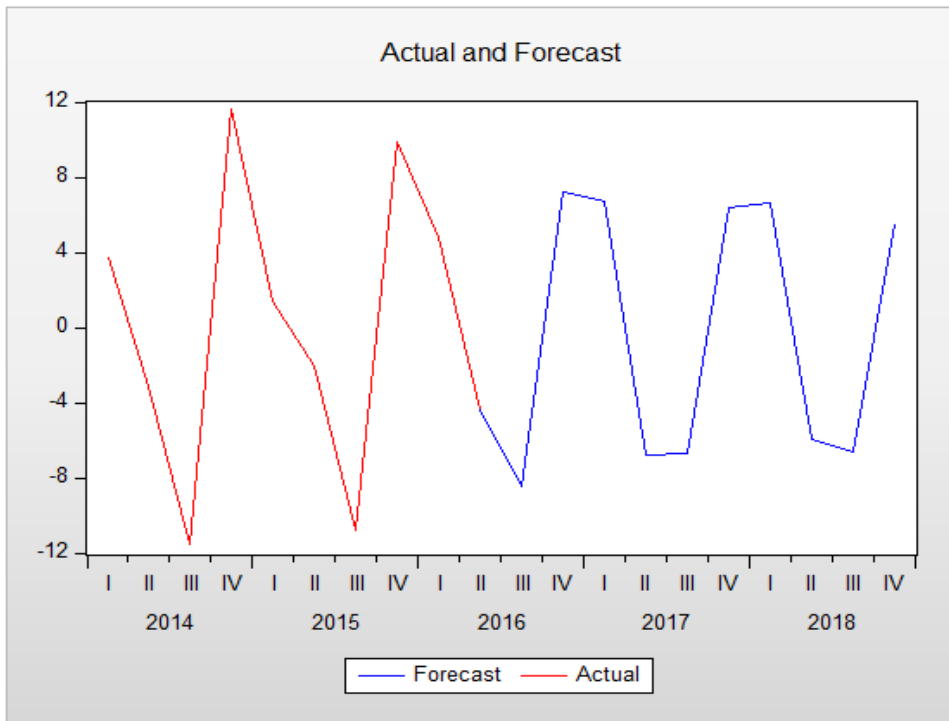
2 pav. Švedijos jaunimo (15 – 24 m.) nedarbo lygio laiko eilutės, integruotos antra eile, ADF testas.

Null Hypothesis: SE2 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 3 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)

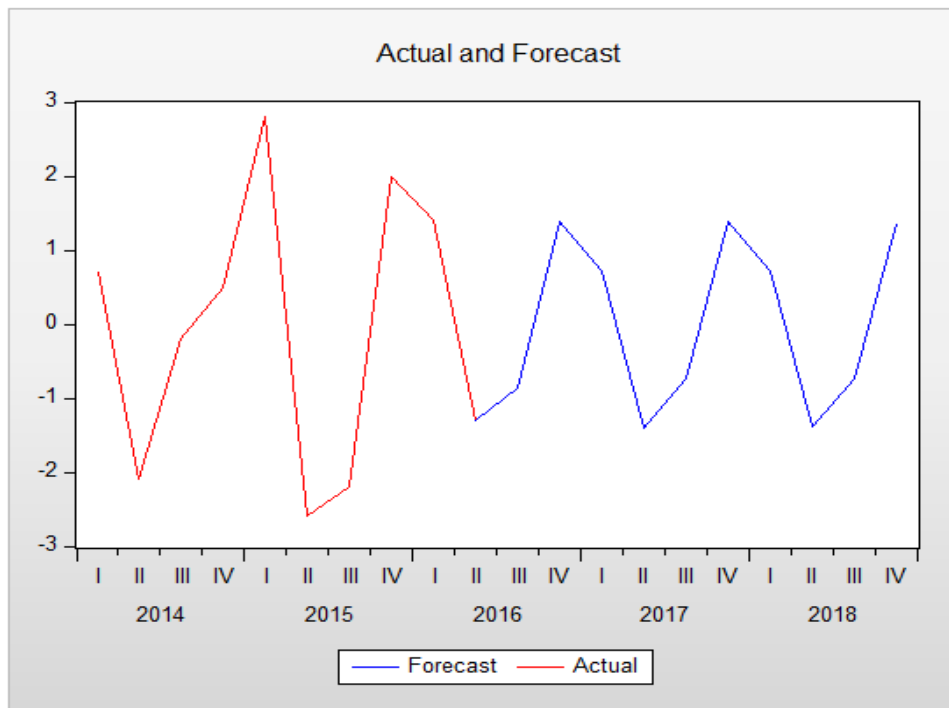
	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-8.719341	0.0000
Test critical values:		
1% level	-3.552666	
5% level	-2.914517	
10% level	-2.595033	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

3 pav. Švedijos jaunimo (25 – 29 m.) nedarbo lygio laiko eilutės, integruotos antra eile, ADF testas.

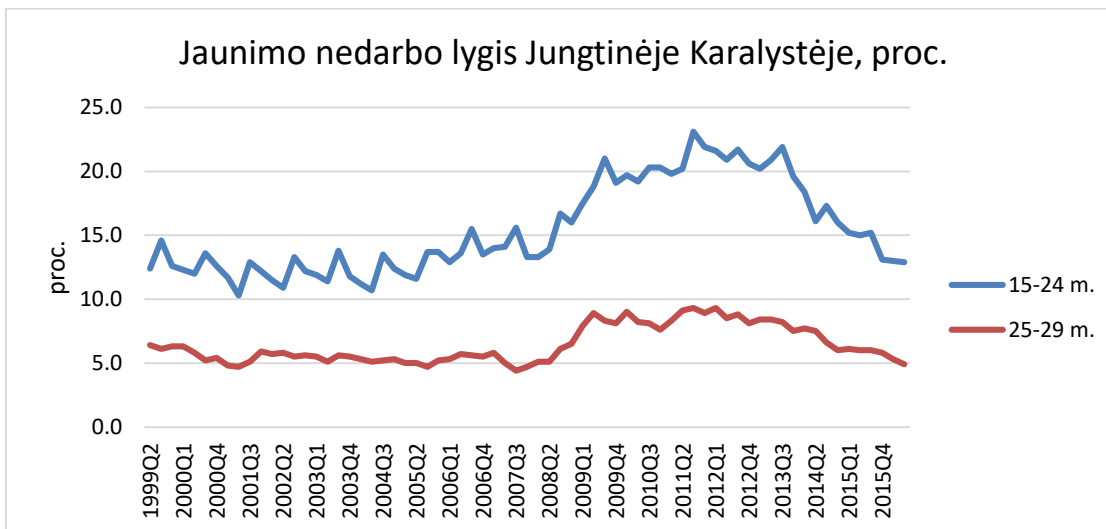

4 pav. Švedijas jaunimo (15 – 24 m.) nedarbo lygio laiko eilutēs, integrētos antra eile prognozē.

5 pav. Švedijas jaunimo (25 – 29 m.) nedarbo lygio laiko eilutēs, integrētos antra eile prognozē.

5 priedas. Jungtinės Karalystės jaunimo nedarbo lygio ARIMA modelio sudarymas

1 pav. Jaunimo nedarbo lygis Jungtinėje Karalystėje, proc. 1999Q2 – 2016Q2.. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Null Hypothesis: UK1 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 6 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-6.777797	0.0000
Test critical values:		
1% level	-3.544063	
5% level	-2.910860	
10% level	-2.593090	

*Mackinnon (1996) one-sided p-values.

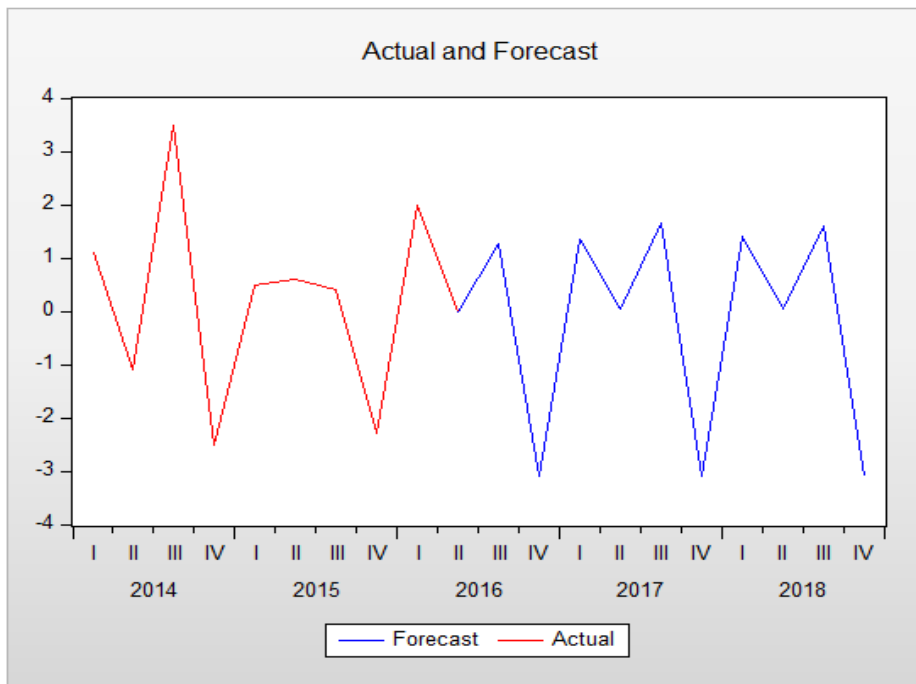
2 pav. Jungtinės Karalystės jaunimo (15 – 24 m.) nedarbo lygio eilutės integruotos antra eile ADF testas.

Null Hypothesis: UK2 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)

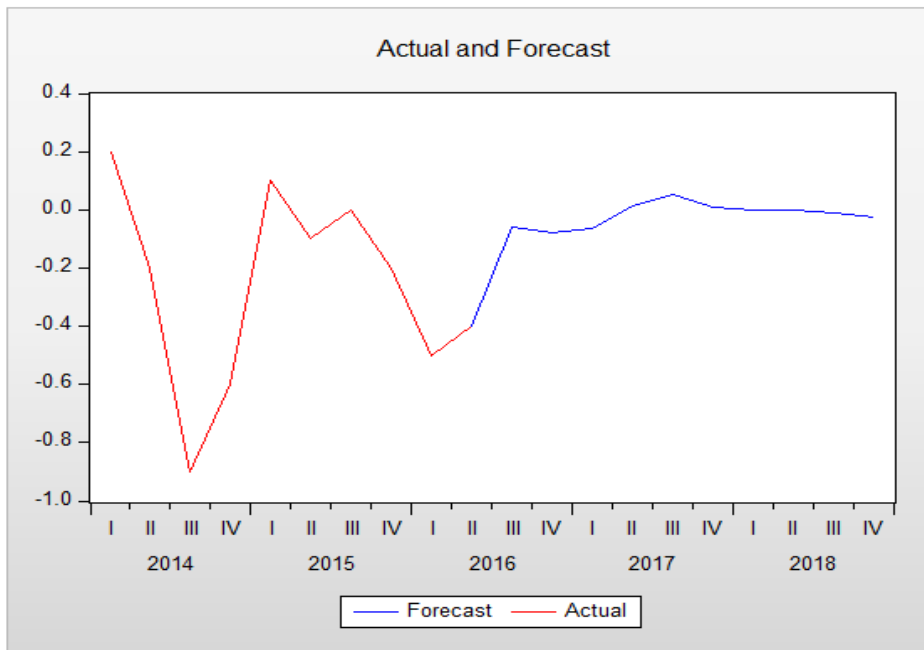
	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-7.494669	0.0000
Test critical values:		
1% level	-3.531592	
5% level	-2.905519	
10% level	-2.590262	

*Mackinnon (1996) one-sided p-values.

3 pav. Jungtinės Karalystės jaunimo (25 – 29 m.) nedarbo lygio eilutės integruotos pirma eile ADF testas.

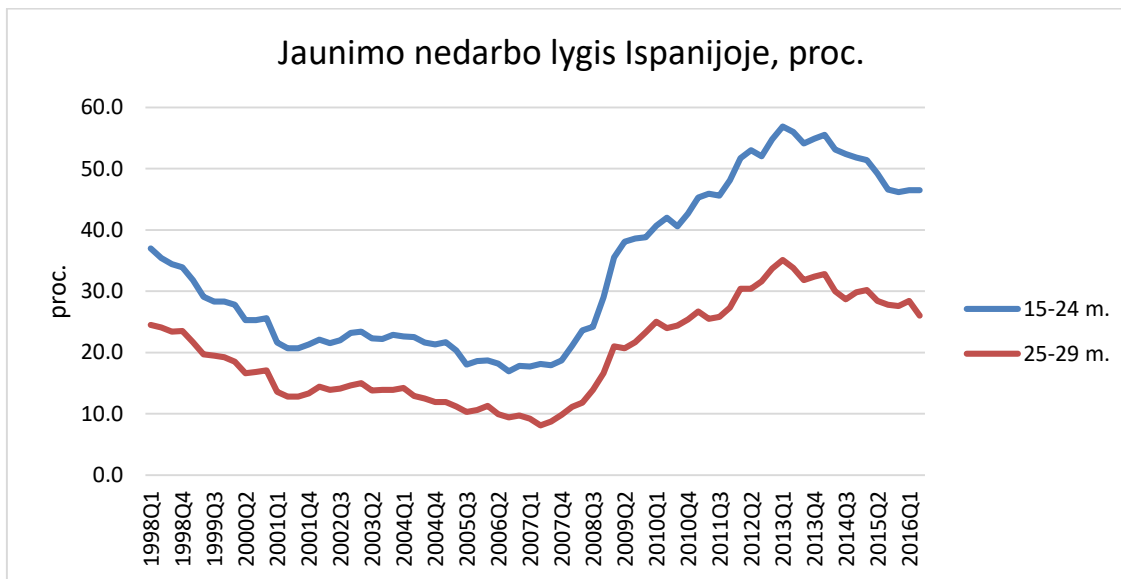

4 pav. Jungtinės Karalystės jaunimo (15 – 24 m.) nedarbo lygio eilutės integruotos antra eile prognozė.

5 pav. Jungtinės Karalystės jaunimo (25 – 29 m.) nedarbo lygio eilutės integruotos pirma eile prognozė.

6 priedas. Ispanijos jaunimo nedarbo lygis ARIMA modelio sudarymas

1 pav. Ispanijos jaunimo nedarbo lygis, proc. 1998Q1 – 2016Q2. Šaltinis: sudaryta -autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Null Hypothesis: ES11 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 2 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-9.128289	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.528515	
5% level	-2.904198	
10% level	-2.589562	

*Mackinnon (1996) one-sided p-values.

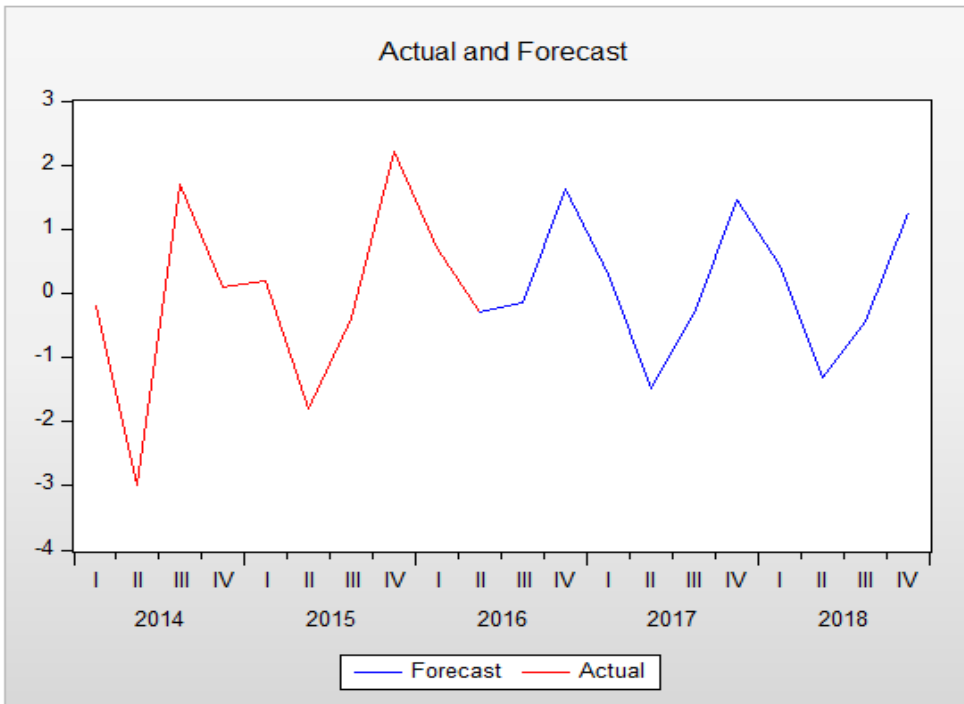
2 pav. Ispanijos jaunimo (15 – 24 m.) nedarbo lygio eilutės integruotos antra eile ADF testas.

Null Hypothesis: ES22 has a unit root
 Exogenous: Constant
 Lag Length: 6 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)

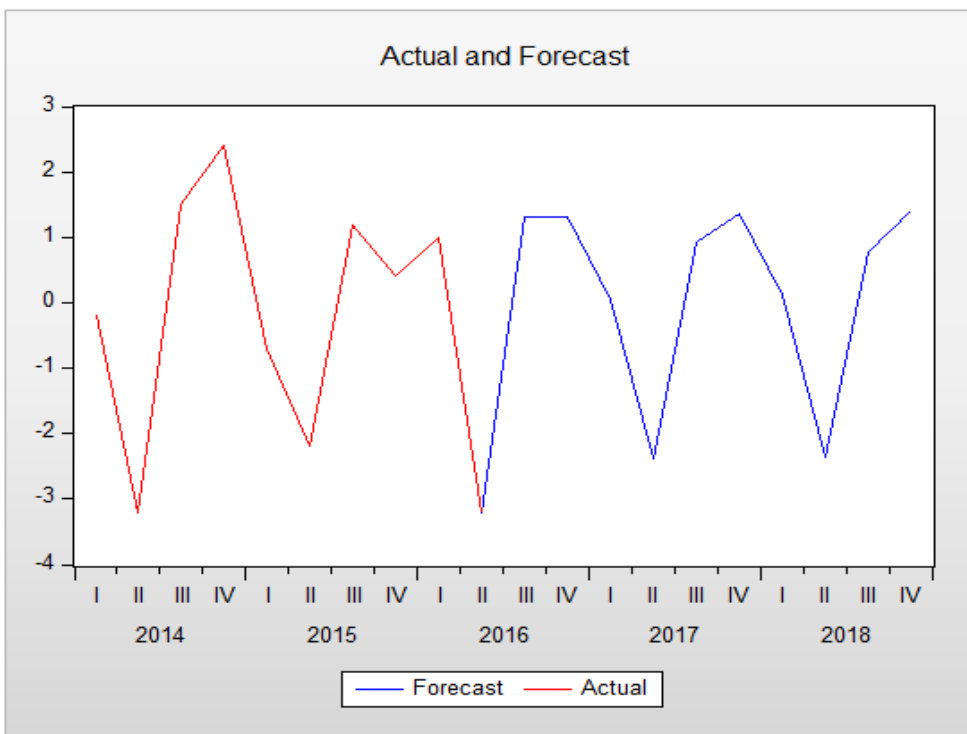
	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-4.814805	0.0002
Test critical values: 1% level	-3.534868	
5% level	-2.906923	
10% level	-2.591006	

*Mackinnon (1996) one-sided p-values.

3 pav. Ispanijos jaunimo (25 – 29 m.) nedarbo lygio eilutės integruotos antra eile ADF testas.

4 pav. Ispanijos jaunimo (15 – 24 m.) nedarbo lygio eilutės integruotos antra eile prognozė.

5 pav. Ispanijos jaunimo (25 – 29 m.) nedarbo lygio eilutės integruotos antra eile prognozė.